ڕوناکی یەکخواپەرستی

و

تاریکییەکانی هاوەڵ بڕیاردان

بۆ خوای گەورە

لە ژێر ڕۆشنایی قورئان وسوننەتدا

نوسینی :

د. سعيد بن علي بن وهف القحطاني

وەرگێڕانی :

م.شاخوان جواد أحمد

پێش نوێژو وتار خوێنی مزگەوتی (سەید ئەحمەدی فەیلەسوف)

چەمچەماڵ - پیریادی

١٤٢٩کۆچی ٢٠٠٨زایینی

===

سایتی بەهەشت

www.ba8.org

٠٧٧٠١٥١٧٣٧٨

هەمیشە لەگەڵمان بن بۆ بەرهەمی نوێ

==========================

تێبینی : مافی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە بۆ هەموو موسڵمانێکە بە مەرجێ وەکو خۆی بڵاوی بکاتەوەو دەستکاری نەکرێت

پێنــاسەی پــــەرتووك

ناوی پەرتووك : ڕونـاكی یەكخوا پەرستی و تـاریكییەكانی هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای گەورە لە ژێر ڕۆشـنـایی قورئــان وسوننەتدا

نوسینی : د. سعيد بن علي بن وهف القحطاني

وەرگێڕانی : مامۆستا شاخوان جواد أحمد

ساڵی چاپ : ١٤٢٩ كۆچی ـ ٢٠٠٨ زاینی

نۆبەتی چاپ : چاپی دووەم

تیراژ : (١٠٠٠)

ژمارەی سپاردن : (٥٣٠) ی وەزارەتی ڕۆشنبیری پێ دراوە.

نەخشەسازی بەرگ : سایتی بەهەشت www.ba8.org

بنكەی بڵاوكردنەوە : كتێبخانەی سیـــما لە چەمچەماڵ .

بسم الله الرحمن الرحيم

پێشەكی دانەر :

إن الحمد لله، نحمده، ونستعينه، ونستغفره، ونعوذ بالله من شرور أنفسنا، وسيئات أعمالنا، من يهده الله فلا مضل له، ومن يضلل فلا هادي له، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، وأشهد أن محمدًا عبده ورسوله، صلى الله عليه وعلى آله وأصحابه ومن تبعهم بإحسانٍ إلى يوم الدين، وسلم تسليمًا كثيرًا، أما بعد:

موسوڵمانی خۆشەویست ئەمەی بەردەستت نامیلكەیەكی كورتە لەسەر " ڕوناكی یەكخواپەرستی و تاریكییەكانی هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای گەورە" تیایدا تێگەیشتن لە ماناو واتای خوا بە تەنها ناسین و بەڵگە و جۆر و بەرو بومەكانی یەكخوا پەرستیم ڕون كردۆتەوە، وە تێیدا ماناو واتای هاوەڵ بڕیاردەران بۆ خوای پەروەردگار و بەڵگەی پوچەڵی و نادروستێتی ئەم كارەم باس كردووە، وە تیایدا باسی شەفاعەتی ڕێگە پێدراوو ڕێگە پێنەدراوم كردووە، وە باسی هۆكارەنی هاوەڵ بڕیاردەران بۆ خوای پەروەردگار و جۆرو بەش و زیان و شوێنەوارە خراپەكانی هاوەڵ بڕیاردەرانم بۆ خوای پەروەردگارم كردووە .

ئەوەی گومانی تێدا نییە ئەوەیە كە خوا بەیەك ناسین ڕوناكییەكە خوای پەروەردگار ڕێنمونی ئەو كەسانەی بۆ ئەكات و یارمەتیان ئەدات بۆی كە خۆی ویستی لێ یە، وە هاوەڵ بڕیاردەران بۆ خوای پەروەردگار هەمووی تاریكایی و سەرلێشێواویە و ڕازێنراوەتەوە بۆ بێ باوەڕان و موشریكان، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی:

﴿ أَوَمَن كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَن مَّثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِّنْهَا ۚ كَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢٢﴾ ﴾ (**الأنعام: ١٢٢**) واتا: ئایا ئەو كەسەی كە مردبوو (لە گومرایی و سەرلێشێوایدا ئەژیا) ئێمە زیندومان كردەوە بە ڕوناكی ئیمان وقورئان، ئەو كەسە ئەزانێت چۆن ڕێگەی ڕاست ئەگرێتە بەرو هەڵسوكەوت ئەكات لە ناو خەڵكیدا، وەكو ئەو كەسە وایە كە لە تاریكاییەكانی شیرك و بێ باوەڕی و نەزانی و سەرلێشێواویدا ئەژێت و ناتوانێت دەر بچێت و ڕزگاری ببێت، بەو شێوەیە هاوەڵ بڕیاردەران و بێ باوەری و خراپەكاری بۆ بێ باوەڕان ڕازێـنراوەتەوە .

وە خوای پەروەردگار ڕوونی كردۆتەوە كە چەندین ئایەتی ڕوون و ئاشكراو بەڵگەی درەوشاوەی دابەزاندووە بۆ سەر پێغەمبەرەكەی (ﷺ) كە گەورەترینیان قورئانی پیرۆزە تا بە ناردنی پێغەمبەران (ﷺ) و ئەوەی لە قورئان و سوننەتدا دایبەزاندووە خەڵكی لە تاریكاییەكانی شیرك و بێ باوەڕی و نەزانی و خراپەكارییەوە دەربێنێت بۆ ئیمان و خوا بە تەنها ناسین و زانیاری بەسودو ڕێنمونی تەواو، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلَىٰ عَبْدِهِ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لِّيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ۚ وَإِنَّ اللَّهَ بِكُمْ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٩﴾ ﴾ (**الحديد: ٩**) واتا: خوای پەروەردگار ئەو خوایەیە كە چەندین ئایەتی ڕوون و ئاشكراو بەڵگەی درەوشاوەی دابەزاندووە بۆ سەر پێغەمبەرەكەی (ﷺ) تا بە هۆی ئەو ئایەت و بەڵگانەوە دەرتان بێنێت لە تاریكاییەكانەوە (تاریكاییەكانی شیرك و بێ باوەڕی و نەزانی و خراپەكاری و ....هتد) بۆلای ڕوناكی خوا بە تەنها ناسین و سوننەت و زانیاری بەسودو ڕێنمونی تەواو ، وە خوای پەروەردگار بەرامبەرتان زۆر بە سۆزو بەبەزەییە (لە كاتێكدا قورئانی بۆ دابەزاندون و

پێغەمبەری (ﷺ) بۆ ناردون تا هیدایەت بدرێن و ڕێنمونی بکرێن بۆ کردنی هەموو چاکەیەك و دوور بکەونەوە لە هەموو خراپەیەك).

وە ئەم نامیلکەیەم کردۆتە دوو بەشەوە، هەر بەشەی چەند باسێکی لە خۆ گرتووە بەم شێوەیەی لای خوارەوە:

بەشی یەکەم: ڕوناکی یەکخواپەرستی.

باســی یەکەم: تێگەیشتن لە ماناو واتای یەکخواپەرستی.

باســی دووەم: بەڵگەکان لەسەر جێگیر کردنی یەکخواپەرستی.

باسـی سێیەم: جۆرەکانی یەکخواپەرستی.

باسـی چوارەم: بەروبومە چاك و سودەکانی یەکخواپەرستی.

بەشی دووەم: تاریکاییەکانی هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای گەورە .

باسـی یەکەم: تێگەیشتن لە ماناو واتای هاوەڵ بڕیاردەران بۆ خوای پەروەردگار .

باسـی دووەم: بەڵگەکانی پوچەڵ کردنەوەو نادروستێتی هاوەڵ بڕیاردەران بۆ خوای پەروەردگار .

باسی سـێیەم: ڕون کردنەوەی شەفاعەتی ڕێگە پێدراوو شەفاعەتی ڕێگە پێنەدراو .

باسی چـوارەم: بەخشەرو ڕژێنەری نیعمەتەکان تەنها ئەوە شایستەی پەرستن بێت .

باسـی پێنجەم: ئەو هۆکارانەی سەر ئەکێشن بۆ هاوەڵ بڕیاردەران بۆ خوای پەروەردگار .

باسی شەشەم: جۆرو بەشەکانی هاوەڵ بڕیاردەران بۆ خوای پەروەردگار .

باسی حەوتەم: زیان و شوێنەوارە خراپەکانی هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار .

داواکارم لەو خوایە بەو ناوە گەورەیەی گەر داوای لێ بکرێت پێی ئەبەخشێت، ئەم کارە پیرۆزە تەنها لەبەر خاتری ئەو بێت، وە سودم پێ بگەیەنێت لە ژیانی دونیاو پاش مردنم، وە سود بە هەموو ئەو کەسانە بگەیەنێ کە ئەگات پێیان، بەڕاستی خوای پەروەردگار باشترین داوا لێکراوە و بەرێزترین ئومێد پێ بووانە، تەنها هەر ئەو پشتیوانمانە وباشترین پشت پێ بەستراوە، وە سوپاس و ستایش بۆپەروەردگاری هەردوو جیهانیان و سەڵات و سەلامی خوای پەروەردگار لەسەر بەندەو پێغەمبەری (ﷺ) ڕاستگۆی خۆیی و یارو یاوەران و شوێن کەوتوانیان بە چاکی تاڕۆژی دوایی ببێت .

پێشەکی وەرگێڕ:

موسڵمانی خۆشەویست ئەگەر ئەتەوێت ئەو مەبەستەی کە خوای پەروەردگار بەندەکانی بە گشتی بۆ دروست کردووە بێنیتە دی و فەرمانی هەرەگەورەی کە ﴿ وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ ﴾ (الذاريات: ٥٦) جێ بە جێ بکەیت، ئەگەر ئەتەوێت خێرو بەرەکەتی دونیاو دوارۆژت بەسەردا بڕێژرێت، ئەگەر ئەتەوێت تەنگ و چەڵەمەو ناخۆشی و سزات لەسەر لابچێت و هێمن و ئارام بیت لە دونیاو دوارۆژدا، ئەگەر ئەتەوێت خوای پەروەردگار لە تاوانەکانت خۆش ببێت و بتکاتە بەهەشتەوەو لە ئاگری دۆزەخ بتپارێزێت، ئەگەر ئەتەوێت ڕازی بوون و پاداشتی خوای پەروەردگار بە دەست بێنیت و سەرفرازترین کەس بیت لە دوا ڕۆژدا بە شەفاعەتی پێغەمبەر (ﷺ)، وە هەموو کردەوەو قسەکانت وەربگیرێت و پاداشتی چاك بدرێیتەوە لەسەریان، ئەگەر ئەتەوێت کردنی کردەوەی چاکەت لەسەر شان سوك بێت و وازهێنان لە تاوان کردن لەسەر شان سوك بێت، ئەگەر ئەتەوێت خوای پەروەردگار ئیمان لەدڵتدا جوان و ڕازاوە بکات و بێباوەڕی و تاوان کردن لە دڵتدا قێزەون و ناشیرین بکات، ئەگەر ئەتەوێت ڕازی بیت و بەدڵێکی ئارامەوە هەموو ئەو کارانە وەربگریت کە بەسەرت دێت لە ناخۆشی و ناڕەحەتی، ئەگەر ئەتەوێت ڕزگارت بێت لە زەلیلی و ژێر دەستەیی بەندەکان و تەنها بەندەی خوای پەروەردگار بیت و بەڕاستی و تەنها دڵت پەیوەست بکەیت بەوەوە ، وە کردەوەی کەمت زیاد بکات و تاوانەکانت سوك و کەم بێت، وە خوای پەروەردگار ناخۆشی و ناڕەحەتی دونیاو دوارۆژت لێبگێڕێتەوەو سەرخەرو یارمەتی دەرت بێت لە دونیاو دوارۆژدا و ژیانێکی ئاسودەو پڕ لەئارامی و دڵخۆشیت پێ ببەخشێت و دڵ ئارامت بکات بە یادو زیکری خۆی، خوشك و برای بەڕێزم: بۆ بەدەست هێنانی ئەو هەموو کارە پیرۆزو پڕ لەبەرەکەتانە هەوڵ بدە موسڵمانێکی تەنها خوا پەرست بەو خۆت بەدور بگرە لە هاوەڵ و شەریك بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار، موسڵمانی خۆشەویست پێ دەچێت بەمێشکتدا بێت و بڵێیت ئەبێ موسوڵمانێك هەبێت دوو خوا یان زیاتر بپەرستێت؟ نەخێر، بەڵام هەموو جۆرەکانی عیبادەت و پەرستنەکانی وەکو پاڕانەوەو ترسان و پشت پێبەستن و ئومێد پێ بوون و مل کەچ بوون و داوای کۆمەك و یارمەتی کردن و لاچونی ناخۆشی و ناڕەحەتی و سەربڕین و نەزر کردن و جگە لەمانەش کە ئەبێت هەموویان تەنها بۆ خوای پەروەردگار ئەنجام بدرێن، بۆیە لە کاتێکدا لە غەیری خوا ئەپاڕێیتەوە یان سەربڕین و نەزر کردن بۆ غەیری خوا ئەنجام ئەدەیت، ئەو کارەت ئەبێتە پەرستن و عیبادەت کردنی ئەوەی کە جگە لە خوای پەروەردگار بۆت ئەنجامـداوە، خوشك و برای بەڕێزم عیبادەت تەنها بریتی نییە لە نوێژ کردن و ڕۆژوو گرتن و حەج کردن بۆ خوای پەروەردگار، بەڵکو هەر کارێك خوای پەروەردگار فەرمانی پێ کردبوو کە ئەبێت تەنها بۆ خۆی ئەنجام بدرێت، کردن و ئەنجام دانی بۆ خوا بە دڵسۆزی و لەسەر فەرمانی پێغەمبەر (ﷺ) نیشانەی ئیمان و گوێڕایەڵییە بۆ خوای پەروەردگار، لە هەمان کاتدا کردن و ئەنجام دانی بۆ غەیری خوای پەروەردگار (گەر پێغەمبەران (ﷺ) و پیاوچاکان و فریشتەکانیش بن) نیشانەی هاوەڵ و شەریك بڕیاردانە بۆ خوای پەروەردگار ، بۆیە لەبەر گەورەیی تەنها خوا بەیەك ناسین و ترسناکی هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار و بێ ئاگایی زۆرینەی موسوڵمانان لە باسەکانی خوا بەیەك ناسین و ترسناکی هاوەڵ بڕیاردان بۆی، وە بوونی گومانی نێوان موسوڵمانان گوایە پاڕانەوەو هاوار کردن بۆپێغەمبەران (ﷺ) و پیاوچاکان و فریشتەکان نابێتە عیبادەت و پەرستن بۆیان، وام بەپێویست زانی هەستم بەوەرگێڕانی ئەم نامیلکەیەی بەردەستت کە ناوی ﴿ نور التوحيد وظلمات الشرك في ضوء الكتاب والسنة،

دانراوی، د. سعيد بن علي بن وهف القحطاني ﷺ بە ئومێدی ئەوەی خوای پەروەردگار بیكاتە مایەی سود لێ وەرگرتن و بە ئاگا هاتنەوەی موسوڵمانان لە باسەكانی تەنها خوا بەیەك ناسین و ترسناكی هاوەڵ بڕیاردان بۆی، وە زیاتر گرنگی بدەن بە لایەنی تەنها خوا بەیەك ناسین و دوور بكەونەوە لە هاوەڵ بڕیاردان بۆی، **موسڵمانی خۆشەویست ئاگادار بەو باش بزانە خوای پەروەردگار پەیمانی لێخۆش بوونی داوە بە كەسانێك پڕ بە زەویی تاوانیان هەیە و كەسێك سەد كەسی كوشتبێت و كەسانێك یەكجار تاوانیان زۆرە** ﴿ بەمەرجێك كاتێك ئەو تاوانەی كردووە نەگەیشتبێتە ئەندازەی شەریك بۆ خوا بڕیاردان و بێباوەڕی وەبەحەڵاڵیشی نەزانیبێت ﴾ **بەڵام پەیمانی بە موسڵمانێك نەداوە لێی خۆش ببێت لە كاتێكدا هاوەڵی بۆ بڕیاداوەو لەسەریشی مردووەو تەوبەی لێنەكردووە** (ترسناكی هاوەڵ بڕیاردانی بۆ خوای پەروەردگار بۆ ڕوون كراوەتەوە)، بۆیە خوشك وبرای بەڕێزم چەندێك گرنگی بدەیت بە تەوحیدو جۆرەكانی و دوور بكەویتەوە لە شەریك بڕیاردان بۆ خوا بەهەموو جۆرو بەشەكانیەوە هێشتا هەر كەمە و زیاترت پێویستە، واگومانیش مەبە و مەڵێ كاتێك لە پێغەمبەران و (ﷺ) پیاوچاكان و گۆڕەكان ئەپاڕێمەوە مەبەستم نییە ئەوان بە خوا بزانم و وەكو خوای پەروەردگار باوەڕم پێیان هەبێت، چونكە ئەوەی كەتۆ ئەیڵێیت هەمان قسەو بیروباوەڕی موشریكانی سەردەمی پێغەمبەری خوا بوو (ﷺ) كە ئەیان وت: ئێمە هاوارو پەرستنیان بۆ ناكەین تەنها بۆ ئەوە نەبێت كە نزیكمان بكەنەوەو شەفاعەتمان بۆ بكەن لای خوای پەروەردگار، بۆیە دڵت تەنها پەیوەست بكە بە خوای تاك و تەنها و بێ شەریك، وەلە هەموو هەڵس وكەوت پەرستنەكانتدا تەنها ڕوو بكە خوای تاك و تەنها و بەدەسەڵات بەسەر هەمووشتێكدا .

لە كۆتاییدا داواكارین لەو خوایەی كە هەركەسێك تەنها بۆ ئەو بژێت و بۆ ئەو بڵێت و بۆ ئەو كار بكات و تەنها پشت بەو ببەستێت بەردەوام سەربەرزو سرفرازەو بە هیچ شێوەیەك زەلیل و سەرشۆڕ و نابێت، هەركەسێك داوای لێبكات و لێی بپاڕێتەوە بە هیچ شێوەیەك نا ئومێد نابێت، هەركەسێك تەنها ئەو بە پەرستراوی ڕاستەقینەی خۆی بزانێت لە هەموو تەنگ و چەڵەمەو ناخۆشی و ناڕەحەتیەك ڕزگاری ئەكات، داواكارین لێی هەموو ووتەو كردەوەیەكمان تەنها بە فەرمانی خۆی و تەنها بۆ خۆی بێت و نییەتمان پاك بكاتەوە لە هەموو بەش و حەزێك كە بۆ دونیاو خۆ دەرخستن بێت، وە دڵسۆزیمان پێ ببەخشێت لە هەموو كارەكانماندا، وە داواكارین لێی لە نوسەرو وەرگێڕ و خوێنەرو هەموو ئەوانەی ئەگەر بە ووشەیەكی خێریش بەشداریان كردووە خۆش ببێت و بەردەوامیمان پێببەخشێت و لە مردووەكانمان خۆش بێت، آمـــــــــین .

✍: م. شاخەوان جەواد ئەحمەد

پێش نوێژو وتـار خوێنی مزگەوتی (سەید ئەحمەدی فەیلەسوف)

بەشی یەكەم

ڕوناكی یەكخوا پەرستی

باسی یەكەم: تێگەیشتن لە ماناو واتای یەكخوا پەرستی:

یەكخوا پەرستی بە گشتی: بریتیە لە بوونی زانیاری و دان نان (لەگەڵ بوونی بیروباوەڕیكی تەواو) بەوەی خوای پەروەردگار تاك و تەنهایە بەو هەموو ناوە جوانەی كە هەیەتی، وە تاك و تەنهایە بەهەموو سیفاتێكی تەواوو بەرزو گەورە، وە تاك و تەنهایە بە هەموو جۆرەكانی پەرستن (واتا: ئەبێت هەموو جۆرەكانی پەرستن تەنها بۆ ئەو بڕیار بدرێت)[1]، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ وَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۖ لَّا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَٰنُ الرَّحِيمُ ﴿١٦٣﴾ ﴾ (البقرة: ١٦٣) واتا: خوای پەروەردگاری ئێوە پەرستراوی تاك وتەنهایە ئەو خوایەی كە جگە لە خۆی هیچ پەرستراوێكی حەق و ڕاستی تر نییە ئەو خوایەی كە خاوەنی ڕەحم و سۆزو بەزەییە .

زانای پایە بەرز (شێخ ناصر السّعدي –ڕەحمەتی خوای لێبێت– لە تەفسیری ئەم ئایەتەدا فەرموویەتی: واتا : خوای پەروەردگار تاك و تەنهایە لە زات و ناوەكان و سیفاتەكان و كارەكانی خۆیدا، هیچ شەریك و هاوەڵێكی نییە نەلە زاتیدا، وە هیچ هاو ناوو هاو شێوەی نییە، هیچ دروست كەرو بەدیهێنەرێك نیە جگە لە خۆی، دەی كەوابو پێویستە تەنها ئەو بە خواو پەرستراوی ڕاستەقینە بزانرێت و هەموو جۆرەكانی پەرستن تەنها بۆ ئەو ئەنجام بدرێت، وە بە هیچ شێوەیەك هیچ یەكێ لە دروست كراوەكانی نەكرێت بە هاوەڵ و شەریكی .[1]

باسی دووەم

بەڵگە ڕوون و ئاشكراكان لەسەر جێگیر كردنی یەكخوا پەرستی:

بەڵگە ڕوون و ئاشكراو درەوشاوەكان لە قورئانی پیرۆز و فەرمودەكانی پێغەمبەری خوادا (ﷺ) گەلێك زۆرن لەسەر جێگیر كردنی یەكخواپەرستی (خوا بە یەك ناسین) كە ناتوانرێت هەموویان سنوردار بكرێن، بەڵام بۆ ڕوون بوونەوە و زیاتر تێگەیشتن چەند نمونەیەك باس ئەكەین:

١– خوای گەورە فەرمویەتی: ﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ مَا أُرِيدُ مِنْهُم مِّن رِّزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَن يُطْعِمُونِ ﴿٥٧﴾ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ﴿٥٨﴾ ﴾(الذاريات: ٥٦ - ٥٨)، واتا: من جنۆكە و مرۆڤەكانم دروست نەكردووە تەنها بۆ عیبادەت و پەرستنی خۆم نەبێت، من ڕزق و ڕۆزیم لێیان ناوێت، بەڕاستی خوای گەورە زۆر ڕزق و ڕۆزی دەرەو خاوەنی دەسەڵاتی زۆر پتەوو بە هێزە.

لەم ئایەتە پیرۆزەدا خوای گەورە ئەوەی بۆمان ڕوون كردۆتەوە كە مەبەستی لە دروست كردنی دروست كراوەكانی تەنها عیبادەت بۆ كردن و پەرستنیەتی بە تاك وتەنها، هەركەسێك گوێڕایەڵی بكات بە باشترین شێوە پاداشتی ئەداتەوە، وە هەركەسێك سەرپێچی بكات و بە تاك وتەنها نەیپەرستێت سزای ئەدات بەتوندترین سزا، وە ئەوەی بۆمان ڕوون كردووەتەوە كە خوای گەورە بێ پێویستە لە دروست كراوەكانی، بەڵكو دروست كراوەكانی

[1] بروانە : القول السديد في مقاصد التوحيد، للسعدي، ص١٨.

[1] بروانە : تيسير الكريم الرحمن في تفسير كلام المنان ، للسعدي، ص٦٠.

بەگشتی و لە هەموو کاتێکدا هەژارو بێ دەسەلاتن و پێویستیان بە خوای گەورە هەیە، چونکە خوای گەورە دروست کەرو بەدیهێنەرو ڕزق دەرو دەسەلاتداری هەموو دروست کراوەکانیەتی .

٢- هەروەها خوای گەورە فەرمویەتی: ﴿ وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ فَمِنْهُم مَّنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُم مَّنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ ﴿٣٦﴾ ﴾ **(النحل: ٣٦)** واتا: بەبێ گومان ئیمە بۆ ناو هەموو گەل و هۆزێك پێغەمبەری خومان ڕەوانە كردووە، تا خوای گەورە بەتاك و تەنها بپەرستن و دوور بكەونەوە لە پەرستنی تاغوت، وە خوای گەورە هیدایەت و ڕێنمونی هەندێكیانی كردوو هەندێكیان بەهۆی خراپەو تاوانی خۆیانەوە گومڕا و سەرلێشێواو بوون .

لەم ئایەتە پیرۆزەدا خوای گەورە ئەوەمان بۆ ڕوون ئەكاتەوە كە بەڵگەی خۆی سەپێنراوە بەسەر خەڵكیدا، وە هیچ گەل و هۆزێك نییە كە خوای گەورە پێغەمبەرو نێردراوی خۆی بۆ نەناردبێتن، بەڵكو بۆ هەموو گەل و هۆزێكی ناردووە لە كاتێكدا بانگەوازی هەموو پێغەمبەران (ﷺ) یەك بووە و بریتی بووە لە: پەرستنی ئەو خوایەی كە تاك و تەنهایەو هیچ هاوەڵێكی نییە، بۆیە ئوممەتان بەرامبەر بە بانگەوازی پێغەمبەران (ﷺ) بوون بە دوو بەشەوە: هەندێكیان باوەڕیان هێناو شوێنی پێغەمبەران كەوتن (فَمِنْهُم مَّنْ هَدَى اللَّهُ)، وە هەندێكیان بێ باوەڕ بون و شوێنی پێغەمبەران نەكەوتن و وەڵامی فەرمانەكانی خوای گەورەیان نەدایەوە و شوێنی ڕێگەی بێ باوەڕی و چەوت و چێڵی و خراپەكاری كەوتن بۆیە سەر لێشێواوو گومڕا بوون (وَمِنْهُم مَّنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ) .

٣- وە هەروەها خوای گەورە فەرمویەتی: ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ ﴿٢٥﴾ ﴾ **(الأنبياء: ٢٥)** واتا: پێش تۆ _ئەی پێغەمبەر (ﷺ) _ هیچ پێغەمبەرێكمان نەناردووە ئیللا وەحیمان بۆ ناردووە تا ڕوونی بكاتەوە بۆ خەڵكی كە هیچ پەرستراوێكی حەق و ڕاستەقینە نییە تەنها خوای گەورە نەبێت ، تا من بە تاك و تەنها بناسن و بم پەرستن.

بۆیە هەموو پێغەمبەرانی (ﷺ) پێش پێغەمبەری خۆشمان (ﷺ) پوختەو ناوەڕۆكی بانگەوازەكەیان بریتی بووە لە فەرمان كردن بە پەرستنی خوای گەورە بە تاك وتەنها و دوور كەوتنەوە لە هاوەڵ بڕیاردان بۆی، وە ڕوون كردنەوەی ئەوەی كە تەنها خوای گەورە پەرستراوی حەق و ڕاستەقینەیە، وە پەرستنی جگە لە خوای گەورە پوچ و نادروستە.[1]

هەر بۆیە خوای گەورە فەرمویەتی: ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ ﴿٢٥﴾ ﴾ **(الأنبياء: ٢٥)** .

٤- وە هەروەها خوای گەورە فەرمویەتی: ﴿ وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا ﴿٢٣﴾ ﴾**(الإسراء: ٢٣)** واتا: پەروەردگاری تۆ ئەی پێغەمبەر (ﷺ) فەرمانی كردووە و بڕیوێتیەوە كە عیبادەت بۆ هیچ كەسێك نەكەن (لە ئەهلی ئاسمانەكان و زەوی و مردووەكان و زیندووەكان) تەنها بۆ خۆی نەبێت، لە بەر ئەوەی خوای گەورە تاك

[1] **بڕوانە:** جامع البيان عن تأويل آي القرآن، للطبري (١٨/٤٢٧)، تيسير الكريم الرحمن في تفسير كلام المنان، للشيخ ناصر السعدي (ص ٤٠٧).

وتەنهایە و خاوەن و گەورەی هەموو دروست كراوەكانیەتی و هەموو دروست كراوەكانی پێویستیان پێیەتی .

٥- **هەموو پێغەمبەران** (عليهم السلام) به گەلەكانیان فەرمووە: ﴿ فَقَالَ يَٰقَوۡمِ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنۡ إِلَٰهٍ غَيۡرُهُۥٓ ﴿٥٩﴾ ﴾(**الأعراف: ٥٩**) واتا: ئەی گەل و قەومەكەم خوای گەورە بەتاك و تەنها بپەرستن چونكە هیچ پەرستراوێكی ڕاستەقینەی ترتان نییە جگە لەو، تەنها خوای گەورە بەتاك و تەنها بپەرستن لەبەر ئەوەی بەدیهێنەرو رزق دەرە، هەڵسوڕێنەری هەموو كارەكانە، وە جگە لەو هەموویان دروست كراون كارەكانیان بەرێوە چووەو هیچ شتێكیان بەدەست نییە .[1]

٦- **وە هەروەها خوای گەورە فەرمویەتی**: ﴿ وَمَآ أُمِرُوٓاْ إِلَّا لِيَعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مُخۡلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ حُنَفَآءَ ﴿٥﴾ ﴾ (**البينة: ٥**) واتا: فەرمانیان پێ نەكراوە مەگەر بەوە نەبێت كە خوای گەورە بە تاك و تەنها بپەرستن و بە دڵسۆزی و بێ هاوەڵ بڕیاردان پەرستن و دینداری بۆ خوای گەورە بكەن

٧- **وە هەروەها خوای گەورە فەرمویەتی**: ﴿ قُلۡ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحۡيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿١٦٢﴾ لَا شَرِيكَ لَهُۥۖ وَبِذَٰلِكَ أُمِرۡتُ وَأَنَا۠ أَوَّلُ ٱلۡمُسۡلِمِينَ ﴿١٦٣﴾ ﴾(**الأنعام: ١٦٢- ١٦٣**) واتا : ئەی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بە موشریكین و هاوەڵ پەیدا كەران بڵێ: من نوێژ كردنم و (فەرزەكانم و سوننەتەكانم) سەربڕینم و هەموو ژیانم — ئەوەی لەم دونیایەدا ئەنجامی ئەدەم و ئەوەی كە بەسەرم دێت— مردنم— واتە هەموو ئەو كارە چاكانەی كە لەسەری ئەمرم تەنها بۆ خوای پەروەردگاری جیهانیانە، ئەو خوایەی كە هیچ هاوەڵێكی نیە، بەو شێوەیە فەرمانم پێ كراوە كە هەموو پەرستنەكان تەنها بۆ خوای گەورە ئەنجام بدەم، وە من یەكەم كەسم لەم ئوممەتە كە مل كەچ بم بۆفەرمانەكانی خوای گەورە .

٨- **هاوەڵی بەرێزی پێغەمبەری خۆشەویست**(كە موعازی كوڕی جەبەلە(رضي الله عنه) دەفەرموێت: جارێكیان لە پشت پێغەمبەری خواوەوە دانیشتبووم (لەسەر ولاخێك)، پێی ووتم: **"يا معاذ هل تدري ما حق الله على عباده"؟ قال: قلت: الله ورسوله أعلم. قال: "حق الله على عباده أن يعبدوه ولا يشركوا به شيئًا" ثم سار ساعة ثم قال: "يا معاذ، هل تدري ما حق العباد على الله إذا فعلوه" قلت: الله ورسوله أعلم. قال: "حق العباد على الله أن لا يعذب من لا يشرك به شيئًا")**[1] واتا: ئەی موعاز ئایا ئەزانی حەق و مافی خوای گەورە چی یە بەسەر بەندەكانیەوە؟ موعاز فەرموی ووتم: خواو پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) باشتر ئەزانن، پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرمووی: حەق و مافی خوای گەورە بەسەر بەندەكانیەوە ئەوەیە كە عیبادەتی بۆ ئەنجام بدەن و بە هیچ شێوەیەك هاوەڵی بۆ بڕیار نەدەن، موعاز فەرموی: پاشان تاوێك ڕۆیشتین پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرمووی: ئەی موعاز ئایا ئەزانیت حەق و ماف بەندەكان چییە لای خوای گەورە ئەگەر بە چاكی و بەجوانی كردەوە چاكەكانی بۆ ئەنجام بدەن؟ ووتم: خواو پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) باشتر ئەزانن، پێغەمبەر فەرموی: ماف بەندەكان (ماف بەخشش و گەورەیی و چاكەی خۆیەتی نەك پێویست بێت لەسەری) لە لای خوای گەورە ئەوەیە كە خوای گەورە بەندەكانی سزا نەدات گەر بەندەكانی هاوەڵی بۆ بڕیار نەدەن .

---

[1] **بڕوانە** : تيسير الكريم الرحمن في تفسير كلام المنان ، للشيخ ناصر السعدي (ص ٢٥٥) .

[1] متفق عليه : البخاري، كتاب اللباس، باب إرداف الرجل خلف الرجل، ٨٩/٧، برقم ٥٩٦٧، ومسلم، كتاب الإيمان، باب الدليل على أن من مـات على التوحيد دخل الجنة قطعًا، ٥٨/١، برقم ٣٠، واللفظ للبخاري برقم ٢٨٥٦، ورقم ٦٥٠٠.

موسڵمانی خۆشەویست: ئەم فەرموودە پیرۆزە ئەوەمان بۆ ڕوون ئەکاتەوە کە مافی خوای گەورە لەسەر بەندەکانی ئەوەیە بەتاك و تەنها بیپەرستن بەو پەرستنانەی کە لەسەری پێویست کردوون وە بە هیچ شێوەیەك هاوەڵی بۆ بڕیار نەدەن، وە مافی بەندەکان لە لای خوای گەورە ئەوەیە کە خوای گەورە بەندەکانی سزا نەدات بە مەرجێك ئەوان هاوەڵی بۆ بڕیار نەدەن (وەکارێك نەکەن کە پێی دەربچن لە دین)، گومانی تێدا نییە کە مافی بەندەکان لای خوای گەورە ئەوەیە کە خوای گەورە پەیمانی خێرو پاداشتی پێداون، وە وەعدو پەیمانی خوای گەورە هەمووی ڕاست و بە جێیە، ڕاستە ئەو پەیمانە، وە ووتەی هەمووی ڕاست و بە جێیە و بە هیچ شێوەیەك نا ڕاستی و دواکەوتن لە پەیمانیدا نییە، مافێکە خوای گەورە پێویستی کردووە لە سەر نەفسی خۆی ، وەك ڕێزو گەورەیی و بەخشش‌ێك بۆیان، ئەو خوایەی کە چەند مافێکی لەسەر نەفسی خۆی پێویست کردووە بۆ بەندە ئیماندارەکانی، هەر وەك چۆن زوڵم وستەمی لە سەر نەفسی خۆی حەرام کردووە، هیچ لە دروست کراوەکانی پێویستیان نەکردووە لەسەری، وە خوای گەورە قیاس ناکرێتە سەر دروست کراوەکانی (تا بە زۆر بتوانرێ مافی لەسەر پێویست بکرێت) بەڵکو بە ڕەحم و بەزەیی و داد پەروەری خۆی ڕەحم و بەزەیی لەسەر نەفسی خۆی پێویست کردووە ، هەر چۆن زوڵم و ستەمی لەسەر خۆی حەرام کردووە . [1]

٩- **عتبانی کوڕی مالك** (ﷺ) فەرمویەتی: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمویەتی: (.. **فإن الله حرم على النار من قال: لا إله إلا الله، يبتغي بذلك وجه الله**")[2] واتا: خوای گەورە کەسێك بە ئاگری دۆزەخ ناسوتێنێت کە ووتبێتی (لا إله إلا الله) بە مەرجێك ووتنی ئەو ووشەیەی تەنها لە بەر خاتری خوای گەورە بووبێت .

بەشی سـێ یەم

خوای پەروەردگار خاوەنی خوایەتی و پەرستراوێتیە بە سەر هەموو دروست کراوەکانیەوە، بۆیە بە تاك ڕاگرتنی خوای گەورە بە هەموو جۆرەکانی پەرستن و ئەنجام دانی دینداری بەدڵسۆزی تەنها بۆ خوای گەورە بریتیە لە خوا بە تەنها ناسین لە خوایەتیدا (**التوحيد الالوهية**) کە ئەمەش مانای (لا إله إلا الله)یە ، ئەم جۆرە یەکخوا پەرستیە جۆرەکانی تری خوا بە تەنها ناسین لە خۆ گرتووە[1]، چونکە خوا بە تەنها ناسین (**التوحيد**) دوو جـۆرە:

جۆری یەکەم: **التوحيد الخبري العلمي الاعتقادي**[2]: خوا بە تەنها ناسین لە ناسین و جێگیر کردندا، ئەویش خوا بە تەنها ناسینە لە پەروەردگارێتی و ناوو سیفاتەکانیدا، واتا جێگیر کردن و بڕیاردانی بوونی زاتی خوای گەورەو سیفات و کارو ناوەکانی، وە قسەکردنی لە کتێبەکانیدا بۆ هەر بەندەیەك کە خۆی ویستبێتی قسەی لە گەڵدا بکات، وە

---

[1] **بڕوانە**: المفهم لِمَا أشكل من تلخيص كتاب مسلم، للقرطبي، ٢٠٣/١، وشرح النووي على صحيح مسلم، ٣٤٥/١ ومجموع فتـاوى ابـن تيميـة، ٢١٣/١.

[2] متفق عليه: البخاري، كتاب الصلاة، باب المساجد في البيوت ، ١٢٥/١، برقم ٤٢٥، ومسلم، كتاب المساجد ومواضع الصلاة، بـاب الرخـصة في التخلف عن الجماعة بعذر، ٤٥٥/١، برقم ٣٣.

[1] تيسير العزيز الحميد ، للشيخ سليمان بن عبد الله بن محمد بن عبد الوهاب ، ص٧٤، والقول السديد، للسعدي ، ص١٧، وبيان حقيقـة التوحيـد ، للشيخ صالح الفوزان ، ص٢٠.

[2] **بڕوانە** : مدارج السالكين ، لابن القيم، ٤٤٩/٣.

بڕیاردانی سەرجەم بڕیارو قەدەرو دانایی خوای گەورە و بە پاك ڕاگرتنی لە هەموو شتێك كە شایستە نییە بۆ خوای گەورە.

جۆری دووەم: التوحيد الطلبي القصدي الإرادي:[1] یەكخوا پەرستی لە داوا كردن و مەبەستدا، واتا یەكخوا پەرستی لە عیبادەت و پەرستندا .

یەكخوا پەرستی بە شێوەیەكی درێژ تر ئەبێت بە سێ بەشەوە :

١- **توحيد الربوبية** (یەكخواپەرستی لە پەروەردگارێتیدا): بریتیە لە بوونی بیرو باوەڕێكی پتەو دامەزراو بەوەی كە خوای گەورە پەروەردگاری تاك و تەنهایە لە دروست كردن و موڵك و رزق دان و بەڕێوەبردنی گەردوندا، ئەو خوایەی كە هەموو بونەوەرانی هێناوەتە بون و پەروەردەی كردوون بە نازو نیعمەتەكانی، وە بەندە تایبەتەكانی وەك پێغەمبەران (عليهم السلام) و شوێن كەوتوانی ڕاستەقینەیانی پەروەردە كردووە بە بیرو باوەڕێكی ڕاست و تەواو، وەپەروەردەی كردوون بە ڕەوشتە جوانەكان و زانیارییە بە سودەكان و كردەوە چاكەكان، ئەم پەروەردە كردنەش پەروەردەیەكی بەسودە بۆ دڵ و ڕوحەكان كە بەروبومی خۆش بەختی دونیا و قیامەتی تێدایە .

٢- **توحيد الأسمآء والصفات**: بریتیە لە بوونی بیرو باوەڕێكی پتەو دامەزراو بەوەی كە خوای گەورە پەروەردگاری تاك و تەنهایە بە هەموو سیفاتێكی ڕێك و تەواو بە گشتی و لە هەموو ڕویەكەوە، ئەویش بە بڕیاردان و جێگیر كردنی هەموو ئەو ناوو سیفاتانەی كە خوای گەورە بۆ خۆی بڕیاری داوە و جێگیری كردووە یان پێغەمبەرەكەی (صلى الله عليه وسلم) بۆی جێگیر كردووە، وە جێگیر كردنی واتاو حوكمی هەموو ناوو سیفاتەكانی بەو شێوەیەی كە لە قورئانی پیرۆزدا هاتووە بەو شێوەیەی كەشایستەیە بە گەورەیی خوای پەروەردگار بێ ئەوەی هیچ یەكێك لە ناوو سیفاتە تەواوو جوانەكانی نەفی بكەیت (واتە : بە بۆ چونی خۆت نەڵێی خوای گەورە ئەم ناوە یان ئەم سیفاتەی نییە و ئینكاری لێ بكەیت)، وە بێ ئەوەی ناوو سیفاتەكانی تێك بشكێنیت، یان واتاكەی بگۆڕیت یان لێكی بچوێنی یان چۆنیەتی بۆ ناوو سیفاتەكانی خوای گەورە دابنێیت كە شایستەی گەورەیی خوای گەورە نەبێت. وە (**توحيد الأسمآء والصفات**) بریتیە لە دوور خستنەوەو نەفی كردنی هەموو ئەو عەیب و كەم و كورییانەی كە خوای گەورە نەفی كردووە لە خۆی ، یان پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) نەفی كردووە لە خوای پەروەردگار، وە دور خستنەوەی هەموو ئەو ناوو سیفاتانەی كە دەبنە هۆی دەربڕینی ناتەواوی و كەم و كوڕی بۆ خوای گەورە، خوای گەورە لە قورئانی پیرۆزدا خوا بە تەنها ناسینی پەروەردگارێتی (**الربوبية**) و ناوو سیفاتە جوانەكانی خۆی (**توحيد الأسمآء والصفات**)ی ڕوون كردۆتەوە هەروەك لە سەرەتای سورەتی (**الحديد**)، وە سورەتی (**طه**)، وە كۆتایی سورەتی (**الحشر**)، وە لە سەرەتای سورەتی (**آل عمران**)، وە سورەتی (**الإخلاص**) بەتەواوی، وە جگە لەم سورەتانە كە خوای پەروەردگار باسی (**توحيد الربوبية و توحيد الأسمآء والصفات**) ی كردووە .[1]

---

[1] **بروانه** : إجتماع الجيوش الإسلامية على غزو المعطلة والجهمية ، لابن القيم ٩٤/٢ ، ومعارج القبول، لحافظ حكمي ٩٨/١، و فتح المجيد ، لعبد الرحمن بن حسن ،ص ١٧ .

[1] **بروانه** : فتح المجيد، ص١٧، والقول السديد في مقاصد التوحيد لعبد الرحمن السعدي، ص١٤-١٧، ومعارج القبول، ٩٩/١.

٣- توحيد الإلهية، ويقال له: توحيد العبادة: واتا خوا به تەنها ناسین لە پەرستندا، ئەویش بریتیە لە بونی بیرو باوەڕێكی تەواوو دامەزراو _لە گەڵ بوونی زانیاری و كردەوەی چاكەو سەلماندنی _ ئەوەی كە خوای پەروەردگار خاوەنی خوایەتی و پەرستراوێتیە بە سەر هەموو دروست كراوەكانیەوە، وە بە تاك ڕاگرتنی خوای گەورە بە هەموو جۆرەكانی پەرستن و ئەنجام دانی دینداری بەدڵسۆزی تەنها بۆ خوای گەورە، ئەم جۆرە خوا پەرستیە (**التوحيد الالوهية**) و جۆرەكانی تری خوا بە تەنها ناسین لە خۆ گرتووە وەك (**توحيد الربوبية و توحيد الأسمآء والصفات**) لە بەر ئەوەی سیفەتی خوایەتی سیفەتێكە هەموو سیفاتە تەواوەكان و هەموو سیفاتی پەروەردگارێتی و گەورەیی لە خۆ گرتووە، خوای گەورە هەر خۆی خوا و پەرستراوە لەبەر ئەو هەموو سیفاتە بەرزو گەورەو تەواوانەی كە هەیەتی، وە لەبەر ئەو هەموو نازو نیعمەتەی كە ڕشتویەتی بەسەر بەندەكانیدا ، تاكێتی خوای گەورە بەو هەموو سیفاتە تەواوە و تاكێتی لە پەروەردگارێتی ئەوە دەخوازێت كە هیچ كەس و هیچ شتێك لە دروست كراوەكانی شایستەی عیبادەت بۆ كردن و پەرستن نەبن جگە لە خۆی .

خوا بە تەنها ناسین لە پەرستندا (**توحيد الالوهية**) مەبەستی هەموو پێغەمبەران(عليهم السلام) بووە لە بانگەواز كردنی گەلەكانیاندا هەر لە یەكەم پێغەمبەرەوە تا كۆتایین پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم)، ئەم جۆرە یەكخوا پەرستیە لە سورەتی الكافرون باس كراوە﴿ قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿١﴾ ﴾ (**الكافرون: ١**) وە تایەتی "٦٤" ی سورەتی ال عمران ئەم جۆرە یەكخوا پەرستیەی لە خۆ گرتووە، هەر وەك خوای گەورە فەرمویەتی: ﴿ قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ تَعَالَوْا۟ إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَآءٍۭ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا ٱللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِۦ شَيْـًٔا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِّن دُونِ ٱللَّهِ ۚ فَإِن تَوَلَّوْا۟ فَقُولُوا۟ ٱشْهَدُوا۟ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٦٤﴾ ﴾ (**آل عمران: ٦٤**) واتا: ئەی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بە ئەهلی كیتاب بڵێ: (كە مەبەست پێیان گاور و جولەكەن) وەرن بۆ لای ووشەیەك -گوێی بۆ بگرن و كاری پێ بكەن- كە ئەو ووشەیە لە نێوان ئێمەو ئێوەدا یەكسانە ئەویش ئەوەیە كە هیچ پەرستراوێك نەپەرستین جگە لە خوای گەورە، وە بە هیچ شێوەیەك هاوەڵی بۆ بڕیار نەدەین (نە بت و نە سەڵیب و نە ئاگرو نە تاغوت و نە هیچ شتێكی تر نەكەینە شەریكی خوای گەورە بەڵكو بە تاك و تەنها بیپەرستین) وە هەندێكمان هەندێكمان نەكەینە خواو عیبادەتیان بۆ بكەین جگە لە خوای گەورە (بەوەی كە سوجدەیان بۆ بەرین یان شوێنیان بكەوین لە حەڵاڵ كردنی حەرام و حەرام كردنی حەڵاڵ) ، ئەگەر ئەوان پشتیان هەڵ كردوو شوێنت نەكەوتن ، بڵێن شایەت بن كە ئێمە موسوڵمانین و بەردەوامین لە سەر ئیسلامەتی و دینداری خۆمان .

وە سەرەتای سورەتی (**السّجدة**) و كۆتاییەكەی، وە سەرەتاو ناوەڕاست و كۆتایی سورەتی(**غافر**)، وە سەرەتای سورەتی (**الأعراف**) و كۆتاییەكەیی و زۆربەی سورەتەكانی قورئانی پیرۆز ئەم جۆرە یەكخوا پەرستیەیەی لە خۆ گرتووە .

هەموو سورەتەكانی قورئانی پیرۆز جۆرەكانی خوا بە تەنها ناسین لە خۆ گرتووە ، قورئانی پیرۆز هەمووی لە سەرەتاوە تا كۆتایی باس لە خوا بە تەنها ناسین ئەكات، لە بەر ئەوەی قورئانی پیرۆز هەمووی یان باس لە زات و گەورەیی و تاكێتی و ناوو سیفات و كارو فەرمودەكانی خوای گەورە ئەكات كە ئەویش بریتیە لە (**توحيد الربوبية والأسماء والصفات**)، یان قورئانی پیرۆز بانگەواز كردنە بۆ پەرستن و عیبادەتی خوایگەورە بە تاك و تەنها و واز

هێنان لە پەرستنی جگە لەخوا كە ئەویش بریتیە لە (توحيد الالوهية)، یان قورئانی پیرۆز فەرمان كردنە بە چاكە و ڕێگری كردنە لە خراپە و پەیوەست بوونە بەعیبادەتەوە، كە ئەمانەش لە ماف و تەواوكارییەكانی یەكخوا پەرستیە، یان هەواڵدانە سەبارەت بە ڕێزی كەسانی یەكخوا پەرست وە چۆن خوای گەورە سەرخەرو یارمەتی دەریانە، وە چەندێك ڕێز لێگیراون لە قیامەتدا كە ئەمانەش پاداشتی یەكخوا پەرستیە، یان قورئانی پیرۆز باس لە موشریكین دەكات وە چییان بەسەر دێت لە ناخۆشی و ناڕەحەتی لە دونیادا وە توشی چ سزایەكی توندو بە ئێش دەبن لە دوا ڕۆژدا هەمووی بە هۆی دەرچون و گوێ نەدانە بە حوكمی خوا بە تەنها ناسین ، بۆیە قورئانی پیرۆز هەمووی بریتیە لە باس كردنی خوا بە تەنها ناسین و مافەكانی و پاداشتی، یان باس كردنی شیرك و موشریكین و سزایان .[1]

بەروو بوم و سودەكانی یەكخوا پەرستی

یەكخواپەرستی كۆمەڵێك فەزڵ و گەورەیی و شوێنەوارو سودی باش و سەر ئەنجامی چاكی هەیە لەوانە:

١- خێری دونیاو قیامەت لە فەزڵ و گەورەیی و بەروبومەكانی یەكخوا پەرستیە .

٢- یەكخواپەرستی گەورەترین هۆكارە بۆ لاچون و نەمانی تەنگ و چەڵەمەو ئاستەنگەكانی دونیا و قیامەت، خوای پەروەردگار بەهۆیەوە سزا لا ئەبات لە سەر بەندەكانی لە دونیاو قیامەتدا وە بە هۆیەوە خوای پەروەردگار نازو نیعمەتی خۆی ئەرێژێ بە سەریاندا .

٣- بەروبومی خوا بە تەنها ناسین ێكی تەواو كە دوورە لە شیرك و ڕیا ئەمینی و هێمنی دونیا و قیامەتی تیایە، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَلَمْ يَلْبِسُوٓا۟ إِيمَـٰنَهُم بِظُلْمٍ أُو۟لَـٰٓئِكَ لَهُمُ ٱلْأَمْنُ وَهُم مُّهْتَدُونَ ﴿٨٢﴾ ﴾(الأنعام: ٨٢)واتا: ئەوانەی كە باوەڕیان هێناوە و ئیمانەكەیان تێكەڵ نەكردووە بە شیرك بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار ئەوانە لە قیامەتدا ئەمینن لە ناخۆشی و ناڕەحەتی، وە هیدایەت دراون بۆ ڕێگای ڕاستی ئیـــسلام .

٤- هەر كەسێك خوا بە تەنها بناسێت ئەوە هیدایەتی تەواو دراوە و یارمەتی دراوە بۆ بەدەست هێنانی پاداشتی هەموو كردەوەیەكی چاكە لە لایەن خوای پەروەردگارەوە .

٥- بە هۆی خوا بە تەنها ناسینێكی تەواوەیە كە خوای پەروەردگار لە تاوانەكان خۆش ئەبێت خراپەكان لائەبات، هەروەك لە حەدیسێكی قودسیدا كە ئەنەسی كوڕی مالك (رضي الله عنه) لە پێغەمبەرەوە (صلى الله عليه وسلم) ئەیگێڕێتەوە، خوای پەروەردگار فەرمویەتی: (**يا ابن آدم إنك لو أتيتني بقراب الأرض خطايا ثم لقيتني لا تشرك بي شيئًا لأتيتك بقرابها مغفرة**)[1] واتا : ئەی كوڕانی ئادەم (ئەی موسڵمانان) تۆ ئەگەر گەیشتی بە دیداری من لە قیامەتدا پڕ بە زەوی تاوانت هەبێت كاتێك ئەگەیتە دیداری من و هاوەڵت بۆ من بڕیار نەدابێت پڕ بە زەوی لێخۆش بونت پێدەبەخشم .

٦- بە هۆی خوا بە تەنها ناسینێكی تەواوەیە كە خوای پەروەردگار بەندەكان دەكاتە بەهەشتەوە، هەروەك پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرمویەتی: (**من شهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، وأن محمدًا عبده ورسوله، وأن**

---

[1] **بڕوانە** : مدارج السالكين ، لابن القيم ، ٣/٤٥٠، وفتح المجيد ، ص١٧-١٨، والقول السديد ، ص١٦، ومعارج القبول ، ١/٩٨.

[1] الترمذي ، كتاب الدعوات، باب فضل التوبة والاستغفار، ٥/٥٤٨، برقم ٣٥٤٠، وصححه الألباني في صحيح الترمذي، ٣/١٧٦، وسلسلة الأحاديث الصحيحة، برقم ١٢٧، ١٢٨.

عيسى عبد الله ورسوله وكلمته ألقاها إلى مريم وروح منه، وأن الجنة حق، وأن النار حق، أدخله الله الجنة على ما كان من العمل)[٢] واتا: هەر كەسێك شایەتی بدات بەوەی كە خوای پەروەردگار پەرستراوی ڕاستەقینەو تاك و تەنهایە و هیچ پەرستراوێكی تر شایستەی پەرستن نییە جگە لە خوا نەبێت، وە شایەتی بدات كە پێغەمبەر محمد (ﷺ) بەندەو نێردراوی خوایە، وە (عیسی"علیه السلام") بەندەو پێغەمبەری خوایە (ﷺ) كە بەوشەی خوای پەروەردگار دروست بووە ، كاتێك خوای پەروەردگار فەرمووی: (كُن فَيَكُون) واتا ببە ئەویش دروست بوو بە فەرمانی خوا بە بێ باوك، وە ڕوح لە بەرێكە وەكو سەرجەم دروست كراوە ڕوح لەبەرەكانی تری خوای پەروەردگار (واتا: ئینسانە نەك خوا بێت یان بەشی خوایەتی تێدا بێت هەروەك گاورەكان باوەڕیان وایە)، كەسێك شایەتی بدات بەوەی كە بەهەشت حەقە و هەیە و شوێنی چاكەكارانە وە دۆزەخیش حەقەو بوونی هەیە و شوێنی هاوەڵ بڕیاردەران و بێباوەڕان و تاوان بارانە، ئەوەخوای پەروەردگار ئەیكاتە بەهەشتەوە جا لەسەر هەر كردەوەیەك بێت، (واتا: خوای پەروەردگار ئەو موسڵمانە ئەكاتە بەهەشتەوە چەنێ چاكەشی كەم بێت و تاوانی زۆر بێت چونكە ئەو هەموو شایەتییە گەورەیەی داوە).

وە هەروەها لە فەرمودەیەكی تردا كە هاوەڵی بەڕێز جابری كوڕی عبدالله (ﷺ) لە پێغەمبەری خواوە (ﷺ) بۆمان ئەگێڕێتەوە، كە فەرمویەتی: (**من مات لا يشرك بالله شيئًا دخل الجنة**) [١] واتا: هەر كەسێك مردبێت (یان بمرێت) و لە ژیانی دونیادا بە هیچ شێوەیەك هاوەڵی بۆ خوای پەروەردگار بڕیار نەدابێت بێ گومان كەسێكە چۆتە بە هەشتەوە .

٧- خوا بە تەنها ناسینێكی تەواو ئەگەر لە هەر دڵێكدا هەبێت نایەڵێ خاوەنەكەی بچێتە ناو ئاگری دۆزەخەوە، هەر وەك عتبان لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) بۆمان دەگێڕێتەوە كە فەرمویەتی: (...**فإن الله حرم على النار من قال: لا إله إلا الله يبتغي بذلك وجه الله**)[١] واتا: خوای پەروەردگار لاشەی كەسێكی حەرام كردووە لە ئاگری دۆزەخ كە وتبێتی (**لا إله إلا الله**) و تەنها مەبەستی خوای پەروەردگارە بە ووتنی .

٨- ئیمان و خوا بە تەنها ناسین ئەگەر بە ئەندازەی كەم تر لە دەنكە خەرتەلەیەك لە دڵی هەر موسڵمانێكدا هەبێت ڕزگاری دەكات لە ئاگری دۆزەخ و بە هەمیشەیی خاوەنەكەی لە ئاگردا نامێنێتەوە (چەندێك تاوانیشی زۆر بێت بە مەرجێك ئەو تاوانانە نەگەیشتبێتە ڕادەی شیرك و بێ باوەڕی). [٢]

٩- خوا بە تەنها ناسین گەورەترین هۆكارە بۆ بەدەست هێنانی ڕازی بوون و پاداشتی خوای پەروەردگار، وە سەرفرازترین و بەختەوەرترین كەس لە ڕۆژی قیامەتدا بە شەفاعەتی پێغەمبەر (ﷺ) كەسانی خوا بە تەنها پەرستن ، هەروەك پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی : (...**أسعد الناس بشفاعتي يوم القيامة من قال لا إله إلا الله خالصا من قلبه أو**

---

[٢] متفق عليه: البخاري ، كتاب الأنبياء، باب قوله تعالى : {يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لاَ تَغْلُواْ فِي دِينِكُمْ} ١٦٨/٤، برقم ٣٢٥٢، ومسلم، كتاب الإيمان، بـــاب الدليل على أن من مات على التوحيد دخل الجنة قطعًا، ٥٧/١، برقم ٢٨

[١] مسلم، كتاب الإيمان ، باب من مات لا يشرك بالله شيئًا دخل الجنة ، ٩٤/١ برقم ٩٣.

[١] متفق عليه : البخاري ، كتاب الصلاة، باب المساجد في البيوت ، ١٢٦/١، برقم ٤٢٥، ومسلم ، كتاب المساجد ومواضع الصلاة ، باب الرخصة في التخلف عن الجماعة بعذر ، ٤٥٥/١-٤٥٦، برقم ٣٣.

[٢] **بڕوانە** : صحيح البخاري ، كتاب التوحيد ، باب قول الله تعالى: {لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ} ، برقم ٧٤١٠، وصحيح مسلم ، كتاب الإيمان ، باب معرفة طريق الرؤية ، ١٧٠/١، برقم ١٨٣، ورقم ١٩٣.

نفسه)[٣] واتا: سەرفرازترین و بەختەوەرترین موسوڵمان لە ڕۆژی قیامەتدا كە بەر شەفاعەتی من بكەوێت موسوڵمانێكە لە ناخی دڵییەوە و بە دڵسۆزییەكی تەواوەوە ووتبێتی (لا إله إلا الله) .

١٠- هەموو كردەوە چاكەكان و ووتە و قسە نهێنی و ئاشكراكان ، لە ڕوی وەرگیران و تەواوەتی و بوونی پاداشتی چاكە لە سەریان لە لایەن خوای پەروەردگارەوە وەستاون لە سەر بوونی خوا بە تەنها ناسینێكی تەواو، بۆیە هەركاتێك خوا بە تەنها ناسین بە هێز بوو وە دڵسۆزی تەواو بۆ خوای پەروەردگــار ئەو كارانە ڕێك و تەواو دەبن .

١١- بە هۆی خوا بە تەنها ناسینێكی تەواوەوە كردنی كردەوەی چاكە لەسەر شانی بەندەی موسڵمان ئاسان دەبێت، وە بە ئاسانیش واز هێنان لە تاوان لە سەر شانی سوك دەبێت ، وە دڵ نەوایی تێدایە لە بەڵاو موسیبەت، خوا بە تەنها ناسین و دڵسۆزی بۆ خوای پەروەردگار لە یەكخوا پەرستیەكەیدا كردنی كردەوەی چاكەی لەسەر شان سوك و ئاسان دەبێت ، لە بەرئەوەی ئومێدی بە ڕازی بوون و پاداشتی خوای پەروەردگار هەیە، وە بە ئاسانی دەتوانێت واز لەو تاوانانە بێنێت كە نەفسی حەزی پێیەتی ئەنجامی بدات، لە بەر ئەوەی ترسی توڕە بوون و سزای خوای پەروەردگاری هەیە .

١٢- یەكخواپەرستی هەر كاتێك بە تەواوی لە هەر دڵێكدا هەبوو خوای پەروەردگار ئیمان لەو دڵەدا شیرین و خۆشەویست ئەكات و ئەیڕازێنێتەوە بە كردەوەی چاكە، وە خوای پەروەردگار بێ باوەڕی و تاوان و سەرپێچی لا قێزەون و ڕق لێبوو ئەكات، وە خوای پەروەردگار ئەو كەسە یەكخوا پەرستە ئەگێڕێت لە هیدایەت دراوان .

١٣- یەكخواپەرستی ناخۆشی و ئێش و ئازار لە سەر بەندەی موسڵمان سوك و ئاسان دەكات، بۆیە بە گوێرەی تەواوی خوا بە تەنها ناسین، موسڵمان ناخۆشی و ئێش و ئازارەكان وەردەگرێت بە دڵێكی فراوان و نەفسێكی ئارامەوە، وە ئەو بەندە موسوڵمانە تەواو تەسلیمەو ڕازییە بەو قەدەرەی كە خوای پەروەردگار بۆی بڕیوەتەوە گەر لە سەر شانی قورس و گرانیش بێت، كە ئەویش گەورەترین هۆكارە بۆ فراوانی و ئارامی دڵەكان .

١٤- یەكخواپەرستی بەندەكان ڕزگار دەكات لە بەندایەتی كردن و دڵ پەیوەست بوون و ترسان و ئومێد بوون و كردەوە كردن لە بەر دروست كراوەكانی خوای پەروەردگار، كە ئەو ڕزگار بونەش سەرفرازی ڕاستەقینەو ڕێزو شكۆمەندی بەرزییە، لە گەڵ ئەوەشدا ئەو بەندە یەكخوا پەرستە تەنها بەندایەتی خوای پەروەردگار دەكات و تەنها ئومێدی بە خوای پەروەردگارە و لە هیچ كەس و شتێك ناترسێت تەنها لە خوای پەروەردگار نەبێت، ئەو ترس و ئومێدەش لە خوای پەروەردگار تەواو سەركەوتوو و سەرفراز و ڕزگار بووی دەكات .

١٥- یەكخواپەرستی گەر لە هەر دڵێكدا بە تەواوەتی هەبوو بە دڵسۆزییەكی تەواوەوە ئەو كاتە كردەوەی چاكەی كەمی ئەو بەندە موسڵمانە زۆر ئەكات ، وە كردەوەو قسە جوانەكانی زیاد ئەكات بێ سنور و حیساب .

١٦- خوای پەروەردگار كەفالەتی خوا بە تەنها ناسانی كردووە كە لە دونیادا سەرخەرو یارمەتی دەریان بێت، وە سەرفرازو بەعیززەت و ڕێزداریان بكات، وە تەواو هیدایەتیان بدات، وە خوای پەروەردگار كردنی هەموو كارێكی چاكەیان لەسەر ئاسان دەكات، وە كار و حاڵی دونیایان بۆ چاك دەكات ، وە هەموو قسەو كردەوەكانیان بۆ ڕێك و چاك جوان ئەكات .

---

[٣] البخاري ، كتاب العلم، باب الحرص على الحديث ، ٣٨/١، برقم ٩٩.

١٧- خوای پەروەردگار خراپەی دونیا و قیامەت لە ئیمانداران (یەكخوا پەرستان) لادەبات ودووری دەخاتەوە، وەمنەتی خۆی ڕژاندووە بە سەریاندا بەو ژیانە خۆشەی كە پێی بەخشیون، وە دڵ ئارامی كردون پێی، وە دڵ گەش و دڵ خۆشی كردوون بە یادو زیكری خۆی لەو دونیایەدا .

شێخی پایە بەرز **ناصر السعدی** " ڕەحمەتی خوای لێبێت "فەرمویەتی : (بەڵگەی ئەو خاڵانەی كە باسكران لە قورئانی پیرۆز و سوننەتی پێغەمبەردا (ﷺ) زۆر و ئاشكران ، والله أعلم) .(١)

وە شێخ و زانای پایە بەرز **إبن تیمیة** (ڕەحمەتی خوای لێبێت) فەرمویەتی: (هیچ خۆشبەتی و چێژو خۆشیەكی تەواو نییە بۆ دڵەكان مەگەر لە خۆشەویستی خوای پەروەردگار و نزیك بونەوە لێی بەو كارە چاكانەی كە خوای پەروەردگار حەز دەكات ئەنجام بدرێن بۆی، وە خۆشەویستی بۆ خوای پەروەردگار تەواو ڕاست نییە مەگەر بە پشت هەڵكردن لە هەموو خۆشەویستێك جگە لە خۆی، كە ئەوەش (واتا: پشت هەڵكردن لە خۆشەویستی هەموو خۆشەویستێك لە ڕوی پەرستن و ئومێد پێبون و ترسان و پشت پێبەستن و داوا لێ كردن و ....هتد ، جگە لە خوای پەروەردگار) حەقیقەت و ڕاستێتی خوا بە تەنها ناسین و (لا إله إلا الله)یە .(٢)

بەشی دووەم

تـاریكاییەكانی هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار

بـاسی یەكەم: تێگەیشتن لە مانـای هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار

مانـای شیرك لە زمانەوانیدا: الشِّرْكُ، والشِّرْكَةُ، واتایان یەكە، وقد اشتركا، وتشاركا، وشارك أحدهما الآخر، شەریك بوون، شەریكایەتی ئەوی تری كرد، وأشرك بالله: كفر، كوفری كرد بێ باوەڕ بوو، فهو مشركٌ ومشركي، كە كەسێكی موشریكە، والاسم الشرك فیهما، ورغبنا في شرككم: مشاركتكم في النسب ، وأشرك بالله: جعل له شريكًا في ملكه، أو عبادته : واتا: هاوەڵی بۆ خوا بڕیاردا لە موڵكی یان لە پەرستنیدا .(١)

مانـای شیرك لە ڕوانگەی شەرعدا: ئەوەیە كە تۆ هاو شێوەیەك بۆ خوای پەروەردگار دابنێیت لە كاتێكدا خوای پەروەردگار تۆی دروست كردووە، ئەو تاوانەش گەورەترین تاوانە (كە هیچ تاوانێك لە سەرویەوە نییە بۆ ترسناكی) ئەو تاوانە (شیرك) هەڵوەشێنەرەوە و پوچەڵكەرەوەی هەموو كردەوە چاكەكانە، وە ڕێگر و بەر بەستە لە بوونی پاداشتی چاكە لە سەر كردەوە چاكەكان، بۆیە هەر كەسێك (كەسێك یان شتێك) یەكسان بكات لە گەڵ خوای پەروەردگاردا بە خۆشەویستی و بە گەورە دانان ، وە شوێنی هەنگاوو ڕێبازی بكەوێت كە پێچەوانـەی ڕێبازی پێغەمبەر ئیبراهیم بێت (علیه السلام) ئەوە ئەو
كەسە كەسێكی موشریكە و گەورەترین تاوانی ئەنجامداوە .(١)

---

(١) **بروانە:** القول السدید في مقاصد التوحید ص٢٥.

(٢) **بروانە:** مجموع الفتاوی ، ٣٢/٢٨.

(١) **بروانە** : القاموس المحیط، باب الكاف، فصل الشین، ص١٢٤٠.

(١) **بروانە** : الأجوبة المفیدة لمهمات العقیدة ، لعبد الرحمن الدوسري ، ص٤١.

هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار دوو جۆرە: [٢]

جۆری یەكەم: هاوەڵ بڕیاردانی گەورە ئەگەر هەر كەسێك بڕیاری بدات لە دینی ئیسلام پێی دەردەچێت و بێ باوەڕ دەبێت .

جۆری دووەم: هاوەڵ بڕیاردانی بچوكە كە ئەگەر هەر كەسێك بڕیاری بدات لە دینی ئیسلام دەرناچێ و پێی بێ باوەڕ نابێت بەڵام لە تاوانە گەورەتره كان گەورەترە بە لای هەندێ لە زانایانەوە .

زانای پایەبەرز شێخ **ناصر السّعدي** (ڕەحمەتی خوای لێبێت) سنوری شیركی گەورەی ڕوون كردۆتەوە و فەرمویەتی: (سنوری هاوەڵ بڕیاردانی گەورە كە هەموو جۆرو بەشەكانی لە خۆ گرتبێت ئەوەیە: كە بەندەیەك جۆرێك یان تاكێك لە تاكەكانی پەرستن بۆ جگە لە خوای پەروەردگار ئەنجام بدات، بۆیە هەموو بیروباوەڕ و قسەو كردەوەیەك كاتێك زانرا خوای پەروەردگار فەرمانی كردووە دەبێت تەنها بۆ خۆی بكرێت، كردن و ئەنجامدانی بۆ خوای پەروەردگار خوا بە تەنها ناسین و ئیمان و دڵسۆزییە بۆی، وە ئەنجامدان و كردنی بۆ جگە لە خوای پەروەردگار هاوەڵ بڕیاردان و بێ باوەڕییە، ئەمەیە سنوری شیركی گەورە.

وە سنوری شیركی بچوك: بریتیە لە هەموو وەسیلە و هۆكارێك كە سە ربكێشێت بۆ هاوەڵ بڕیاردانی گەورە لەو مەبەست و نیەت و قسەو كردەوانەی كەنەگەیشتونەتە ڕادەی پەرستن و عیبادەت).[١]

باسی دووەم : بەڵگە ڕوون و ئاشكراكان سەبارەت بە هەڵوەشاندنەوەی هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار

بەڵگەی براوە و ڕوون و ئاشكرا سەبارەت بە هەڵوەشاندنەوەی هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار و سەرزەنشت كردنی كە سانی هاوەڵ بڕیاردەر بۆ خوای پەروەردگار زۆر زۆرن لەوانە :

١- هەر كەسێك داوا بكات و بپاڕێتەوە لە پێغەمبەرێك (ﷺ) یان پیاو چاكێك یان مەلائیكەیەك یان جنۆكەیەك یان جۆرێك لە جۆرەكانی پەرستنیان بۆ ئەنجام بدات ئەوە كردویانێتی بە خواو پەرستراو جگە لە خوای پەروەردگار.[٢] كە ئەوەش حەقیقەتی شەریك بڕیاردانی گەورەیە بۆ خوای پەروەردگار ، خوای پەروەردگار دەربارەی ئەم تاوانە فەرمویەتی: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ بِهِۦ وَيَغۡفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُۚ وَمَن يُشۡرِكۡ بِٱللَّهِ فَقَدِ ٱفۡتَرَىٰٓ إِثۡمًا عَظِيمًا ﴿٤٨﴾ ﴾ (**النساء**: ٤٨) واتا : خوای پەروەردگار لە كەسێك ڕازی نییە و لێی خۆش نابێت كە هاوەڵی بۆ بڕیار دابێت (وە بەو حاڵەوە مردبێت و تەوبەی نەكردبێت لە كاتێكدا ترسناكی شیركی بۆ ڕوون كرابێتەوە و بەڵگەی خوای پەروەردگاری بۆ باس كرابێت و بەردەوام بووبێت لە سەری (**أُقيم عليه الحجة**)، وە خوای پەروەردگار لە هەموو تاوانێك خۆش دەبێت كە لە خوار شیركەوە بێت بۆ ئەو كەسەی كە خۆی ویستی لێیە (لێخۆش بوونی خوای پەروەردگار لە هەموو تاوانێك كە نەگەیشتووەتە ڕادەی شیرك و بێ باوەڕی یان ئەوەتا هەر لە سەرەتاوە و بێ سزا لێی خۆش دەبێت یان پاش سزاو پاك بونەوە ڕزگاری دەكات لە ئاگری دۆزەخ لە بەر ئەوەی

---

[٢] **بڕوانە** : قضية التكفير ، للمؤلف، ص١١٩.

[١] **بڕوانە** : القول السديد في مقاصد التوحيد، لعبد الرحمن بن ناصر السعدي، ص٣١، ٣٢، ٥٤.

[٢] **بڕوانە** : فتح المجيد شرح كتاب التوحيد، ص٢٤٢.

شیرك و بێ باوەڕی بەرامبەر خوای پەروەردگار ئەنجام نەداوە، ئەمە واتای ئەوە نییە بڵێین ڕێگەی تاوانمان بۆ ئاسان دەبێت – بەڵکو گەورەیی خوا بە تەنها ناسین و دوور کەوتنەوە لە شیرك بڕیادانمان بۆ ڕوون دەکاتەوە– چونکە موسڵمان گەر تاوانیش بکات بە ترسەوە ئەنجامی ئەدات) وَمَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَقَدِ ٱفْتَرَىٰٓ إِثْمًا عَظِيمًا " وە هەر کەسێك هاوەڵ بۆ خوای پەروەردگار بڕیار بدات بەڕاستی درۆیەك و تاوانێکی زۆر گەورەی ئەنجامداوە .

٢- لەو بەڵگە یەکلاکەرەوانەی کە پێویستە ڕوون و ئاشکرا بکرێن بۆ ئەو کەسانەی کە جگە لە خوای پەروەردگار پەرستراوی تر دەپەرستن، فەرمودەی خوای پەروەردگارە کە فەرمویەتی: ﴿ أَمِ ٱتَّخَذُوٓاْ ءَالِهَةً مِّنَ ٱلْأَرْضِ هُمْ يُنشِرُونَ ﴿٢١﴾ لَوْ كَانَ فِيهِمَآ ءَالِهَةٌ إِلَّا ٱللَّهُ لَفَسَدَتَا ۚ فَسُبْحَـٰنَ ٱللَّهِ رَبِّ ٱلْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٢٢﴾ لَا يُسْـَٔلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْـَٔلُونَ ﴿٢٣﴾ ﴾ (الأنبياء: ٢١-٢٣) واتا: ئەوان پەرستراوی تریان داناوە و دەیپەرستن جگە لە خوای پەروەردگار لە سەر زەویدا،ئایا ئەو پەرستراوانە دەتوانن مردوو زیندوو بکەنەوە و لە زەویدا بڵاوی بکەنەوە؟ بێ گومان نەخێر دەی کە نەتوانن ئەوە بکەن چۆن شایستەی ئەوەن بکرێنە خوا. ﴿ لَوْ كَانَ فِيهِمَآ ءَالِهَةٌ إِلَّا ٱللَّهُ لَفَسَدَتَا ۚ فَسُبْحَـٰنَ ٱللَّهِ رَبِّ ٱلْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴾ واتا : ئەگەر لە ئاسمانەکان و زەویدا خوایەك و پەرستراوێکی ڕاستەقینەی تر هەبوایە ئەوە ژیان و ڕێك وپێکی ئاسمانەکان و زەوی تێك دەچون و خراپ دەبوون، پاك و بێ گەردی بۆ ئەو خوایە (کە خاوەنی عەرشە) لەوەی دەیڵێن گوایە کوڕ یان شەریکی هەیە ،﴿ لَا يُسْـَٔلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْـَٔلُونَ ﴾ واتا : خوای پەروەردگار حاکم و دەسەڵاتدارە و پرسیاری لێ ناکرێ لەو کارانەی ئەنجامی دەدات و ڕەخنەی لێ ناگیرێ لەبەر ئەوەی خوای پەروەردگار خاوەنی گەورەیی و زانیاری و داناییەکی تەواوە (وَهُمْ يُسْأَلُونَ) واتا: بەڵکو ئەوان (هاوەڵ بڕیاردەران) پرسیار لێ کراون لە سەر کارەکانیان .[1]

لەم ئایەتە پیرۆزانەدا خوای پەروەردگار ئینکاری و نکۆڵی لە سەر ئەو کەسانە دەکات کە جگە لە خوای پەروەردگار لە سەر زەویدا پەرستراوی تریان داناوەو دەیان پەرستن، جا ئەو پەرستراوانە دارو بەردەکان بن یان بتەکان بن کە دەپەرسترێن جگە لە خوای پەروەردگار ، ئایا ئەو پەرستراوانە دەتوانن مردووەکان زیندوو بکەنەوەو بە سەر زەویدا بڵاویان بکەنەوە؟ وەڵام: بێ گومان نەخێر ناتوانن و دەسەڵاتیان نییە بەسەر هیچ کارێك لەو کارانەدا، وە ئەگەر لە ئاسمانەکان و سەر زەویدا پەرستراوێکی تری ڕاستەقینە هەبوایەو شایستەی پەرستن بوایە ئەو کاتە ژیانی دروست کراوەکان و ڕێك وپێکی ئاسمانەکان و زەوی تێك دەچون و خراپ دەبوون، لە بەر ئەوەی بوونی چەند خوایەك و پەرستراوێك ڕێ نەدان و نەگونجان و ناکۆکی دەخوازێت، کە بە هۆیەوە لەناو چون و نەمان ڕوو دەدات، ئەگەر دابنرێت دوو پەرستراو هەیە، یەکێکیان بیەوێت شتێك دروست بکات بەڵام ئەوەی تریان نەیەوێت ئەو شتە دروست بکات، یان یەکێکیان بیەوێت شتێك ببەخشێت ئەوەی تریان نەیەوێت و ڕێگر بێت، یان پەرستراوێکیان بیەوێت لاشەیەك بجوڵێ ئەوەی تریان بییەوێ وەستاو بێت، لەم کاتەدا ڕێك وپێکی هەموو بونەوەران وژیانی دونیا تێك دەچێت، لە بەر ئەوەی :

---

[1] **بڕوانە** : تفسير القرآن العظيم ، للإمام ابن كثير ٢٣٦/٣ تفسير سورة الأنبياء .

* شتێکی نەگونجاوە و نەمەعقوڵیشە لە یەك کاتدا مەبەستی هەردوو کیان بێتە دی، چونکە ئەگەر مەبەستی هەردوکیان بێتە دی ئەو کاتە ئەوە دەخوازێت کە دوو شتی زۆر جیاواز لە یەك کاتدا کۆ ببێتەوە، یان ئەوە دەخوازێت لە یەك کاتدا شتێك زیندوو بێت و مردوش بێت، جوڵاو و وەستاو بێت ، کە بوونی شتی بەو شێوەش نە گونجاوە و نەشایستەیە .

* وە ئەگەر مەبەستی هیچ کامیان نەهاتە دی ئەو کاتە بێ دەسەڵاتی لە هەر دوکیاندا دەردەکەوێت کە ئەوەش پێچەوانەی گەورەیی دەسەڵاتی خوای پەروەردگارە .

* وە ئەگەر مەبەستی یەکێکیان هاتە دی و کاری جێ بە جێ بوو، ئەو کاتە ئەو پەرستراوەی مەبەستەکەی دێتە دی و کارەکانی جێ بە جێیە پەرستراوی بە توانا و بە دەسەڵاتە و ئەوەی تریان پەرستراوی بێ توانا و بێ دەسەڵاتە .

* وە کۆبونەوە و ڕێکەوتنیان لە سەر هاتنەدی یەك مەبەست لە هەموو کارێکدا شتێکی ناشیاوو نەگونجاوە. بۆیە لەم کاتەدا ئەو پەرستراوەی کە بەدەسەڵاتە و زاڵە بەسەر بەڕێوەبردنی کارەکانیدا تەنها ئەویان مەبەستەکەی هاتۆتە دی و کارەکانی جێ بە جێیە بێ هیچ ڕێگرو بەربەرەکانی و ڕا جیاوازیەکی بەرامبەری، وەبێ بوونی هیچ هاوەڵێك، کە ئەویش خوای دروست کەرو بەدیهێنەر و تاك و تەنهایە، کە هیچ پەرستراوێکی حەق نییە جگە لە خۆی هەر ئەو پەرستراوی حەق و ڕاستەقینەیە، وە هیچ پەروەردگارێك نییە جگە لە خۆی، هەر بۆیە خوای پەروەردگار بەڵگەی ناشیاوی و نادروستێتی بوونی زیاتر لە پەرستراوێکی باس کردوە و فەرمویەتی: ﴿ مَا ٱتَّخَذَ ٱللَّهُ مِن وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُۥ مِنْ إِلَٰهٍۚ إِذًا لَّذَهَبَ كُلُّ إِلَٰهِۭ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَا بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍۚ سُبْحَٰنَ ٱللَّهِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٩١﴾ عَٰلِمِ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ فَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٩٢﴾ ﴾(المؤمنون: ٩١-٩٢) واتا: هەرگیزو بە هیچ شێوەیەك خوای پەروەردگار کەسی نەکردووە بە ڕۆڵەو منداڵی خۆی وە بە هیچ شێوەیەك لە گەڵ خوای پەروەردگاردا پەرستراوی حەق و ڕاستەقینە نییەو هاوەڵ و شەریکی نییە، گەر پەرستراوی حەق و ڕاستەقینەی تر لە گەڵ خوای پەروەردگاردا هەبوایە ئەوکاتە هەریەکەیان یارمەتیدەرو بەرێوەبەری ئەو شتانە ئەبوون کە خۆی دروستی کردوون (بۆیە ئەو کاتە ژیان و ڕێك و پێکی و جوانی ئەم بونەوەرانە تێکدەچون) وە هەندێ لە دروستکراوەکانی زاڵ ئەکرد بەسەر هەندێکیاندا، سُبْحَٰنَ ٱللَّهِ عَمَّا يَصِفُونَ : پاکی و بێگەردی بۆ ئەو خوایەی کە هاوەڵ بڕیاردەران ئەیلێن و ئەیدەنە پاڵی (گوایە منداڵ و هاوەڵ و شەریکی هەیە) ﴿عَٰلِمِ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ فَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾: ئەو خوایە شارەزاو ئاگاداری هەموو نهێنی و دیارو ئاشکراکانە بەرزی و بڵندی و گەورەیی تەنها بۆ ئەوە بەرامبەر بەو شتانە کە نەفامان و هاوەڵ بڕیاردەران دەیکەنە هاوەڵ و شەریکی .

وە بوونی ئەم هەموو بونەوەرانەی ژێروو سەرو بەو هەموو جوانی و ڕێك و پێکیە و بوونی تێکەڵاوی و پەیوەندیان بەیەکەوە لەو پەڕی وردەکاری و تەواوەتیدایە ﴿ مَّا تَرَىٰ فِى خَلْقِ ٱلرَّحْمَٰنِ مِن تَفَٰوُتٍ ﴿٣﴾ ﴾ (الملك: ٣) واتا: هیچ ناڕێکی و نا بەجێیەك نابینیت لە دروست کراوەکانی خوای پەروەردگاردا ، بەڵکو هەموویان گوێڕایەڵ و ئامادەو ڕێکخراون بە داناییەوە (لە لایەن خوای گەورەوە) بۆ بەرژەوەندی دروست کراوەکانی، هەموویان بەڵگەن لە سەر

ئەوەی كە بەڕێوبەرو پەروەردگارو خوایان تەنها یەك خوایە، هیچ پەرستراوو دروست كەریان نییە جگە لەو (خوای پەروەردگار) .[(١)]

٣- ئەوەی كە شتێكی ڕوون و زانراوە لە لای هەموو كەسانی عاقڵ و ژیرمەند ئەوەیە هەموو ئەو پەرستراوانەی كە دەپەرسترێن جگە لە خوای پەروەردگار بێ هێزو بێ دەسەڵاتن لە هەموو ڕوویەكەوە، ئەو پەرستراوانە هیچیان بەدەست نییە بۆ خۆیان و بۆ جگە لە خۆشیان لە سودو قازانج و زیان ، لە ژیان ومردن ، لە بەخشین و ڕێگری كردن و نەبەخشین، لە بەرزی و نزمی ، وە وەسف ناكرێن بە هیچ سیفاتێك لەو سیفاتانەی كە پەرستراوی ڕاستەقینەی پێ وەسف دەكرێت، دەی كەوابوو چۆن ئەو پەرستراوانە دەپەرسترێن كە ئەوە حاڵیانە؟ وە چۆن ئومێدت بە پەرستراوێك دەبێت كە ئەوەحاڵێتی؟ یان چۆن لێی دەترسێیت كە ئەوە سیفاتێتی؟ یان چۆن هاواری بۆ دەكرێت و داوای لێ دەكرێت لە كاتێكدا نە دەبیستێت و نەدەبینێت و نە هیچ شتێكیش دەزانێت .[(١)]

وە خوای پەروەردگار بە جوانترین شێوە بێ دەسەڵاتی و بێ هێزی ئەو پەرستراوانەی كە جگە لە خۆی دەپەرسترێن ڕوون كردۆتەوە، هەروەك فەرمویەتی: ﴿ قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ۚ وَٱللَّهُ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٧٦﴾ ﴾ (المائدة: ٧٦) واتا: ئەی پێغەمبەر (ﷺ) پێیان بڵێ ئایا ئێوە (موشریكین) عیبادەت بۆ جگە لە خوای پەروەردگار دەكەن لە كاتێكدا نە زیان و نە سودیان نییە بۆتان وە خوای پەروەردگار بیسەرو زانایە .

وە هەروەها خوای پەروەردگار فەرمویەتی : ﴿ أَيُشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْـًٔا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿١٩١﴾ وَلَا يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا وَلَآ أَنفُسَهُمْ يَنصُرُونَ ﴿١٩٢﴾ وَإِن تَدْعُوهُمْ إِلَى ٱلْهُدَىٰ لَا يَتَّبِعُوكُمْ ۚ سَوَآءٌ عَلَيْكُمْ أَدَعَوْتُمُوهُمْ أَمْ أَنتُمْ صَٰمِتُونَ ﴿١٩٣﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ عِبَادٌ أَمْثَالُكُمْ ۖ فَٱدْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا۟ لَكُمْ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿١٩٤﴾ أَلَهُمْ أَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَآ ۖ أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَآ ۖ أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَآ ۖ أَمْ لَهُمْ ءَاذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا ۗ قُلِ ٱدْعُوا۟ شُرَكَآءَكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ فَلَا تُنظِرُونِ ﴿١٩٥﴾ إِنَّ وَلِـِّۧىَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى نَزَّلَ ٱلْكِتَٰبَ ۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿١٩٦﴾ وَٱلَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِهِۦ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَكُمْ وَلَآ أَنفُسَهُمْ يَنصُرُونَ ﴿١٩٧﴾ وَإِن تَدْعُوهُمْ إِلَى ٱلْهُدَىٰ لَا يَسْمَعُوا۟ ۖ وَتَرَىٰهُمْ يَنظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿١٩٨﴾ ﴾ (الأعراف: ١٩١-١٩٩)

---

(١) **بڕوانـە** : درء تعارض العقل والنقل لابن تيمية ٣٥٢/٩، ٣٥٤، ٣٣٧-٣٨٢، ٣٥/١-٣٧، وتفسير البغوي ٢٤١/٣، ٣١٦، وابـن كـثير ٢٥٥/٣، ١٧٦، وفتح القدير للشوكاني ، ٤٠٢/٣، ٤٩٦، وتفسير عبد الرحمن السعدي ، ٢٢٠/٥، ٣٧٤، وأيسر التفاسير لأبي بكر جابر الجزائري ٩٩/٣، ومناهج الجدل في القرآن الكريم للدكتور زاهر بن عواض الألمعي ص ١٥٨-١٦١.

(١) **بڕوانـە** : تفسير ابن كثير ٨٣/٢، ٢١٩، ٢٧٧، ٤١٧، ٤٧/٣، ٢١١، ٣١٠، وتفسير الـسعدي ٣٢٧/٢، ٤٢٠، ٢٩٠/٣، ٤٥١، ٢٧٩/٥، ٤٥٧ ، ١٥٣/٦، ،و أضواء البيان للشنقيطي ، ٤٨٢/٢، ١٠١/٣، ٣٢٢، ٥٩٨، ٤٤/٥، ٢٦٨/٦.

﴿ أَيُشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿١٩١﴾ وَلَا يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا وَلَآ أَنفُسَهُمْ يَنصُرُونَ ﴾ واتا: ئایا دروست کراوەکانی خوای پەروەردگار دەکەنە هاوەڵ و شەریکی خوای گەورە لە کاتێکدا ناتوانن هیچ شتێك دروست بکەن؟ بەڵکو خۆیان دروست کراون ،وە ناتوانن سەرخەری خۆیان و هاوار کەرانیان بن .

﴿وَإِن تَدْعُوهُمْ إِلَى ٱلْهُدَىٰ لَا يَتَّبِعُوكُمْ ۚ سَوَآءٌ عَلَيْكُمْ أَدَعَوْتُمُوهُمْ أَمْ أَنتُمْ صَـٰمِتُونَ ﴾ واتا: هاواریان لێ بکەن و بانگیان بکەن بۆ سەر ڕێگای هیدایەت و ڕاستی شوێنتان ناکەون (چونکە ڕوح لەبەر نین)، یەکسانە بۆ ئێوە ئەی هاوەڵ بڕیاردەران هاواریان بۆ بکەن و لێیان بپاڕێنەوە یان بێ دەنگ بن و لێیان نەپاڕێنەوە (چونکە بێ گیانن، بێ گیانیش ناتوانێت هیچ کارێك بۆخۆی بکات چ جای بۆ جگە لە خۆی! پەرستراوی ڕاستەقینە نین ، بەڵکو ئەوەی پەرستراوی ڕاستەقینە بێت تەنها ئەو خوایەیە کە هەرکەسێك بیپەرستێت سودی پێ دەگەیەنێت، هەرکەسێك سەرپێچی بکات زیانی پێ دەگەیەنێت، هەرکەسێك خۆشەویستی بێت سەری دەخات، هەرکەسێك دژایەتی بکات سەرشۆڕی دەکات، هەرکەسێك گوێ ڕایەڵی بکات ڕێنمونی دەکات بۆ سەر ڕێگای ڕاست، هەرکەسێك لێی بپاڕێتەوە پاڕانەوەکەی دەبیستێت و وەڵامی دەداتەوە) .

﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ عِبَادٌ أَمْثَالُكُمْ ۖ فَٱدْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا۟ لَكُمْ إِن كُنتُمْ صَـٰدِقِينَ ﴿١٩٤﴾ ﴾ واتا: ئەوانەی ئێوە لێیان دەپاڕێنەوە و هاواریان بۆ دەکەن ئەی هاوەڵ بڕیاردەران وەکو ئێوە دروست کراون (بەڵکو مرۆڤەکان گەلێك لەوان تەواو ترو بەدەسەڵات ترن، چونکە ئێوە ئەبینن ئەوان نابینن ئێوە ئەبیستن ئەوان نابیستن ئێوە دەست و قاچ و چاوتان هەیە ئەوان نیانە) دەی ئەگەر ئێوە ڕاست دەکەن ئەو پەرستراوانە سودو زیانیان بەدەستە کاتێك هاواریان بۆ دەکەن با وەڵامی پاڕانەوەکانتان بدەنەوە کاتێك لێیان ئەپاڕێنەوە ، ئەگەر وەڵامی پاڕانەوەکانتانیان نەدایەوە ئەوە بێ گومان بن لەوەی کە نەسودو نەزیانیان بەدەست نییە، چونکە سودو زیان گەیاندن بە دەست خوایەکە کاتێك هاواری بۆ بکرێت بیبیستێت و سود بەو کەسە بگەیەنێت کە چاکە کارە و زیان بەو کەسە بگەیەنێت کە خراپەکارەو شایستەیەتی .

﴿ أَلَهُمْ أَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَآ ۖ أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَآ ۖ أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَآ ۖ أَمْ لَهُمْ ءَاذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا ۗ قُلِ ٱدْعُوا۟ شُرَكَآءَكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ فَلَا تُنظِرُونِ ﴿١٩٥﴾ ﴾ واتا : ئایا (ئەی هاوەڵ بڕیاردەران) ئەو بت و پەرستراوانەی ئێوە قاچیان هەیە تا لەگەڵتاندا بێن و بچن کارەکانتان بۆ جێ بە جێ بکەن؟ یان ئایا ئەوان دەستیان هەیە تا بەرەنگاریتان لێ بکەن و کاری خراپتان لێ بگێڕنەوە؟ یان ئایا ئەوان چاویان هەیە تا ئێوەی پێ ببینن و ئەو شتانەشی لە ئێوە بزرە ببینن؟ یان ئایا ئەوان گوێیان هەیە تا ئەو شتانەتان پێ ڕابگەیەنن کە ئێوە ئاگاتان لێی نییە و نایبیستن؟ (بێ گومان بۆ هەمووی نەخێر) . قُلِ ٱدْعُوا۟ شُرَكَآءَكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ فَلَا تُنظِرُونِ : ئەی پێغەمبەر (ﷺ) بەو هاوەڵ بڕیاردەرانە بڵێ خۆتان و هەموو ئەو پەرستراوانەی کە ئەیپەرستن جگە لە خوای پەروەردگار کۆ ببنەوەو تواناو فێڵتان بخەنە گەڕو چاو ترو کانێکیش دامەنیشن و ماندوو مەبن بەڵکو پەلەش بکەن بۆ ئەوەی زیانم بگەیەنن .(خوای پەروەردگار بە پێغەمبەرەکەی (ﷺ) ڕائەگەیەنێت کە ئەیپارێزێت و بە هیچ شێوەیەك ناتوانن زیانی پێ بگەیەنن) .

﴿إِنَّ وَلِـِّۧيَ ٱللَّهُ ٱلَّذِي نَزَّلَ ٱلۡكِتَٰبَۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى ٱلصَّٰلِحِينَ ١٩٦﴾: واتا: ئەی پێغەمبەر (ﷺ) بڵێ: بەڕاستی پشت و پەنای من تەنها ئەو خوایەیە كە قورئانی پیرۆزی دابەزاندووە و سەرپەرشتی و چاودێری چاكەكاران دەكات .

﴿وَٱلَّذِينَ تَدۡعُونَ مِن دُونِهِۦ لَا يَسۡتَطِيعُونَ نَصۡرَكُمۡ وَلَآ أَنفُسَهُمۡ يَنصُرُونَ ١٩٧ وَإِن تَدۡعُوهُمۡ إِلَى ٱلۡهُدَىٰ لَا يَسۡمَعُواْۖ وَتَرَىٰهُمۡ يَنظُرُونَ إِلَيۡكَ وَهُمۡ لَا يُبۡصِرُونَ ١٩٨﴾ : ئەی هاوەڵ بڕیاردەران ئەوانەی ئێوە لێیان دەپاڕێنەوە و هاواریان بۆ دەكەن جگە لە خوای پەروەردگار ناتوانن سەرتان بكەوێنن و یارمەتیتان بدەن بەڵكو لەوەش بێ دەسەڵات ترن كە ناتوانن سەرخەری خۆشیان بن، وە ئەگەر بانگیان بكەیت بۆ سەر ڕێگای ڕاست و هیدایەت گوێ بیستی بانگەوازەكەت نابن چ جای یارمەتیدەرو سەركەوێنەرت بن، وە دەیان بینیت سەیرت دەكەن بەڵام ناتبینن (چونكە چاویان نییە) .

وە هەروەها خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿وَٱتَّخَذُواْ مِن دُونِهِۦٓ ءَالِهَةً لَّا يَخۡلُقُونَ شَيۡـٔٗا وَهُمۡ يُخۡلَقُونَ وَلَا يَمۡلِكُونَ لِأَنفُسِهِمۡ ضَرّٗا وَلَا نَفۡعٗا وَلَا يَمۡلِكُونَ مَوۡتٗا وَلَا حَيَوٰةٗ وَلَا نُشُورٗا ٣﴾ (الفرقان: ٣) واتا : هاوەڵ بڕیاردەران جگە لە خوای پەروەردگار پەرستراوی تریان داناوە دەیان پەرستن و هاواریان بۆ دەكەن لە كاتێكدا ئەو پەرستراوانە ناتوانن هیچ شتێك دروست بكەن بەڵكو خۆیان دروست كراون، وە هیچ زیان و قازانجێكیان بۆ خۆیان بە دەست نییە ، وە نە مردن و نەژیان و نەزیندوو كردنەوەشیان بەدەستە .

لە گەڵ هەموو ئەمانەشدا ناتوانن ناخۆشی و ناڕەحەتی لەسەر ئەو كەسانە لابەرن كە هاواریان بۆ دەكەن یان وەریگێڕنە سەر كەسێكی تر، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿قُلِ ٱدۡعُواْ ٱلَّذِينَ زَعَمۡتُم مِّن دُونِهِۦ فَلَا يَمۡلِكُونَ كَشۡفَ ٱلضُّرِّ عَنكُمۡ وَلَا تَحۡوِيلًا ٥٦﴾ (الإسراء: ٥٦) واتا : ئەی پێغەمبەر (ﷺ) بەو موشریكانە بڵێ: كە جگە لە خوای پەروەردگار ئەپەرستن و گومانتان وایە جگە لە خوای پەروەردگار وەڵامتان ئەداتەوە بێ گومان بن كە بە هیچ شێوەیەك ئەو پەرستراوانە ناتوانن ناخۆشی و ناڕەحەتیتان لە سەر لابەرن و بیدەن بە سەر كەسانێكی تردا، دەی كەواتە تەنها خوای پەروەردگار توانای بەسەر هەموو كارێكدا هەیە .

٤- ئەوەی كە زانراوە بە دڵنیاییەوە ئەوانەی كە هاوەڵ پەیداكەران دەیان پەرستن جگە لە خوای پەروەردگار لە پێغەمبەران (ﷺ) و پیا و چاكان و فریشتەكان و ئەو جنۆكانەی كە باوەڕیان هێناوە، هەموویان سەرقاڵن بە كاری خۆیانەوە و دەربڕینی بێ دەسەڵاتی خۆیان بەرامبەر بە خوای پەروەردگار، وە پێش بركێیانە بۆ نزیك بوونەوە لە خوای پەروەردگار و ئومیدیان بە ڕەحم و بەزەیی خوای پەروەردگارە و لە سزاشی دەترسێن، دەی كەسانێك ئەوە حاڵیان بێت چۆن دەپەرسترێن و هاواریان بۆ دەكرێت كە خۆشیان وەكو تۆ بەندە و بێ دەسەڵاتن بەرامبەر بە خوای پەروەردگار[1]، خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ يَدۡعُونَ يَبۡتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ ٱلۡوَسِيلَةَ أَيُّهُمۡ أَقۡرَبُ وَيَرۡجُونَ رَحۡمَتَهُۥ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُۥٓۚ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحۡذُورٗا ٥٧﴾ (الإسراء: ٥٧) واتا: ئەی هاوەڵ بڕیاردەران ئەوانەی كە ئێوە جگە لە خوای پەروەردگار لێیان دەپاڕێنەوەو ئەیان پەرستن، ئەوان خۆیان

---

[1] بڕوانە : تفسير ابن كثير ٤٨/٣، وتفسير السعدي ٢٩١/٤.

باوەڕیان هێناوەو خۆیان بە بەندەو بێ دەسەڵات ئەزانن بەرامبەر بە خوای پەروەردگار وە ئەیانەوێت لە خوای پەروەردگار نزیك ببنەوە بە باوەڕهێنان و کردنی کردەوەی چاکە وە ئومیدیان بە ڕەحم و بەزەیی خوای پەروەردگار هەیەو لە سزاشی ئەترسن، ئەی پێغەمبەر (ﷺ) بەڕاستی سزای پەروەردگارت مەترسی لێکراوە .

٥- خوای پەروەردگار ئەوەی بۆمان ڕوون کردۆتەوە کە هەموو پەرستراوان جگە لە خوای پەروەردگار دەپەرسترێن هەموو هۆکارێکی بێ دەسەڵاتیان تیادا کۆبۆتەوە لە هەموو ڕویەکەوە، وە ناتوانن وەڵامی پاڕانەوەی ئەو کەسانە بدەنەوە کە لێیان دەپاڕێنەوە ، ئەو پەرستراوانە (جگە لە خوای پەروەردگار) لە ئاسمانەکان و زەویدا بە ئەندازەی دەنکە گەردیلەیەك (**مثقال ذرة**) موڵکیان نییە، نەبە شێوەی سەر بەخۆ ، نەبە شەریکایەتی ، وە خوای پەروەردگاریش هیچ پێویستی بەو پەرستراوانە نیە تا یارمەتی دەری بن لە بەڕێوەبردنی موڵك و دەسەڵاتیدا، وە (شەفاعەت) و تکاکردنی هیچ کەسێك سودی نییە لای خوای پەروەردگار تا خوای پەروەردگار ڕێگەی پێنەدات .[1]

خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ قُلِ ٱدۡعُواْ ٱلَّذِينَ زَعَمۡتُم مِّن دُونِ ٱللَّهِۖ لَا يَمۡلِكُونَ مِثۡقَالَ ذَرَّةٖ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَلَا فِي ٱلۡأَرۡضِ وَمَا لَهُمۡ فِيهِمَا مِن شِرۡكٖ وَمَا لَهُۥ مِنۡهُم مِّن ظَهِيرٖ ﴿٢٢﴾ وَلَا تَنفَعُ ٱلشَّفَٰعَةُ عِندَهُۥٓ إِلَّا لِمَنۡ أَذِنَ لَهُۥۚ حَتَّىٰٓ إِذَا فُزِّعَ عَن قُلُوبِهِمۡ قَالُواْ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمۡۖ قَالُواْ ٱلۡحَقَّۖ وَهُوَ ٱلۡعَلِيُّ ٱلۡكَبِيرُ ﴿٢٣﴾ ﴾ (**سبأ: ٢٢-٢٣**) واتا: ئەی پێغەمبەر (ﷺ) بەو بێ باوەڕو موشریکانە بڵێ: بپاڕێنەوە و هاوار بکەن بۆئەو پەرستراوانەی کە باوەڕتان وایە وەڵامتان ئەدەنەوە و بە فریاتان دێن، نەخێر ئەو پەرستراوانەی کە ئێوە هاواری بۆ دەکەن (جگە لە خوای پەروەردگار) لە ئاسمانەکان و زەویدا بە ئەندازەی دەنکە گەردیلەیەك (**مثقال ذرة**) موڵکیان نییە، نەبە شێوەی سەر بەخۆ، نەبە شەریکایەتی، وە خوای پەروەردگاریش هیچ پێویستی بەو پەرستراوانە نییە تا یارمەتی دەری بن لە بەڕێوەبردنی موڵك و دەسەڵاتی، وە (شەفاعەت) و تکاکردنی هیچ کەسێك سودی نییە لە لای خوای پەروەردگار تا خوای پەروەردگار ڕێگەی پێنەدات .

وە هەروەها دەفەرموێت: ﴿ ذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمۡ لَهُ ٱلۡمُلۡكُۚ وَٱلَّذِينَ تَدۡعُونَ مِن دُونِهِۦ مَا يَمۡلِكُونَ مِن قِطۡمِيرٍ ﴿١٣﴾ إِن تَدۡعُوهُمۡ لَا يَسۡمَعُواْ دُعَآءَكُمۡ وَلَوۡ سَمِعُواْ مَا ٱسۡتَجَابُواْ لَكُمۡۖ وَيَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ يَكۡفُرُونَ بِشِرۡكِكُمۡۚ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثۡلُ خَبِيرٖ ﴿١٤﴾ ﴾ (**فاطر: ١٣-١٤**) واتا: پەروەردگاری ئێوە ئەو پەروەردگارەیە کە هەرچی دەسەڵات وموڵك هەیە لە ئاسمانەکان و زەویدا هەمووی هی ئەوە، وە ئەو پەرستراوانەی کە ئێوە (هاوەڵ بڕیاردەران) لێیان ئەپاڕێنەوە و گومانتان وایە سودیان هەیە بۆتان ، لە ئاسمانەکان و زەویدا بە ئەندازەی توێکڵە خورمایەك موڵك و دەسەڵاتیان نیە، گەر لێیان بپاڕێنەوە گوێیان لە پاڕانەوەکەتان نییە (چونکە بێ ڕوحن ئەگەر دارو بەردەکان بن، یان مردون و بێ ئاگان لێتان ئەگەر مرۆڤ یان فریشتەکان یان جنۆکەکان بن ئەوانەی کە ئێوە لێیان ئەپاڕێنەوە) وە دەسەلاتیان نیە بەسەر هیچ شتێکدا وەڵامیشتان نادەنەوە، وە لە ڕۆژی قیامەتدا بەرین لێتان، وە هیچ کەسێك هەواڵت پێ نادات بە سەر ئەنجام و دوایی کارەکان وەك خوای پەروەردگار کە زۆر شارەزاو بە ئاگایە بە هەموو نهێنی و ئاشکرایەك .

---

[1] **بڕوانە** : تفسير ابن كثير ٣٧/٣، وتفسير السعدي ٢٧٤/٦.

٦- خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ ۚ قُلْ أَفَرَأَيْتُم مَّا تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ أَوْ أَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهِ ۚ قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ ۖ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٣٨﴾ ﴾ (الزمر: ٣٨) واتا ئەی پێغەمبەر (ﷺ) بە هاوەڵ بڕیاردەران بڵێ: ئایا پێم ناڵێن ئەو پەرستراوانەی کە ئێوە دەیان پەرستن ئەگەر خوای پەروەردگار بیەوێت توشی ناخۆشی و ناڕەحەتیەکم بکات ئایا ئەوان دەتوانن لە سەرمی لابدەن، یان ئەگەر خوای پەروەردگار بیەوێت توشی خێرو خۆشیم بکات ئایا ئەوان ئەتوانن بیگرنەوە و نەهێڵن بۆم ببێت، بڵێ: تەنها خوای پەروەردگارم بەسە کە پشتی پێ ببەستم و داوای لێبکەم وە پشت بەستوانی ڕاستەقینەش تەنها پشت بە خوای پەروەردگار دەبەستن.

٧- وە هەروەها فەرمویەتی: ﴿ وَلَا تَدْعُ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ ۖ فَإِن فَعَلْتَ فَإِنَّكَ إِذًا مِّنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠٦﴾ وَإِن يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ ۖ وَإِن يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ ۚ يُصِيبُ بِهِ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۚ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٧﴾ ﴾ (یونس: ١٠٦-١٠٧) واتا: ئەی پێغەمبەر (ﷺ) مەپاڕێوە و هاوار مەکە بۆ جگە لە خوای پەروەردگار کە نەسودت پێدەگەیەنێت گەر هاواری بۆ بکەیت و لێی بپاڕێیتەوە، وە نە زیانت پێدەگەیەنێت گەر هاواری بۆ نەکەیت و لێی نەپاڕێیتەوە، تۆ ئەگەر ئەو کارەت کرد ئەبیت لە هاوەڵ بڕیاردەران و موشریکان، ئەگەر خوای پەروەردگار بیەوێت توشی ناڕەحەتیەکت بکات هیچ کەس ناتوانێت لەسەرتی لابەرێت تەنها خۆی نەبێت ، وە ئەگەر بیەوێت توشی خێرو خۆشیەکت بکات هیچ کەس ناتوانێت و ڕێگر نییە لە بەرامبەر فەزڵی خوای پەروەردگاردا، خێرو بەرەکەت ئەڕێژێت بەسەر هەر کەسێك لە بەندەکانی کە خۆی ویستی لێیەتی، وە خوای پەروەردگار لێخۆش بوو بە بەزەییە بەرامبەر ئەو کەسانەی کە تەوبە ئەکەن و ئەگەڕێنەوە بۆ لای با هاوەڵیشیان بۆ بڕیاردابێت .

موسڵمانی خۆشەویست ئەوە وەسفی هەموو پەرستراوێکی دروست کراوە کە ناتوانێت نەسودو قازانج و نەزیانیش بە هیچ کەسێك بگەیەنێت، ئەوەی کە بتوانێت بە هاناتەوە بێت و سودت پێببەخشێت تەنها خوای پەروەردگارە، بۆیە هەرکەسێك بپاڕێتەوە و داوا لە کەس و شتێك بکات ﴿کە نەسودی پێدەگەیەنێت ئەگەر هاواری بۆ بکات و لێی بپاڕێتەوە، وە نە زیانی پێدەگەیەنێت ئەگەر هاواری بۆ نەکات و لێی نەپاڕێتەوە﴾ ئەوە زوڵم و ستەمی لە خۆی کردووە و خۆی توشی شیرکی گەورە کردووە، جا موسڵمانی خۆشەویست ئەگەر پێغەمبەر (ﷺ) لە غەیری خوای پەروەردگار بپاڕێتەوە و هاواری بۆ بکات ببێت لە کەسانی ستەم کار و هاوەڵ بڕیاردەران ، ئەی دەبێت کەسانی تر حاڵیان چۆن بێت؟[1] ﴿لە کاتێکدا زۆرێك لە موسڵمانان باوەڕی تەواویان بە پیاو چاکان و مەلائیکە و جنۆکەو دار و بەردو میروو و گۆڕەکان هەیە گوایە دەسەڵاتیان هەیە سودو قازانج و زیان بە غەیری خۆیان بگەیەنن﴾ بۆیە ئەوەی سودو قازانج و زیانی بەدەست بێت و شایستەی پەرستن بێت بە تاك و تەنها، تەنها خوای پەروەردگارە ﴿ وَإِن يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ ۖ وَإِن يَمْسَسْكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٧﴾ ﴾ (الأنعام: ١٧) .

---

[1] بڕوانە : تيسير الكريم الرحمن في تفسير كلام المنان ، للسعدي، ص٣٣١.

وه هەروەها فەرمویەتی : ﴿ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّن يَدْعُواْ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَن لَّا يَسْتَجِيبُ لَهُۥٓ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَـٰمَةِ وَهُمْ عَن دُعَآئِهِمْ غَـٰفِلُونَ ۝٥ وَإِذَا حُشِرَ ٱلنَّاسُ كَانُواْ لَهُمْ أَعْدَآءً وَكَانُواْ بِعِبَادَتِهِمْ كَـٰفِرِينَ ۝٦ ﴾ (الأحقاف: ٥-٦) واتا: كێ لەوكەسە ستەم كارترو گومڕاو سەرلێشێواترە كە لە غەیری خوای پەروەردگار ئەپاڕێتەوە و هاواری بۆ دەكات كە هەتا ڕۆژی قیامەت (ئەو پەرستراوە) وەڵامی ناداتەوە و لە هاوار بۆ كردنەكانیان بێ ئاگان، وە كاتێك خوای پەروەردگار كۆیان دەكاتەوە و حەشریان دەكات لە ڕۆژی قیامەتدا، هاوار بۆكراوان (پەرستراوان) دەبنە دوژمنیان و خۆیان بەری دەكەن لەو پەرستنانەی كە هاوەڵ بڕیاردەران بۆیان ئەنجام دابوون .

ئایا كەسێك هەیە لەو كەسە ستەم كارترو گومڕاو سەرلێشێواتر بێت لەو هاوەڵ بڕیاردەرانە كە جگە لە خوای پەروەردگار ئەپەرستن و هاواریان بۆ دەكەن؟ بێ گومان هیچ كەس نییە لەو كەسە ستەم كارترو گومڕاو سەرلێشێواتر بێت. لە كاتێكدا پەرستراوەكان وەڵامیان نادەنەوە چەندێك ئەوان لە دونیادا بن، وە بە ئەندازەی دەنكە گەردیلەیەك (مثقال ذرة) سودیان پێناگەیەنن، وە گوێ بیستی پاڕانەوەكانیان نابن و وەڵامیان نادەنەوە، ئەوەیە حاڵیان لە دونیادا، وە لە قیامەتیشدا پەرستراوان خۆیان لێیان بەری دەكەن ودەبنە دوژمنیان و هەندێكیان نەفرەت لە هەندێكیان دەكەن و هەندێكیان خۆیان لە هەندێكیان بەری دەكەن .[1]

٨- هێنانەوەی نمونەكان ڕوونترین و بە هێزترین ڕێگەن بۆ پیشاندان و ڕوونكردنەوەی شتە عەقڵیەكان لە شێوەی كارە هەست پێكراوەكاندا، كە ئەویش گەورەترین هۆكارە بۆ ڕەددانەوەی بت پەرستان و هەڵوەشاندنەوەی بیروباوەڕی پوچەڵیان و یەكسان كردنی بت و پەرستراوەكانیان لە گەڵ خوای پەروەردگاردا لە پەرستن و بە گەورەزانینیاندا، لەبەر زۆری ئەم جۆرە نمونانە لە قورئانی پیرۆزدا تەنها سێ نمونەباس ئەكەم تا زیاتر مەبەستمان ڕوون ببێتەوە :

أ- خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَٱسْتَمِعُواْ لَهُۥٓ ۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ لَن يَخْلُقُواْ ذُبَابًا وَلَوِ ٱجْتَمَعُواْ لَهُۥ ۖ وَإِن يَسْلُبْهُمُ ٱلذُّبَابُ شَيْـًٔا لَّا يَسْتَنقِذُوهُ مِنْهُ ۚ ضَعُفَ ٱلطَّالِبُ وَٱلْمَطْلُوبُ ۝٧٣ مَا قَدَرُواْ ٱللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِۦٓ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَقَوِىٌّ عَزِيزٌ ۝٧٤ ﴾ (الحج: ٧٣-٧٤) واتا: ئەی خەڵكینە (هاوەڵ بڕیاردەران) خوای پەروەردگار نمونەیەكی هێناوەتەوە لە سەر بێ دەسەڵاتی پەرستراوەكانتان جوان گوێ لەو نموونەیە بگرن و لێی تێ بگەن ئەو پەرستراوانەی كە ئێوە دەیان پەرستن و هاواریان بۆ دەكەن جگە لە خوای پەروەردگار گەر هەر هەموویان كۆ ببنەوە بۆ دروست كردنی تەنها یەك مێشێك ناتوانن، بەڵكو لەوەش بێ تواناو بێ دەسەڵات ترن لە كاتێكدا ئەگەر مێشێك (كە یەكێكە لە بێ هیزترین دروست كراوەكانی خوای پەروەردگار) بێت و شتێكی شیرین یان خواردنێك بە سەریانەوە هەبێت و ببیات ناتوانن لێی بسەننەوە ، بە ڕاستی پەرستراوەكان و مێشەكان زۆر بێ دەسەڵاتن[1]، یان بەڕاستی پەرستراوەكان و ئەو كەسانەی كە هاواریان بۆ دەكەن و دەیان پەرستن بێ

---

[1] بروانە : تيسير الكريم الرحمن في تفسير كلام المنان ، ص٧٢٤.

[1] لەسەر بۆ چونی إبن عباس (رضي الله عنه) ، وە إبن جرير الطبري ئەم ڕایەی پەسەند كردووە . بروانە : تفسير القرآن العظيم للإمام ابن كثير رحمه الله تعالى (٣/٣١٦)

دەسەڵاتــن[1]، وە بەڕاستی ئەو كەسانەی كە لەغەیری خوای پەروەردگار دەپاڕێنەوە و دەیان پەرستن ڕێزو گەورەیی خوای پەروەردگاریان نەزانیوەو ڕێزی تەواویان نەگرتوە لە كاتێكدا لە گەڵ خوای پەروەردگاردا پەرستراوی تر دەپەرستن، بەڕاستی تەنها خوای پەروەردگار بە تواناو بە دەسەڵات و بە هێزە، هەموو شتێكی دروست كردووە و زاڵە بەسەر هەموو شتێكدا بە هێزو توانای خۆی بێ ئەوەی هیچ ڕێگرێكی هەبێت .

پێویستە لە سەر هەموو بەندەیەك گوێ لەم نمونە جوانە بگرێت و زۆر بە جوانی لێی ورد ببێتەوە، چونكە بەڕاستی هەموو جۆرو شتە شركیەكان لەدڵیدا بن بڕ دەكات و نایهێڵێت، ئەو پەرستراوانەی كە دەپەرسترێن و هاواریان بۆ دەكرێت ئەگەر هەموویان كۆ ببەنەوە مێشێك دروست بكەن ناتوانن، ئەی ئەبێ چۆن بتوانن شتی گەورەتر دروست بكەن؟ بەڵكو ناتوانن سەركەون بەسەر ئەو مێشە بێ دەسەڵاتە كە شتێكی شیرین یان خواردنێكیان بەسەرەوە بێت بیبات لێی بسەننەوە، ئەو پەرستراوانە نە دەتوانن مێشێك كە بێ دەسەڵات ترین دروست كراوە دروست بكەن، وە دەسەڵاتیان نییە بەسەر ئەو مێشەدا كە شتێكیان بەسەرەوە بێت بیبات و لێیان بسەننەوە، ئای چەندێ بێ دەسەڵات و بێ توانان ئەو پەرستراوە **باطل** و ناڕاستانە! دەی كەوابوو چۆن كەسێكی ژیرو عاقڵ دەیان پەرستێت و هاواریان بۆ دەكات جگە لە خوای پەروەردگار؟!

ئەم نمونەیە یەكێكە لە ڕوون ترین و بەهێزترین نمونەكانی قورئانی پیرۆز لەسەر بەتاڵی و نادروستی هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار، وەڕونترین و بەهێزترین نمونەیە لەسەر نەزانی و نەفامی كەسانی هاوەڵ بڕیاردەر بۆ خوای پەروەردگار .[1]

ب– وە لە جوانترین نمونەكانی قورئانی پیرۆز كە بەڵگە بێت لەسەر نادروستێتی و ناشیاوی هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار، وە خەسارەو مەندی خاوەنەكەی وە هاتنەدی شتێك بە پێچەوانەی ئاواتەكەیەوە، فەرمودەی خوای پەروەردگارە كە فەرمویەتی: ﴿ مَثَلُ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُواْ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَوۡلِيَآءَ كَمَثَلِ ٱلۡعَنكَبُوتِ ٱتَّخَذَتۡ بَيۡتٗاۖ وَإِنَّ أَوۡهَنَ ٱلۡبُيُوتِ لَبَيۡتُ ٱلۡعَنكَبُوتِۚ لَوۡ كَانُواْ يَعۡلَمُونَ ﴿٤١﴾ ﴾ (**العنكبوت: ٤١**) واتا: نمونەی ئەو كەسانەی كە جگە لە خوای پەروەردگار خۆشەویست و پەرستراوی تریان داناوە ئومێدی سەركەوتن و ڕزق و هێنانی خۆشی و لابردنی ناخۆشیان پێیانە، ئەوان لەو كارەیاندا وەكو جاڵجاڵۆكەیەك وان كاتێك ئەو جاڵجاڵۆكەیە لانەیەك دروست دەكات تا سودی لێ ببینێت و لە پاڵیدا بحەسێتەوە بەڵام سودی پێناگەیەنێت لەبەرئەوەی سوكترین و بێ هێزترین لانەیە ، بەهەمان شێوە ئەو پەرستراوانەی كە هاوەڵ بڕیاردەران هاواریان بۆ دەكەن و پشتیان پێ بە هێز دەكەن وەكو لانەی ئەو جاڵجاڵۆكەیە وایە كە هیچ سودیان پێ ناگەیەنن، ئەگەر هاوەڵ بڕیاردەران ئەو حاڵەیان بزانیایە یان گوێیان پێ بدایە جگە لە خوای پەروەردگار خۆشەویست و پەرستراوی تریان دانەئەنا .

---

[1] **لە سەر بۆ چونی ئیمامی (السّدي)بە ، وە بڕوانە** (تفسير القرآن العظيم للامام ابن كير –رحمه الله تعالى ، (٣١٦/٣) .

[1] **بڕوانە** : أمثال القرآن ، لابن القيم، ص٤٧، والتفسير القيم ، لابن القيم، ص٣٦٨، وتفسير البغوي ، ٢٩٨/٣، وتفسير ابن كثير، ٢٣٦/٣، وفتح القدير للشوكاني ، ٤٧٠/٣، وتفسير السعدي، ٣٢٦/٥.

ئەمـەش نمونەیەكـە كـە خـوای پـەروەردگار هێناویەتیـەوە بـۆ ئـەو كەسـانەی كـە لـە گـەڵ خـوای پـەروەردگاردا پەرستراوی تر دەپەرستن مەبەستیان پێیان بەهێز بوون و سودو قازانجیانە، خوای پەروەردگار ڕوونی كردۆتەوە ئەو هاوەڵ بڕیاردەرانە بێ دەسەڵاتن (وەكو ئەو پەرستراوانەی كە ئەوان گێڕاویانن بە خۆشەویست و پەرستراو جگـە لـە خوای پەروەردگار) بەڵكو لەوان بێ دەسەڵات ترن، هاوەڵ بڕیاردەران لە بێ دەسەڵاتیان و ئەو هاوەڵەی كە بڕیـاری ئەدەن بۆ خوای پەروەردگار نمونەیان وەكو جاڵجاڵۆكەیەك وایـە (كـە یەكێكـە لـە بـێ هیزتـرین دروسـت كراوەكـانی خوای پەروەردگار) كە لانەیەك دروست دەكات تا سودی لـێ ببینێـت و لـە پاڵیـدا بحەسـێتەوە بـەڵام لەبـەر لاوازی و ناسكی ئەو داوانەی كە لێی دروست كردووە هیچ سودی لێ نابینێت ، بەهەمان شێوە كەسـانی هـاوەڵ بڕیـاردەریش كاتێك پەنا دەبەنە بەر جگە لە خوای پەروەردگار هیچ سودیان پێناگەیەنن بەوێنەی لانەیەی ئەو جاڵجاڵۆكەیە چۆن سودی پێناگەیەنێت، وەبێ دەسـەڵاتی لەسەر بێ
دەسەڵاتیـان زیـاد دەكات .[1]

ج– وە لە ڕوون ترین و جوانترین نمونەكانی قورئانی پیرۆز كە بەڵگە بێت لەسەر ئەوەی كە كەسی موشریك حاڵ و كارەكانی پچڕ پچڕ و نارێكە و كەسێكی سەرسامە لە كارەكانیدا، فەرمـودەی خوای پەروەردگارە كە فەرمویەتی :

﴿ ضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلًا رَّجُلًا فِيهِ شُرَكَآءُ مُتَشَٰكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِّرَجُلٍ هَلۡ يَسۡتَوِيَانِ مَثَلًاۚ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِۚ بَلۡ أَكۡثَرُهُمۡ لَا يَعۡلَمُونَ ﴿٢٩﴾ ﴾

(**الزمر: ٢٩**) واتا: خوای پەروەردگار نمونەی لەسەر بەندەیەك هێناوەتەوە لە كاتێكدا ئەو بەندەیە هی چەند كەسێك بێت هەر یەك بۆ ئیش و مەبەستی خۆی بە كاری بهێنێت، وە بەندەیەك تەنها بەندەی یەك كەسێك بێت ، ئایا ئەو دوو بەندەیە یەكسانن ؟ بێ گومان نەخێر . سوپاس بۆ خوای پەروەردگار ، بەڵكو زۆربەی خەڵكی نازانن .[2]

ئەمەش نمونەیەكە خوای پەروەردگار هێناویەتیەوە سەبارەت بە كەسێكی هاوەڵ بڕیاردەرو كەسێكی تەنها یەكخوا پەرست، كەسێكی هاوەڵ بڕیاردەر لە كاتێكدا چەند پەرستراوێك ئەپەرستێت شوبهێنراوە بەبەندەیەك كە بەندەو ژێر دەستەی چەند كەسێكی ڕا جیاوازو ڕەوشت خراپ و ناكۆك بێت هەر یەكەیان ئەیەوێت بۆ خزمەتی خۆی بەكاری بهێنێت، ئەویش ناتوانێت مەبەستی هەموویان بێنێتە دی و ڕازییان بكات بۆیە هەمیشە لە نارەحەتی دایە .

بەڵام كەسی خوا بە تەنها پەرست لە كاتێكدا تەنها خوای تاك و تەنها دەپەرستێت، نمونەی وەكو بەندەیەك وایە كە تەنها هی یەك كەس بێت و تەواو خۆی دابێتە دەستی و لە مەبەستەكانی بزانێت وە ئەو ڕێگەیەی كە دەیگەیەنێتە ڕازی بوونی، بۆیە هەمیشە كەسێكی دڵ ئارامە و دورە لە كێشە و ڕاجیایی و دووبەرەكی، بەڵكو كەسێكە تەواو خۆی تەسلیمی خاوەنەكەی كردووە بێ هیچ كێشە وناكۆكیەك تیایدا، لە گەڵ ئەو هەموو سۆزو بەزەیی و ڕەحمەی خاوەنەكەی بۆی و بەڕێوەبردن و چاودێری كردنی كارەكانی بۆی، ئایا ئەو دوو بەندەیە یەكسانن؟ وەڵام: بـێ گومان نەخێر بە هیچ شێوەیەك یەكسان نین .[1]

---

[1] **بروانە** : تفسير البغوي ٤٦٨/٣، وأمثال القرآن لابن القيم ص٢١، وفتح القدير للشوكاني ٢٠٤/٤.

[2] **بروانە** : (تفسير القرآن العظيم للإمام ابن كير رحمه الله تعالى) (٦٨/٤)

[1] **بروانە** : تفسير البغوي ٧٨/٤، وابن كثير ٥٢/٤، والتفسير القيم ، لابن القيم، ص٤٢٣، وفتح القدير للشوكاني ٤٦٢/٤، وتفسير الـسعدي ٤٦٨/٦، وتفسير الجزائري ٤٣/٤.

موسڵمانی خۆشەویست نمونەی بەندەی یەكەم وەكو ئەو كەسە وایە كە هەر ڕۆژەی لە پێغەمبەرو (ﷺ) پیاو چاك و مەلائیكەو دارو بەردو بتێك دەپاڕێتەوە بۆیە ئەوە حاڵێتی، وە بەندەی دووەمیان خۆی داوەتە دەست خوای پەروەردگار تەنها ئەو دەپەرستێت و لەو دەپاڕێتەوە .

٩- ئەو خوایەی كە شایستەی پەرستن بێت بە تاك وتەنها ئەو خوایەیە كە دەسەڵاتی بەسەر هەموو شتێكدا هەیە، وە دركی بە هەموو شتێك هەیە، وە تەواو هێزو دەسەڵات و زاڵبون و سەركەوتنی بەسەر هەموو شتێكدا هەیە، وە عیلم و زانیاری بە هەموو شتێك هەیە، وە موڵكی دونیاو قیامەتی بەدەستە، وە هەموو سودوو قازانج و زیانێكی بەدەستە، وە بەخشین و گرتنەوە تەنها بەدەست ئەوە، بۆیە خوایەك ئەوە دەسەڵات و پلە و پایەی بێت پێویستە یادی بكرێ و لە بیر نەكرێ، وە سوپاسی بكرێ و بێ باوەڕی بەرامبەر نەكرێ، وە گوێ ڕایەڵی بكرێ و سەرپێچی نەكرێ، وە بە تاك و تەنها بپەرسترێ و هاوەڵی بۆ بڕیار نـــــــــەدرێ.[1] (گەورەیی تەنها بۆ خوای پەروەردگارە)

سیفاتە ڕەهاو تەواوەكانی خوای پەروەردگار هیچ كەس پەی پێ نابات (إحاطة) ، بەڵام بۆ زیاتر ڕون بونەوەی گەورەیی دەسەڵاتی چەند نمونەیەك باس دەكەین :

١- خوای پەروەردگار تاك و تەنهایە بە پەرستراوێتی: هیچ كەسێك شایستەی پەرستن نییە تەنها خوای تاك و تەنها نەبێت ، ئەو خوایەی كە هەمیشە زیندووە و مردنی بەسەردا نایات، ئەو خوایەی كە پارێزەری هەموو شتێكە و خۆی بە خۆی ڕاوەستاوە و پێویستی بە هیچ یەكێك لە دروست كراوەكانی نییە و بێ پێویستە لێیان، بەڵكو هەموو دروست كراوەكانی پێویستیان پێیەتی لە هەموو شتێكدا، وە لە تەواوی ژیان و هەمیشە زیندووییەكەی ئەوەیە كە نەخەوو نەخەوە نوسكێی بە سەردا نایات، وە هەموو ئەوانەی كە لە ئاسمانەكان و زەویدایە بەندەی ئەون و لە ژێر توانا و دەسەڵاتی ئەودان ، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ إِن كُلُّ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ إِلَّآ ءَاتِي ٱلرَّحۡمَٰنِ عَبۡدٗا ﴿٩٣﴾ لَّقَدۡ أَحۡصَىٰهُمۡ وَعَدَّهُمۡ عَدّٗا ﴿٩٤﴾ ﴾ (مریم: ٩٣-٩٤) واتا: هەرچی دروست كراو لە ئاسمانەكان وزەویدایە لە ڕۆژی قیامەتدا ئەگەڕێنەوە بۆ لای خوای پەروەردگار بە مل كەچی و بەندایەتیەوە و دان نان بە پەرستراوێتی خوای پەروەردگار، وە بێ گومان خوای پەروەردگار ئاگای لە ژمارەی هەموو بەندەكانێتی و هیچیان لە خوای پەروەردگار وون نابن .

وە لە تەواوەتی موڵك و دەسەڵات و گەورەیی خۆیەتی كە شەفاعەت و تكاكردنی هیچ كەس سودی نییە تا خۆی ڕێگەی پێ نەدات، هەموو خاوەن پلەو پایەو تكاكاران بەندەی خوای پەروەردگارن، ناتوانن شەفاعەت و تكا بكەن تا ڕێگەیان پێ نەدات، وە خوای پەروەردگار ڕێگە بە هیچ كەس نادات تا شەفاعەت و تكا بكات تا خۆی لێی ڕازی نەبێت، وە زانیاری و عیلمی خوای پەروەردگار دەورەی هەموو بونەوەرانی داوە، وە هیچ كەسێك ناتوانێت ئاگای لە زانیاری و عیلمی خوای پەروەردگار هەبێت مەگەر كەسانێك خۆی ئاگاداریانی كردبێتەوە (وەك پێغەمبەران (عليهم السلام) وە هەر لە گەورەیی خۆیەتی كە كورسییەكەی هێندەی ئاسمانەكان و زەوی فراوانە، وە ئاسمانەكان و زەوی

[1] بڕوانـه : تفسير البغوي ٢٣٧/١، ٧١/٣، ٨٨/٢، ٣٧٢، وابن كثير ٣٠٩/١، ٥٧٢/٢، ٤٢/٣، ١٢٧/٢، ٤٣٥، ٥٧٠، ٣٤٤/١، ١٣٨/٢، وتفسير السعدي ٣١٣/١، ٦٨٦/٧، ٣٨١/٢، ٣٩٧/٣، ٢٠٤/٤، ٣٦٤/٦، ٣٥٦/١، ٣٧٢/٢، وأضواء البيان ١٨٧/٢، ٢٧١/٣.

پاراستووە بە هەموو بونەوەرانەوە کە تیایدان، وە پاراستنیان هیچ بارگرانی و قورسی نییە بە لای خوای پەروەردگارەوە، بەڵکو زۆر سوك و ئاسانە بە لایەوە، سەرکەوتوو زاڵە بۆ ئەنجام دانی هەر کارێك کە خۆی ویستی لێیەتی ، بەرزو بڵندە بەزاتی خۆی بەسەر دروست کراوەکانیدا، وە بەرزو بڵندە بە گەورەیی و سیفاتەکانی، ئەو خوایە بەرزو بڵندەی کە سەرکەوتوو بڵندە بەسەر هەموو دروست کراوەکانیدا وە هەموو دروست کراوەکانی مل کەچ بوونە بۆی ، ئەو خوایەی کە هەموو سیفاتێکی گەورەیی و بەرزی هەیە، وە ئەوەی بەڵگە بێت لەسەر بوونی ئەم هەموو سیفاتە بەرزو گەورانە بۆ خوای پەروەردگار فەرمودەی خوای پەروەردگارە کە فەرمویەتی: ﴿ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلۡحَيُّ ٱلۡقَيُّومُۚ لَا تَأۡخُذُهُۥ سِنَةٞ وَلَا نَوۡمٞۚ لَّهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۗ مَن ذَا ٱلَّذِي يَشۡفَعُ عِندَهُۥٓ إِلَّا بِإِذۡنِهِۦۚ يَعۡلَمُ مَا بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَمَا خَلۡفَهُمۡۖ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيۡءٖ مِّنۡ عِلۡمِهِۦٓ إِلَّا بِمَا شَآءَۚ وَسِعَ كُرۡسِيُّهُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَۖ وَلَا يَـُٔودُهُۥ حِفۡظُهُمَاۚ وَهُوَ ٱلۡعَلِيُّ ٱلۡعَظِيمُ ﴿٢٥٥﴾ ﴾ (البقرة: ٢٥٥) ﴿ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلۡحَيُّ ٱلۡقَيُّومُ ﴾ واتا: خوای پەروەردگار ئەو خوایەیە کە هیچ پەرستراوێکی حەق و ڕاستی تر نییە جگە لە خۆی .﴿لَا تَأۡخُذُهُۥ سِنَةٞ وَلَا نَوۡمٞ﴾ خوایەکە نە خەوو نەخەوە نوسکێ نایباتەوە، ئەوەش لە تەواوی گەورەیی و بەدەسەڵاتیەتی کە هەمیشە بەئاگایە. ﴿لَّهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۗ ﴾ خوایەکە هەرچی موڵك و سامان و دەسەڵاتی ئاسمانەکان و زەوی هەیە هی خۆیەتی . ﴿مَن ذَا ٱلَّذِي يَشۡفَعُ عِندَهُۥٓ إِلَّا بِإِذۡنِهِۦ﴾ کێ هەیە تکاو شەفاعەت بکات لە لای تا ئەو ڕازی نەبێت و ڕێگەی پێنەدات؟ ﴿ يَعۡلَمُ مَا بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَمَا خَلۡفَهُمۡۖ ﴾ خوای پەروەردگار خوایەکە زانیاری تەواوی هەیە و ئاگای لە هەموو ئەو شتانەی کەڕوویان داوە یان ڕوویان نەداوە هەیە، وە ئاگای لە هەموو هەڵس و کەوت و جوڵەی سەرەتاو کۆتاو نهێنی و ئاشکرای هەموو بەندەکانی هەیە . ﴿وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيۡءٖ مِّنۡ عِلۡمِهِۦٓ إِلَّا بِمَا شَآءَۚ﴾ هیچ کەس لە دروستکراوەکانی زانیاریان نیە بە زانیاری خوای پەروەردگار مەگەر ئەوەی خۆی بیەوێت فێریان بکات (وەك وەحی بۆ پێغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام). ﴿وَسِعَ كُرۡسِيُّهُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَۖ وَلَا يَـُٔودُهُۥ حِفۡظُهُمَاۚ ﴾ کورسی خوای پەروەردگار فراوانی و گەورەیی بە ئەندازەی فراوانی ئاسمانەکان و زەوییە، بەڕێوە بردن و پاراستنیان لای خوای پەروەردگار هیچ قورسی و گرانیەکی تێدا نییە .
﴿وَهُوَ ٱلۡعَلِيُّ ٱلۡعَظِيمُ ﴾ خوای پەروەردگار زۆر بڵندو بەرزو گەورەیە .

٢- خوای پەروەردگار ئەو پەرستراوەیە کە هەموو شتێك مل کەچن بۆ دەسەڵات و گەورەییەکەی، وە هەموو دروست کراوەکان بە گشتی: بێ گیان و ئاژەڵ و مرۆڤ و جنۆکەو فریشتەکان گەردن کەچ و خۆ بەدەستەوەداون بۆ خوای پەروەردگار، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی : ﴿ وَلَهُۥٓ أَسۡلَمَ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ طَوۡعٗا وَكَرۡهٗا وَإِلَيۡهِ يُرۡجَعُونَ ﴿٨٣﴾ ﴾ (آل عمران: ٨٣) واتا: ئەوەی لە ئاسمانەکان و زەویدایە تەسلیمی خوای پەروەردگار بوونە و لەژێر دەسەڵاتی ئەودان جا بە خۆشی و حەزی خۆیان بێت یان نا ، موسڵمان بە دڵ و لاشەی تەسلیمی خوای پەروەردگار بووە و بێ باوەڕیش بەلاشە تەسلیمی خوای پەروەردگار بووە، وە لە ڕۆژی قیامەتدا گەڕانەوە تەنها بۆ لای خوای پەروەردگارە .

٣- خوای پەروەردگار ئەو پەرستراوەیە كە هەموو سودو قازانج و زیانێكی بەدەستە، ئەگەر هەموو دروست كراوەكانی خوای پەروەردگار كۆ ببنەوە تا سود بە یەكێك لە دروست كراوەكانی بگەیەنن ناتوانن سودو قازانجی پێ بگەیەنن مەگەر خوای پەروەردگار بۆی نوسیبێت تا ئەو سودەی پێ بگات، وە ئەگەر هەموو دروست كراوەكانی كۆ ببنەوە تا زیانێك بە یەكێك لە دروست كراوەكانی بگەیەنن ناتوانن زەرەرو زیانی پێ بگەیەنن (ئەگەر بچوكترین زیانیش بێت) گەر خوای پەروەردگار ویستی لێ نەبێت ئەو زیانەی پێ بگات: ﴿ وَإِن يَمْسَسْكَ ٱللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُۥٓ إِلَّا هُوَ ۖ وَإِن يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَآدَّ لِفَضْلِهِۦ ۚ يُصِيبُ بِهِۦ مَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦ ۚ وَهُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٠٧﴾ ﴾ (**یونس: ١٠٧**) واتا: تۆ ئەی پێغەمبەر (ﷺ) ئەگەر خوای پەروەردگار بیەوێت توشی نارەحەتیەكت بكات هیچ كەس ناتوانێت لەسەرتی لابەرێت تەنها خۆی نەبێت، وە ئەگەر بیەوێت توشی خێرو خۆشیەكت بكات هیچ كەس ناتوانێت و ڕێگر نییە لە بەرامبەر فەزڵی خوای پەروەردگاردا، خێرو بەرەكەت ئەڕێژێت بەسەر هەر كەسێك لە بەندەكانی كە خۆی ویستی لێیەتی، وە خوای پەروەردگار لێخۆش بوو بە بەزەییە بۆ ئەو كەسانەی كە تەوبە ئەكەن و ئەگەڕێنەوە بۆ لای با كاتی خۆی چەندێك تاوانیان كردبێت و هاوەڵیشیان بۆ بڕیاردابێت .

٤- خوای پەروەردگار ئەو خوایە بە دەسەڵاتەیە كە دەسەڵاتی بەسەر هەر هەموو شتێكدا هەیە ، هیچ شتێك بێ دەسەڵات و بێ توانای ناكات، هەروەك فەرمویەتی: ﴿ إِنَّمَآ أَمْرُهُۥٓ إِذَآ أَرَادَ شَيْـًٔا أَن يَقُولَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ﴿٨٢﴾ ﴾ (**یس: ٨٢**) واتا: بڕیارو فەرمانەكانی خوای پەروەردگار وایە كاتێك بیەوێت هەر شتێك بكات پێی بفەرموێ ببە یەكسەر ئەبێت. خوای پەروەردگار ئەو خوایەیە كە عیلم و زانیاریەكەی دەورەی هەموو شتێكی داوە و لە هەموو نهێنی و شاراوەكان ئاگادارە: ئەوەی كە ڕووی داوە و ئەوەی كە ئێستا ڕوو ئەدات، وە ئەوەی كە هێشتا ڕووی نەداوە ئەگەر ڕوو بدات بە چی شێوەیەك ئەبێت لە هەر هەمووی ئاگادارە و عیلمی پێیـان هەیە .[1]

خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَخْفَىٰ عَلَيْهِ شَىْءٌ فِى ٱلْأَرْضِ وَلَا فِى ٱلسَّمَآءِ ﴿٥﴾ ﴾ (**آل عمران: ٥**) واتا: بێ گومان خوای پەروەردگار هیچ شتێكی لێ وون نابێت نە لە ئاسمانەكان و نە لە زەویدا. وە هەروەها فەرمویەتی: ﴿ وَمَا يَعْزُبُ عَن رَّبِّكَ مِن مِّثْقَالِ ذَرَّةٍ فِى ٱلْأَرْضِ وَلَا فِى ٱلسَّمَآءِ وَلَآ أَصْغَرَ مِن ذَٰلِكَ وَلَآ أَكْبَرَ إِلَّا فِى كِتَٰبٍ مُّبِينٍ ﴿٦١﴾ ﴾ (**یونس: ٦١**) واتا: پەروەردگاری تۆ هیچ شتێكی لێ وون نابێت و شاراوە نییە لای نە لە ئاسمانەكان و نە لە زەویدا ئەگەر ئەو شتە بە كێشی دەنكە گەردیلەیەك بێت یان بچوكتر یان گەورەتریش بێت هەمووی نوسراوە و دیاری كراوە لە كیتابێكی دیاری كراودا كە (لوح المحفوظ)ـە. وە هەروەها فەرمویەتی: ﴿ وَعِندَهُۥ مَفَاتِحُ ٱلْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَآ إِلَّا هُوَ ۚ وَيَعْلَمُ مَا فِى ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ ۚ وَمَا تَسْقُطُ مِن وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِى ظُلُمَٰتِ ٱلْأَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِى كِتَٰبٍ مُّبِينٍ ﴿٥٩﴾ ﴾ (**الأنعام: ٥٩**) واتا: كلیلی نهێنیەكان لای خوای پەروەردگارن و هیچ كەس نایان زانێت تەنها خۆی نەبێت، وە هەموو ئەو شتانەی كە دیارن و بەرچاون لە ووشكانی و دەریاكاندا خوای پەروەردگار دەیان زانێت و ئاگای لێیانە، وە هیچ گەڵا دارێك لە دەشتایی و ناو شارو دێیەكاندا ناوەرێت خوای پەروەردگار دەیان زانێت و ئاگای

---

[1] **بڕوانە** : تفسیر ابن كثیر ١/٣٤٤، ٢/١٣٨، والسعدي ٢/٣٥٦، ٢/٣٧٢.

لێیانە، وە هیچ دەنکە دانەوێڵەیەك نییە لە ناو جەرگەو تاریکاییەکانی زەویدا ئیللا خوای پەروەردگار عیلم و زانیاری پێی هەیە کە چۆن ئەڕوێت و چەند ئەڕوێت، وە هیچ وشکایی و تەڕاییەك نییە، وە هەموو ئەو شتانەی کە بوونەو ڕوویانداوە یان هێشتا نەبونەو ڕوویان نەداوە گەر ببن و ڕوو بدەن چۆن ئەبن خوای پەروەردگار ئاگای لە هەموویان هەیە و لە کیتابێکی دیاری کراودا کە (لوح المحفوظ)ــە نوسیوێتی کە ئەبێ چۆن ببن و ڕوو بدەن. خوای پەروەردگار نوسیویانێی لەکاتێکدا هەموویان ئەزانێت لە بەر گەورەیی و گرنگیەکەی، واتا : بزانن ئەوەی پاداشت و سزای تێدا نییە هەمووی نوسراوە ئەی ئەبێ ئەو کارانەی کە پاداشت و سزایان تێدایە چۆن نەنوسرابێت؟[1] وە هەروەها فەرمویەتی : ﴿إِنَّ ٱللَّهَ بِكُلِّ شَىۡءٍ عَلِيمُۢ ٧٥﴾ (**الأنفال:** ٧٥) واتا: خوای پەروەردگار عیلم وزانیاری بە هەموو شتێك هەیە .

گومانی تێدانییە هەر کەسێك ئەم سیفاتانەو سەرجەم سیفاتە بەرزو پیرۆزو گەورەکانی خوای پەروەردگاری ناسی ئەو کاتە تەنها خوای پەروەردگار بە تاك و تەنها دەپەرستێت و هاواری بۆ دەکات و پشتی پێ دەبەستێت، چونکە تەنها ئەو پەرستراوی تاك و تەنها و ڕاستەقینەیە و شایستەی ئەوەیە کە هەموو جۆرەکانی پەرستن تەنها بۆ ئەو ئەنجام بدرێت .

[1] **بڕوانە** : تفسير القرطبي رحمه الله تعالى (٥/٧) .

بەشی سێ یەم : تكا كردن (الشفاعة)

یەكەم: تێگەیشتن لە ووشەی (الشّفاعة) لە زمانەوانیدا: يُقال شفع الشيء: ضمَّ مثله إليه، فجعل الوتر شفعًا [1].

ئەوترێت شفع الشيء : واتا : هاوشێوەی دایە پاڵی و لە تاكێتیەوە كردی بە جوت .

وە(الشّفاعة) لە زاراوەی شەرعدا: واتا: ئەوەیە كەسێك بكرێتە ناوەندو تكاكار بە ئومێدی سود پێ گەیاندن و لابردنی ناخۆشی و نارەحەتی و زیان .[2]

لە دانایی و لێزانی بانگەواز كردنی ئەو كەسانەی كە دڵی خۆیان پەیوەست كردووە بە غەیری خوای پەروەردگارەوە و داوای شەفاعەتیان لێ ئەكەن ئەوەیە بۆیان ڕوون بكرێتەوە كە شەفاعەت كردن تەنها موڵكی خوای تاكو تەنهایە: ﴿ قُل لِّلَّهِ ٱلشَّفَٰعَةُ جَمِيعًاۖ لَّهُۥ مُلۡكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۖ ثُمَّ إِلَيۡهِ تُرۡجَعُونَ ﴿٤٤﴾ ﴾ (الزمر: ٤٤) واتا: ئەی پێغەمبەر (ﷺ) بڵێ شەفاعەت هەمووی هی خوای پەروەردگارە، موڵك وسامانی ئاسمانەكان و زەوی هی خۆیەتی، پاشان لە قیامەتدا گەڕانەوەتان بۆ لای خوای پەروەردگارە و لێپرسینەوەتان لە گەڵدا دەكات لەسەر كردەوەكانتان .

دووەم: وەڵامی ئەو كەسانەی كە دڵی خۆیان پەیوەست كردووە بە غەیری خوای پەروەردگارەوە و داوای شەفاعەتیان لێ ئەكەن بە چەند ووتەیەكی لێزانانە ئەدرێتەوە :

١. دروست كراو (المخلوق) وەكو خوای پەروەردگار نییە، هەركەسێك بڵێت: پێغەمبەران و(عليهم الصلاة والسلام) پیاو چاكان و فریشتەكان لای خوای پەروەردگار ڕێزو پلەو پایەی بەرزیان هەیە شەفاعەتمان بۆ دەكەن لای خوای گەورە هەر وەك چۆن كەسێك بیەوێت بچێتە لای سەرۆك و دەسەڵاتداران دەبێت لە ڕێگەی ناوداران وجێگرەكان و وەزیرەكانەوە بێت و ئەوان بكەنە ناوەند تا كارەكانیان بۆ جێ بەجێ بكرێت؟ ئێمەش داوا لە پیاوچاكان و خاوەن ڕێزو پلەو پایە بەرزەكان ئەكەین تا تكامان بۆ بكەن لای خوای پەروەردگار، بەڕاستی ئەم ووتەیە بەتاڵ ترین و پوچەڵ ترین ووتەیە، لە بەر ئەوەی خوای گەورەو خاوەن دەسەڵات و گەورەی هەموو پاشاكانی لێك چواندووە بە دەسەڵاتدارەكان كە پێویستیان بە دەم سپی و جێگرو وەزیر دەبێت بۆ تەواو كردنی موڵك و بەڕێوەبرنی كارەكانیان و جێ بە جێ كردنی هێزو دەسەڵاتیان چونكە بە بێ ئەوان كارەكانیان ناڕوات .

بۆیە ناوەند و واستە لە نێوان سەرۆك ودەسەڵاتدار و خەڵكیدا لەیەكێك لەم سێ ڕووەوەیە :

یەكەم: یان ئەوەتا ئەو ناوەند و واستانەیان بۆ ئەوەیە تا حاڵی ئەو كەسانەیان پێ ڕابگەیەنن كە نایانناسن .

دووەم: یان ئەوەتا ئەو سەرۆك وپاشا و دەسەڵاتدارانە بێ هێزو بێ دەسەڵاتن لە بەڕێوە بردنی ژێر دەستەكانیاندا بۆیە لەبەر بێ هێزی و بێ دەسەڵاتییان ئەبێ هەر یارمەتیدەرو جێگریان هەبێت .

سێیەم: یان ئەوەتا ئەو سەرۆك وپاشا و دەسەڵاتدارانە نایانەوێت یارمەتی ژێر دەستەكانیان بدەن وچاكەیان لە گەڵدا بكەن، بەڵام كاتێك تكاكارێك قسەیان لە گەڵدا بكات و ئامۆژگاریان بكات تا یارمەتی ژێر دەستەكانیان بدەن، ئەوانیش دڵیان نەرم ببێت و هەستیان بجوڵێت و پێویستیەكانیان بۆ جێ بە جێ بكات .

---

[1] **بروانە** : القاموس المحيط، باب العين، فصل الشين ص٩٤٧، والنهاية في غريب الحديث، ٤٨٥/٢، والمعجم الوسيط ٤٨٧/١.

[2] **بروانە** : شرح لمعة الأعتقاد للشيخ محمد صالح العثيمين ، ص ٨٠ .

خوای پەروەردگار وە كو هیچ یەكێك لەبەندە بێ هێزەكانی نییە، گەورەو بەرزو بڵندە هیچی لێ شاراوە نییە، بێ پێویستە لە هەموو دروست كراوەكانی ، زیاتر بە سۆزو بەبەزەییە لە دایكێك بەرامبەر بە منداڵی خۆی ، وەڕوون و ئاشكرایە كە تكاكاران لای سەرۆك وپاشا و دەسەڵاتدارانی دونیا جاری واهەیە خۆیان وەكوسەرۆك وپاشا و دەسەڵاتداران موڵك و دەسەڵاتی سەربەخۆیان هەیە، وە جاری وا هەیە شەریكن لە گەڵیاندا، وە جاری وا هەیە تكاكاران یارمەتیدەرو جێگریانن، بۆیە كاتێك سەرۆك وپاشا و دەسەڵاتداران تكای تكاكاران قەبوڵ ئەكەن لەبەر یەكێك لەم سێ هۆكارەیە:

١- جاری وا هەیە پێویستیان بەو ناوەندو تكاكارانە ئەبێت .

٢- وە جاری واهەیە لە ترساندا تكای تكاكاران قەبوڵ دەكەن .

٣- وە جاری وا هەیە لە بەر پاداشتی چاكەیانە .

بۆیە تكای تكاكاران هەندێكیان لە لای هەندێكیان لەم جۆرانەیە ، هیچ كەس تكای كەس وەرناگرێت و قەبوڵی ناكات یان ئومێدێكی پێیەتی یان لە ترساندایە (ئەمە لە نێوان بەندەكاندایە)، بەڵام خوای پەروەردگار نەئومێدی بە هیچ كەسێكە و نەلە هیچ كەسێكیش ئەترسێ و نە پێویستی بە هیچ كەسێكیشە[1]، بۆیە خوای پەروەردگار هەموو جۆرە دڵ پەیوەست بوونێكی بە غەیری خۆی بنبڕكردووە و ناشیاوی و نادروستێتی ڕوون كردۆتەوە، هەروەك فەرمویەتی: ﴿ قُلِ ٱدْعُوا۟ ٱلَّذِينَ زَعَمْتُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِى ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَلَا فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِن شِرْكٍ وَمَا لَهُۥ مِنْهُم مِّن ظَهِيرٍ ﴿٢٢﴾ وَلَا تَنفَعُ ٱلشَّفَـٰعَةُ عِندَهُۥٓ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُۥ ۚ حَتَّىٰٓ إِذَا فُزِّعَ عَن قُلُوبِهِمْ قَالُوا۟ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ ۖ قَالُوا۟ ٱلْحَقَّ ۖ وَهُوَ ٱلْعَلِىُّ ٱلْكَبِيرُ ﴿٢٣﴾ ﴾ **(سبأ: ٢٢-٢٣)** واتا: ئەی پێغەمبەر (ﷺ) بە هاوەڵ بڕیاردەران بڵێ: بپاڕێنەوە و هاوار بكەن بۆ ئەو پەرستراوانەی كە جگە لە خوای پەروەردگار ئومێدتان پێیانە كە سودو قازانجتان پێ بگەیەنن و زیانتان لێ دوور بخەنەوە، ئاگاداربن ئەو پەرستراوانە (جگە لە خوای پەروەردگار) بە ئەندازەی دەنكە گەردیلەك موڵك و دەسەڵاتی سەربەخۆیان نییە نەلە ئاسمانەكان و نەلە زەویدا، وەنەبە شەریكایەتیش موڵك و دەسەڵاتیان هەیە لە ئاسمانەكان و زەویدا، وە خوای پەروەردگار ئەو پەرستراوانەی نەكردۆتە یارمەتیدەری خۆی تا یارمەتی بدەن و كارەكانی بۆ بەڕێوەبەرن، وە تكاكردن و شەفاعەت كردنی هیچ كەسێك سودی نییە لای خوای پەروەردگار مەگەر خوای پەروەردگار خۆی ڕێگە بە كەسانێك بدات تا شەفاعەت بكەن، ﴿ حَتَّىٰٓ إِذَا فُزِّعَ عَن قُلُوبِهِمْ قَالُوا۟ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ ۖ قَالُوا۟ ٱلْحَقَّ ۖ وَهُوَ ٱلْعَلِىُّ ٱلْكَبِيرُ ﴿٢٣﴾ ﴾ بۆ ڕوون بونەوەی تەفسیری ئەم ئایەتە بڕوانە (**تفسير القرآن العظيم، للإمام ابن كثير"رحمه الله تعالى "٧٠٧/٣**، یان هەر تەفسـیرێكی تـر).

ئەم ئایەتە پیرۆزە هەموو ئەو دەرگایانەی بەسەر ڕووی هاوەڵ بڕیاردەراندا داخستووە كە لێیەوە توشی هاوەڵ بڕیاردان بوونە بۆ خوای پەروەردگار بە جوانترین داخستن و ڕێگری لێ كردن ، كەسێك كاتێك دڵی پەیوەست دەكات بە پەرستراوێكەوە و ئومێدی سودو قازانجی پێی هەبێت: ئەبێت ئەو پەرستراوە خاوەنی هەموو هۆكارێكی سود گەیاندن بێت بەو كەسەی كە دەیپەرستێت، یان ئەبێت شەریكی خاوەن موڵكەكان بێت ، یان ئەبێت پشت و

---

[1] بڕوانە : فتاوى ابن تيمية ١٢٦/١-١٢٩.

وەزیرو یارمەتیدەری ئەو پەرستراوە بێت، یان ئەبێت خاوەنی پلەو پایەو ڕێز بێت تا تکا بکات لای (خوای پەروەردگار)، وە ئەگەر ئەم چوار کارە لە هیچ ڕویەکەوە نەبوون (لەو پەرستراوانەدا) ئەوکاتە هۆکاری شیرك بڕیاردان نامێنـێت و بن بڕ ئەبێت .[1]

[1] **بروانە** : التفسير القيم، لابن القيم ص٤٠٨.

تكـــاكـردن دوو جـــــۆرە:

جۆری یەكەم: شەفاعەتێكی شەرعی و جێگیر كراو بە قوئان و سوننەت ئەوەیە كە تەنها داوا لە خوای پەروەردگار دەكرێت ، ئەویش دوو مەرجی هەیە:

مەرجی یەكەم: ئەبێ خوای پەروەردگار ڕێگە بدات بە شەفاعەتكار تا شەفاعەت بكات، چونكە هیچ كەس لە خۆیەوە ناتوانێت شەفاعەت بكات بە بێ ئیزنی خوای گەورە ، وەك چۆن شەفاعەت لای سەركردەو دەسەڵاتداران دەكرێت: ﴿ مَن ذَا ٱلَّذِى يَشۡفَعُ عِندَهُۥٓ إِلَّا بِإِذۡنِهِۦۚ ﴿٢٥٥﴾ ﴾ (**البقرة: ٢٥٥**) واتا: كێ هەیە شەفاعەت بكات لای خوای پەروەردگار ئیللا بە ئیزنی خۆی نەبێت؟!

مەرجی دووەمی شەفاعەتی شەرعی ئەوەیە: ئەو كەسەی كە شەفاعەتكار شەفاعەتی بۆ ئەكات دوای ئیزنی خوای پەروەردگار ، دەبێ كەسێك بێت خوا بییەوێــت شەفاعــەتی بۆ بكرێت و ڕازی بێت لە قســەو كردەوەی (واتا: خوای پەروەردگار ڕازی بێت لە شەفاعەتكارو شەفاعەت بۆ كراو) ، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ وَلَا يَشۡفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ٱرۡتَضَىٰ وَهُم مِّنۡ خَشۡيَتِهِۦ مُشۡفِقُونَ ﴿٢٨﴾ ﴾ (**الأنبياء: ٢٨**) واتا: فریشتەكان شەفاعەت ناكەن و ناتوانن مەگەر بۆ كەسێك كە خوای پەروەردگار خۆی لێی ڕازییە (یەكخوا پەرست بێت).

وەهەروەها فەرمویەتی: ﴿ يَوۡمَئِذٍ لَّا تَنفَعُ ٱلشَّفَٰعَةُ إِلَّا مَنۡ أَذِنَ لَهُ ٱلرَّحۡمَٰنُ وَرَضِيَ لَهُۥ قَوۡلٗا ﴿١٠٩﴾ ﴾ (**طه: ١٠٩**) واتا : لەو ڕۆژەدا كە ڕۆژی قیامەتە شەفاعەت كردن سودی نییە تەنها بۆ ئەو كەسە نەبێت كە خوای پەروەردگار ئیزنی داوە تا شەفاعەت بكات وە لە ووتەكەی "واتە لە شەفاعەت كردنەكەی" ڕازییە . وە ئەوانەش كە خوای پەروەردگار لێیان ڕازییە (پێغەمبەران و (علیهم الصلاة والسلام) پیاوچاكان و فریشتەكانن) .

جۆری دووەم: شەفاعەتی نەفی كراوو ناشەرعی و شیركی: ئەوەیە كە داوای شەفاعەت لە غەیری خوای پەروەردگار بكرێت كە جگە لە خوای پەروەردگار هیچ كەس دەسەڵاتی نیە بەسەر ئەو كارەدا، یان شەفاعەت كردن بە بێ ئیزن و ڕازی بونی خوای پەروەردگار، یان شەفاعەت كردن بۆ بێ باوەڕان و موشریكان (ئەم شەفاعەتانە یان شیركن یان ڕێگری لێكراون و نابێت بكرێن) هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ فَمَا تَنفَعُهُمۡ شَفَٰعَةُ ٱلشَّٰفِعِينَ ﴿٤٨﴾ ﴾ (**المدثر: ٤٨**) واتا: شەفاعەت و تكاكردنی شەفاعەتكاران هیچ سودی نییە بۆ بێ باوەڕان و موشریكان . بەڵام لێرەدا شەفاعەت كردنی پێغەمبەر (ﷺ) بۆ مامی كە (**أبو طالب**)ە تا خوای پەروەردگار لێی خۆش بێ، خوای پەروەردگار لێی خۆش نەبوو بەڵكو سزایلەسەر سوك كرد، ئەمەمەسەلـــــەیـــەكی جیـــاوازە ، بۆ زیـــاتـــر ئاگادار بوون لەم باسە

بڕوانە.[1]

[1] البخاري مع الفتح، مناقب الأنصار ، باب قصة أبي طالب ١٩٣/٧، برقم ٣٨٨٣، ومسلم ، كتاب الإيمان ، باب أهون أهل النار عـــذابًا ، ١٩٥/١، برقم ٢١١.

٣- بەڵگە هێنانەوە لەسەر دروستێتی داوای شەفاعەت لە غەیری خوای پەروەردگار بە بەڵگەی فەرمودەكان ویەكدەنگی زانایان، نەخێر نەپێغەمبەری خواو (ﷺ) نەپێغەمبەرانی (ﷺ) پێش ئەویش بە شەرعییان دانەناوە كە هاوار بۆ فریشتەكان و پێغەمبەران و (ﷺ) پیاوچاكان بكرێت و داوای شەفاعەتیان لێ بكرێت، وە هیچ یەكێك لە هاوەڵە بەرێزەكانی پێغەمبەر (ﷺ) و شوێن كەتوانیان بە چاكی ئەم كارەیان نەكردووە، وە هیچ یەكێك لە پێشەوایانی ئیسلام و هەر چوا ئیمامە بەرێزەكان (ئیمامی شافیعی و ئیمامی مالیك و ئیمامی ئەبو حەنیفە و ئیمامی ئەحمەد "ڕەحمەتی خوایان لێبێت ") ئەم كارەیان بە باش نەزانیوە، وە هیچ یەكێك لە زانایانی مجتهد كە پشت بە قسەی ببەسترێت لە دیندا، وە هیچ یەكێك لە زانایان كە گرنگی بۆ قسەی دابنرێت لە مەسائیلی یەكدەنگی زانایاندا ئەم كارەیان نەكردووە و بەباشیان نەزانیوە، سوپاس بۆ ئەو خوایەی كە بەڵگەكانی ڕوون و ئاشكراو سەپێنراوە بەسەر بەندەكانیدا .[٢]

بەخشەرو ڕژێنەری نیعمەتەكان تەنها ئەوە شایستەی پەرستن بێت

یەكێك لە لێزانی و دانایی بانگەواز كردنی كەسانی هاوەڵ بڕیاردەران بۆ پەرستنی خوای پەروەردگار بەتاك و تەنها ئەوەیە چاوەكان و دڵەكانیان بە ئاگا بێنیتەوە بەرامبەر ئەو هەموو نازو نیعمەت و بەخششە نهێنی و ئاشكراو دینی و دونیاییەی خوای پەروەردگار، بەڕاستی خوای پەروەردگار هەموو جۆرە نیعمەتێكی بەسەر بەندەكانیدا ڕژاندووە، هەر وەك فەرمویەتی: ﴿ وَمَا بِكُم مِّن نِّعۡمَةٖ فَمِنَ ٱللَّهِۖ ﴾ (النحل: ٥٣) واتا : هەرچی نازو نیعمەتێك بەسەر ئێوەوە هەیە هەمووی لە لای خوای پەروەردگارەوەیە. وە ئەم گەردونەو ئەوەشی تیایدایە لە دروست كراوەكانی ژێر دەستەو ژێر باری كردووە بۆ مرۆڤەكان .

خوای پەروەردگارئەو نازو نیعمەتانەی كە بەخشیوێتی بەبەندەكانی بۆی ڕوون كردوینەتەوە لە چاكەو فەزڵ و گەورەیی خۆی بەخشیوێتی پێیان، وە هەر ئەوە شایستەی پەرستن بێت، لەو نیعمەتانەی كە خوای پەروەردگار بەبەندەكانی بەخشیوە ئەمانەن:

یەكەم: بە شێوەی گشتی هەر چی نازو نیعمەت هەیە هی خوای پەروەردگارە بەسەر بەندەكانیەوە ، هەروەك فەرمویەتی: ﴿ هُوَ ٱلَّذِي خَلَقَ لَكُم مَّا فِي ٱلۡأَرۡضِ جَمِيعٗا ﴾ (البقرة: ٢٩) واتا: خوای گەورە ئەو خوایەیە كە هەرچی نازو نیعمەتێك هەیە لە سەر زەویدا بۆ ئێوەی دروست كردووە .

---

[٢] بروانـە : فتاوى ابـن تيميـة ١/١١٢، ١٥٨، ١٤/٣٩٩-٤١٤، ١/١٠٨-١٦٥، ١٤/٣٨٠، ٤٠٩، ١/١٦٠-١٦٦، ١٩٥، ٢٢٨، ٢٢٩، ٢٤١، ودرء تعارض العقل والنقل ، له، ٥/١٤٧، وأضواء البيان ١/١٣٧.

وه فه‌رمویه‌تی: ﴿ أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً ﴿٢٠﴾ ﴾ (**لقمان: ٢٠**) واتا: ئایا ئێوه نابینن خوای پەروەردگار هەرچی لە ئاسمانەکان و زەویدایە بۆتانی ژێر دەستەو ژێر باری کردووە ، وە نازو نیعمەتە ئاشکراو نادیارەکانی بەسەردا ڕژاندوون . وە هەروەها فەرمویەتی : ﴿ وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِّنْهُ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٣﴾ ﴾ (**الجاثية: ١٣**) واتا: ئەوەی لە ئاسمانەکان و زەویدایە هەموویان خوای پەروەردگار بۆتانی ژێر دەستەو ژێر بار کردووە ، لەوکارانەدا بەڵگەو نیشانەی دەسەڵات و گەورەیی خوای پەروەردگاری تێدایە بۆ کەسانێك کە بیر لە دەسەڵات و گەورەیی و نازو نیعمەتەکانی خوای پەروەردگاری بکەنەوە. ئەو نیعمەتانەی کە خوای پەروەردگاربەسەر بەندەکانیدا ڕژاندویەتی هەموو جۆرە نیعمەتەکان ئەگرێتەوە: ئاشکراو نادیارو هەست پێ کراوو هەست پێ نەکراوەکان ، هەموو ئەوانەی لە ئاسمانەکان و زەویدان ژێر بارو مل کەچ کراون بۆ مرۆڤەکان، ئەو نیعمەتانە هەموو شتە گەورەکانی ناو ئاسمانەکان و زەوی گرتۆتەوە کە خوای پەروەردگار تییاندا دروستی کردووە وەك: خۆرو مانگ و ئەستێرەجێگیر و نەجولاوو جوڵاوەکان و شاخ و دەریاو ڕوبارەکان و هەموو جۆرە ئاژەڵان و دارو درەخت و بەروبومەکانیان و جۆرەها کانەکان و جگە لە مانەش کە هەموویان لە بەرژەوەندی مرۆڤەکاندان، ئەو شتانەی کە لە پێویستیەکانی مرۆڤـن و سودوو لەزەتیان لێ وەرئەگرن .

هەموو ئەمانە بەڵگەن لەسەر ئەوەی کە خوای پەروەردگار پەرستراوی تاك و تەنهایە و هیچ پەرستن و مل کەچی و خۆشەویستیەك نییە ئیللا بۆ ئەو نەبێت، ئەمەش بەڵگەیەکی عەقڵیەو (کە مرۆڤەکان بە بیرکردنەوەو ژیریان ئەگەنە ئەو قەناعەتەی کە خوای پەروەردگار پەرستراوی تاك و تەنهایە و هیچ پەرستن و مل کەچی و خۆشەویستیەك نییە ئیللا بۆ ئەو نەبێت) هیچ دوو دڵی و گومانی تێدا نیە کە خوای پەروەردگار حەقەو ئەوەی لە غەیری ئەو هـاوارو پەرستنی بۆ ئەکـرێ بەتـاڵ و پوچەڵن[1]، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٣٠﴾ ﴾ (**لقمان: ٣٠**) واتا: بەڕاستی هەر ئەو خوای پەروەردگارە پەرستراوی حەق و ڕاستەقینەیە، وە ئەو پەرستراوانەی کە جگە لە خوای پەروەردگار هاواریان بۆ ئەکرێ هەموویان ناشایستەن تا پەرستنیان بۆ بکرێت، وە بەڕاستی خوای پەروەردگار خوایەکی زۆر بەرزو بڵندو گەورەیە.

---

[1] **بروانـه** : تفسير البغوي ٥٩/١، ٧٢/٣، وابن كثير ٤٥١/٣، ١٤٩/٤، والشوكاني ٦٠/١، ٤٢٠/٤، والسعدي ٦٩/١، ١٦١/٦، ٢١/٧، وأضـواء البيان للشنقيطي ٢٢٥/٣-٢٥٣.

دووەم: بە شێوەی وردەكاری هەموو نازو نیعمەتەكانی لە لای خوای پەروەردگارەوەن ، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ ٱللَّهُ ٱلَّذِي خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ وَأَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءٗ فَأَخۡرَجَ بِهِۦ مِنَ ٱلثَّمَرَٰتِ رِزۡقٗا لَّكُمۡۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلۡفُلۡكَ لِتَجۡرِيَ فِي ٱلۡبَحۡرِ بِأَمۡرِهِۦۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلۡأَنۡهَٰرَ ﴿٣٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلشَّمۡسَ وَٱلۡقَمَرَ دَآئِبَيۡنِۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلَّيۡلَ وَٱلنَّهَارَ ﴿٣٣﴾ وَءَاتَىٰكُم مِّن كُلِّ مَا سَأَلۡتُمُوهُۚ وَإِن تَعُدُّواْ نِعۡمَتَ ٱللَّهِ لَا تُحۡصُوهَآۗ إِنَّ ٱلۡإِنسَٰنَ لَظَلُومٞ كَفَّارٞ ﴿٣٤﴾ ﴾ **(إبراهیم: ٣٢-٣٤)** واتا: خوای گەورە ئەو خوایەیە كە ئاسمانەكان و زەوی بۆ دروست كردوون و لە ئاسمانەوە ئاوی بۆ دابەزاندون (باران و بەفرو تەزرە) كە بە هۆیەوە جۆرەها دانەوێڵەو میوەی بۆ ڕواندون پێی كە خۆراكە بۆ ئێوە ، وە كەشتی بۆ ژێر بارو مل كەچ كردون وە ڕوبارەكانی بۆ مل كەچ كردوون[1]، وە خۆر مانگی بۆ مل كەچ كردون كەبەردەوام دێن دەچن بێ هیچ دواكەوتن و ماندووبونێك، وە شەوو ڕۆژی بۆ مل كەچ كردوون تا بەبەردەوامی بێن و بچن و شوێنی كردنی كارو كاسبی و حەوانەوەی ئێوە بێت، وە ئەوەی ئێوە داواتان كردبێت (جا بەزمانتان داواتان كردبێت یا حاڵتان ئەوە بخوازێت) و پێویستتان پێی بێت وئەوەی داواتان نەكردبێت بۆمان مل كەچ كردوون و پێمان بەخشیون، وە ئەگەر بتانەوێ نازونیعمەتەكانی خوای پەروەردگار بژمێرن ودیاری بكەن هەرگیز ناتوانن، بەڕاستی مرۆڤ (كافران و موشریكان) ستەم كارو بێ باوەڕن بەرامبەر خوای پەروەردگارو ئەو نیعمەتەی كە پێی بەخشیون .

وە هەروەها خوای پەروەردگار پاش ئەوەی كۆمەڵێ نازونیعمەتی خۆی باس كردووە ، فەرمویەتی: ﴿ وَهُوَ ٱلَّذِي سَخَّرَ ٱلۡبَحۡرَ لِتَأۡكُلُواْ مِنۡهُ لَحۡمٗا طَرِيّٗا وَتَسۡتَخۡرِجُواْ مِنۡهُ حِلۡيَةٗ تَلۡبَسُونَهَاۖ وَتَرَى ٱلۡفُلۡكَ مَوَاخِرَ فِيهِ وَلِتَبۡتَغُواْ مِن فَضۡلِهِۦ وَلَعَلَّكُمۡ تَشۡكُرُونَ ﴿١٤﴾ وَأَلۡقَىٰ فِي ٱلۡأَرۡضِ رَوَٰسِيَ أَن تَمِيدَ بِكُمۡ وَأَنۡهَٰرٗا وَسُبُلٗا لَّعَلَّكُمۡ تَهۡتَدُونَ ﴿١٥﴾ وَعَلَٰمَٰتٖۚ وَبِٱلنَّجۡمِ هُمۡ يَهۡتَدُونَ ﴿١٦﴾ أَفَمَن يَخۡلُقُ كَمَن لَّا يَخۡلُقُۚ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٧﴾ وَإِن تَعُدُّواْ نِعۡمَةَ ٱللَّهِ لَا تُحۡصُوهَآۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَغَفُورٞ رَّحِيمٞ ﴿١٨﴾ ﴾ **(النحل: ١٤-١٨)** ، وەهەروەها بڕوانە: ئایەتەكانی ٣- ١٢ لەهەمان سورەت) .

[1] موسڵمانی خۆشەویست ئەم ئایەتە پیرۆزە گەورەیی دەسەڵاتی خوای پەروەردگارمان بۆ دەردەخات لە كاتێكدا ڕوبارو دەریاكانی بۆ مل كەچ كردووین تا بتوانین بەمەبەستی خۆمان جۆرەها كەشتی و پاپۆری بەناودا بێنین و بەرین گەر كێشیشیان هەزاران كیلۆ گرام زیاتر بێت ، بەڵام گەر تەنها یەك دەرزییەك یان پارچە ئاسنێك كە كێشی نەگاتە تەنها نیو گیلۆ گرامیش ژێر ئەكەوێت و خۆی بەسەرییەوە ناگرێت ، بۆیە گەر خوای پەروەردگار ڕوبارو دەریاو ئاوەكان مل كەچ نەكات بۆ خزمەتی مرۆڤەكان تا بتوانن كاری خۆیانی تێدا ئەنجام بدەن ئەوە هەرگیز كەسێك نەیدەتوانی بچێتە ناو ڕبارو دەریاكانەوە .

واتا : خوای گەورە ئەو خوایەیە کە دەریاو ڕوبارەکانی بۆ ژێربارو مل کەچ کردوون تا گۆشتی تازەو پاکی ناوی بخۆن (حوت و ماسی ئەو ئاژەڵە حەلاڵانەی کە تیایدا ئەژێن) وە دەریاو ڕوبارەکانی بۆ مل کەچ کردوون تاگەوهەرو مرواری ناوی دەربهێنن و خۆتانی پێ برازێننەوە، ئەو نیعمەتانەی پێ بەخشیون تا بگەڕێن بەدوای کارو کاسبی خۆتاندا لەو کارو بازرگانیانەی کە بۆتانی حەڵاڵ کردووە، وە شوکرو سوپاسی ئەو خوایە بکەن کە ئەو هەموو نیعمەتانەی پێ بەخشیون . ﴿وَأَلْقَىٰ فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَن تَمِيدَ بِكُمْ وَأَنْهَارًا وَسُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥﴾ وَعَلَامَاتٍ ۚ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ ﴿١٦﴾﴾واتا: وە هەروەها لەو نیعمەتانەی کە خوای پەروەردگارپێی بەخشیون ئەو شاخ و چیابەرزو گەورانەیە تا زەوی جێگیرو وەستاو بکات ، وە لە زەویدا وەك شاخ و چیابەرزو گەورەکان ئاوەکانی بۆدروست کردوون ومل کەچ کردوون ، وە چەندین ڕێگای لە سەرزەویدا بۆ دروست کردون تا لەم وولات بۆئەو وولات برۆن، وە نیشانەکانی وەکو شاخە بەرزو گەورەو دۆڵ و شیوەکانی بۆ دروست کردوون، وە ئەستێرەکانی بۆ دروست کردون تا لە تاریکایی شەودا ڕێگەی پێبگرنە بەر بۆ ئەو شوێنانەی کە خۆتان مەبەستتانە بگەن پێی. پاشان خوای پەروەردگار ئاگادارمان ئەکاتەوە لە دەسەلات و گەورەیی خۆی، وە پەرستن و عیبادەت کردن شایستەی هیچ کەس و شتێك نییە کە ناتوانن هیچ شتێك دروست بکەن تەنها بۆ خۆی نەبێت، ﴿أَفَمَن يَخْلُقُ كَمَن لَّا يَخْلُقُ ۗ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٧﴾ وَإِن تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا ۗ إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٨﴾﴾ ئایا: ئەو خوایەی کە خالق و دروست کەرو بەدیهێنەرە وەکو ئەوانە وایە کە ناتوانن هیچ دروست بکەن؟ بێ گومان نەخێر، وە ئاگادارمان ئەکاتەوە لەو هەموو نیعمەت و چاکەیەی کە هەیەتی بەسەر دروست کراوەکانیەوە ﴿وَإِن تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا ۗ إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٨﴾﴾ وە ئەگەر بتانەوێ نازونیعمەتەکانی خوای پەروەردگاربژمێرن ودیاری بکەن هەرگیز ناتوانن، وە خوای پەروەردگار لێخوش بووە لەو کەم تەرخەمییەی کە هەتانە بەرامبەرخوای پەروەردگارو سوپاسی تەواوی نیعمەتەکانیتان نەکردوە گەر گەڕانەوە و تەوبەتان کردوو گوێڕایەڵیتان کرد، وە(رَّحِيمٌ) بەبەزەییە و سزاتان نادات پاش تەوبە کـردن و گەڕانەوەتان بۆلای .[1]

ئایا ئەو خوایەی کە ئەو هەموو نیعمەت و شتە سەرسوڕهێنەرانەی دروست کردووە وەکو ئەوانەی کە هیچیان دروست نەکردووە و ناتوانن؟ ئەوەی کە زانراوو بڕاوەیە ئەوەیە هیچ بەندەیەك لە بەندەکانی خوا ناتوانێت ئەو نیعمەتانەی کە خوا پێی بەخشیوە بیژمێرێت گەر نیعمەتی دروست کردنی یەك ئەندامێکی لاشەی بێت یان هەستیارێك لە هەستیارەکانی بێت، گەر ئەوە نەتوانێت ئەی چۆن ئەتوانێت هەموو نیعمەتەکانی لاشەی بژمێرێت؟ یان چۆن ئەتوانێت ئەو هەموو نیعمەتانەی کە لە هەموو کات و ساتێکدا و لەهەموو

---

[1] بڕوانە : تفسير القرآن العظيم للإمام إبن كثير ، رحمه الله تعالى، ٢/٧٤٥ .

جـۆرێك بەسەریەوەیەتی بـژمێرێت؟[1] پـاش ئەمـە کەسـێکی ژیـرو هۆشمەنـد تـەنها ئەوەنـدەی بـۆ مـاوە کـە خـوای پەروەردگار بە تاك و تەنها بپەرستێت و هاوەڵی بۆ بڕیارنەدات ـ ئەو خوایەی هەموو جۆرە نازو نیعمـەتێکی بەسـەردا ڕشتووە ـ چونکە هیچ کەسێك شایستەی پەرستن نییە جگە لە خوای تاك وتەنها .

بەشی پێنجەم: هۆکارەکانی هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار

پێغەمبەری خۆشەویست (ﷺ) ئاگاداری کردوینەتەوە لە هەموو هۆکارێك کە سەر ئەکێشێت بۆ هاوەڵ بڕیاردان و کەوتنە ناوییەوە، وە بەجوانترین و ڕونترین شێوە ئەو هۆکارانەی ڕون کردۆتەوە ، لەو هۆکارانە کە باسی بکەین بە شێوەیەکی کورت:

١- زیادەڕەوی کردن لە پیاوچاکاندا هۆکارێکە بۆ هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار، لەو کاتەی پێغەمبەر ئادەم (علیه السلام) دابەزێنرایە سەر زەوی خەڵکی هەموویان لەسەر ئیسلام و خوا بە تەنها ناسین بوون، هەروەك إبن عباس (رضي الله عنه) فەرمویەتی: { كان بين آدم ونوح عشرة قرون كلهم على الإسلام }[1] واتا : ماوەی نێوان پێغەمبەر ئادەم و (علیه السلام) پێغەمبەر نوح (علیه السلام) دە سەدە(١٠٠٠ساڵ بوو) بوو خەڵکی هەموویان لەسەر ئیسلامەتی و خوا بە تەنها ناسین بون. پاش ئەوە خەڵکی دڵیان پەیوەست کرد بە پیاوچاکانەوە (لە ڕوی هاوار بۆکردن و باوەڕبون بەوەی گوایە خێرو قازانجیان بەدەستە یان ئەتوانن نەخۆشی و ناڕەحەتی لەسەر خەڵك لا بەرن) شیرك بڵاو بوەوە، بۆیە خوای پەروەردگـــار پێغەمبەر نوحی (علیه السلام) نارد تا بانگی خەڵکی بکات بۆ پەرستنی خۆی بەتاك و تەنها و نەهی و ڕێگری بکات لە هاوار کردن و عیبادەت کردن بۆ غەیری خۆی، بەڵام قەومەکەی بانگەوازەکەیان ڕەتکردەوە و ووتیان: ﴿ وَقَالُوا۟ لَا تَذَرُنَّ ءَالِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا ﴿٢٣﴾ ﴾ (نوح: ٢٣) واتا: کاتێك پێغەمبەر نوح (علیه السلام) بانگی قەومەکەی ئەکرد بۆ پەرستنی خوای پەروەردگار بەتاك و تەنها و نەهی و ڕێگری لێ ئەکردن لە هاوار کردن و عیبادەت کردن بۆ غەیری خوای پەروەردگار، قەومەکەی ئەیان ووت: واز مەهێنن لە هاوار کردن و عیبادەت کردن بۆ پەرستراوەکانتان وەواز مەهێنن لە هاوار کردن و عیبادەت کردن بۆ (ود و سواع ويغوث ويعوق ونسر).

ئەمانە ناوی کۆمەڵێ پیاو چاك بون لە قەومەکەی پێغەمبەر نوح (علیه السلام)، کاتێك مردن شەیتان کردییە دڵی ئەو خەڵکەوە کە هەستن بە کردنی پەیکەرەکانیان لەو شوێنانەی کە شوێنی کۆبونەوەو دانیشتنیانە، وە ناویان بنێن بە ناوی خۆیانەوە (واتا : هەر بتێك ناوی یەکێك لەو چیاو چاکانەی بۆ دابنێن)

خەڵکەکەش هەستان بە ئەنجامدانی ئەو کارەو پەیکەرو بتەکانیان دروست کرد، ئەو بتانە نەپەرستران تا ئەوان مردن پاشان عیلم و زانیاری لە ناویاندا نەما و پەرستران .ئا ئەو بت پەرستیە هەر هەموو هۆکارەکەی زیادەڕەوی کردن بوو لە پیاوچاکاندا، چونکە شەیتان بانگەشە ئەکات بۆ زیادەڕوەی کردن لە پیاوچاکاندا وە بۆ پەرستنی گۆرەکان،

---

[1] بروانە : فتح القدير ٣/١٥٤، ٣/١١٠، وأضواء البيان ٣/٢٥٣.

[1] أخرجه الحاكم في المستدرك ، كتاب التاريخ، ٢/٥٤٦، وقال : هذا حديث صحيح على شرط البخاري و لم يخرجاه ووافقه الذهبي ، وذكره ابن كثير في البداية والنهاية ١/١٠١، وعزاه إلى البخاري ، وانظر: فتح الباري ٦/٣٧٢.

وە گومان ئەكاتە ناو دڵی خەڵكییەوە ئەگەر بێت و خانوو گومەز بەسەر مردووەكانەوە دروست بكرێت نیشانەی خۆش ویستنی پیاو چاكانە، وە كردییە دڵیانەوە گوایە پاڕانەوە لای گۆڕەكان گیرایە، پاشان لەم خاڵەوە ئەیان گوازێتەوە بۆ خاڵێكی تر كە ئەویش پاڕانەوە لێیان و سوێند خواردن پێیان بە خوای پەروەردگار، خوای پەروەردگار زۆر لەوە گەرەترە تا سوێندی پێ بخورێت بەیەكێك لە دروست كراوەكانی، هەر كاتێك شەیتان ئەمەی لەلا جێگیر كردن، ئەیان گوازێتەوە بۆ قۆناغێكی تر ئەویش پاڕانەوە لێیان و پەرستنیان و داوای شەفاعەت كردن لێیانە، وە گۆڕەكان بكرێنە بتێك و پەردەیان بەسەردا هەڵبواسرێت و بە دەوریدا بسوڕێنەوە و دەستی پیابخشێنن و ماچی بكەن و سەر بڕینیان لەسەر ئەنجام بدەن، پاشان لەم قۆناغەوە بۆ قۆناغی چوارەم ئەیان گوازێتەوە ئەویش: بانگ كردنی خەڵكە بۆ پەرستنیان و كردنیان بە جەژنگا، پاشان شەیتان وایان لیٚ ئەكات هەركەسێك ڕێگرییان لیٚ بكات بڵێت ئەو كارانە دروست نین پێیان ئەڵێن ئێوە لە ڕێزی پێغەمبەران و (ﷺ) پیاوچاكانتان كەم كردۆتەوە، بۆیە هەركەسێك ڕێگرییان لیٚ بكات لـێی توڕە ئەبن.[1] بۆیە خوای پەروەردگار ئاگاداری كردوینەتەوە كە زیادەڕەوی لە دیندا نەكەین، وە زیادەڕەوی بەگەورە زانین لەكەسدا نەكەین چ بەووتەو چ بە كردەوە و چ بە بیروباوەڕ، وە خوای پەروەردگار ئاگاداری كردوینەتەوە كە دروست كراوەكانی (وەك پێغەمبەرو (ﷺ) فریشتەو پیاو چاكان) بەرز نەكەینەوە لەو پلەیەی كە خوای پەروەردگار پێی بەخشیون، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ يَٰٓأَهۡلَ ٱلۡكِتَٰبِ لَا تَغۡلُواْ فِي دِينِكُمۡ وَلَا تَقُولُواْ عَلَى ٱللَّهِ إِلَّا ٱلۡحَقَّۚ إِنَّمَا ٱلۡمَسِيحُ عِيسَى ٱبۡنُ مَرۡيَمَ رَسُولُ ٱللَّهِ وَكَلِمَتُهُۥٓ أَلۡقَىٰهَآ إِلَىٰ مَرۡيَمَ وَرُوحٞ ﴿١٧١﴾ ﴾ (النساء: ١٧١) واتا: ئەی ئەهلی كیتاب (مەبەست پێیان گاورەكانن) زیادەڕەوی مەكەن لە دینەكەتاندا وە قسەیەك مەكەن بەرامبەر خوای پەروەردگار تەنها حەق نەبێت (مەڵێن خوای پەروەردگار شەریك یان كوڕ یان خێزانی هەیە ، بەڵكو تاك و تەنهایەو شەریك و كوڕ و خێزانی نیە، پاك و بیٚ گەردی بۆ خوای پەروەردگار لەهەموو كەم و كوڕییەك)، (عیسی كوڕی مریم) (علیه السلام) بەندەو پێغەمبەری خوایە و هیچی تر نیە ، وە دروست كراوێكە لە دروست كراوەكانی خوای پەروەردگار، خوای پەروەردگار دروستی كرد بەو ووشەیەی كە بە جبریلدا (علیه السلام) ناردی بۆ مریم.[1] ﴿وَكَلِمَتُهُۥٓ أَلۡقَىٰهَآ إِلَىٰ مَرۡيَمَ وَرُوحٞ ﴾[2]

٢.زیاد ڕەوی كردن لە پیاهەڵگوتن و لە سنور دەرچوون، وە ڕۆچوون لە دیندا بە شێوەیەكی ناشەرعی: پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئاگاداری كردوینەتەوە كە لەوەسفیدا زیادەڕەوی نەكەین و لە سنوری بەندایەتیەوە دەری نەكەین بۆ سنوری خوایەتی و پەرستراوێتی، هەروەك فەرمویەتی:﴿لا تطروني كما أطرت النصارى ابن مريم، فإنما أنا عبد، فقولوا: عبد الله ورسوله﴾[3] واتا: زیـاد بەشان و شەوكەتمدا هەڵمەدەن و لە سنوری بەندایەتیەوە دەرم مەكەن بۆ سنوری خوایەتی و پەرستراوێتی، هەروەك چۆن گاورەكان زیادەرەویان كرد

---

[1] **بروانە** : تفسير الطبري ٢٩/٦٢، وفتح المجيد شرح كتاب التوحيد ص٢٤٦.

[1] بۆ زیاتر شارەزا بون لە تەفسیری ئەم ئایەتانەدا بگەڕێوە سەر تەفسیرەكانی قورئانی پیرۆز .

[2] بروانە تەفسیرەكانی قورئانی پیرۆز بە تایبەتی (تفسير ابن كثيروتفسير الطبري وتفسير القرطبي و زاد المسير) وە جگە لەم تەفسیرانەش .

[3] البخاري مع الفتح بلفظه ، كتاب الأنبياء ، باب قوله تعالى : {وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ...}، ٦/٤٧٨، ١٢/١٤٤، وانظر: شرحه في الفتح ١٢/١٤٩.

لە (عیسای کوڕی مریم) (علیە السلام) هەندێکیان ئەوەندە زیادەڕەوییان کرد تیایدا ووتیان خوایە، هەندێکیان ئەڵێن کوڕی خوایە وە بۆچونی تریشیان هەیە تێیدا، بۆیە پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی: من تەنها بەندەی خوام، بۆیە دەربارەی من بڵێن و باوەڕتان وابێت کە بەندەو پێغەمبەری خوام (ﷺ) .

موسڵمانی خۆشەویست پێغەمبەری خوا (ﷺ) بەرامبەر بە خوای پەروەردگار تەنها بەندەو مرۆڤێکە وەکو سەرجەم مرۆڤەکانی تر، بەڵام بەرامبەر بە ئێمە پێغەمبەرێکی (ﷺ) ڕەوانە کراوە لە لای خوای پەروەردگارەوە کە باوەڕ پێبوون و شوێنکەوتن و گوێڕایەڵی کردنی و پێش

خستنی فەرمانەکانی بەسەر فەرمانی مرۆڤەکاندا پێویست و واجبە و نیشانەی باوەڕداری و گوێڕایەڵی کردنتە بۆی، وە باوەڕ پێنەبون و شوێن نەکەوتن و گوێڕایەڵی نەکردن و پێش خستنی فەرمانی مرۆڤەکانی تر بەسەریدا نیشانەی بێ باوەڕی و ئیمان لاوازییە، بۆیە خۆشەویستی پێغەمبەر (ﷺ) بەدەم نابێت بەڵکو بە زیندووکردنەوەی سوننەت و ڕێبازەکەیەتی .

وە هەروەها فەرمویەتی: ﴿ **إياكم والغلو في الدين، فإنما أهلك من كان قبلكم الغلو في الدين**﴾[1] واتا: ئاگادارتان ئەکەمەوەو ئەتان ترسێنم لە زیادەڕەوی کردن و ڕۆچون لە دیندا بە شێوەیەکی ناشەرعی، چونکە قەومانی پێش ئێوە لەناو چوون بە زیادەڕەوی کردن و ڕۆچون لە دیندا بە شێوەیەکی ناشەرعی و نادروستی .

٣- دروست کردنی مزگەوت بەسەر گۆرەوە، وە وێنە کێشان تیایدا : هۆکارن بۆ هاوەڵ بڕیاردەران بۆ خوای پەروەردگار ، پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئاگاداری کردوینەتەوە و نەهی لێکردوین کە مزگەوت بەسەر گۆرەکانەوە دروست بکەین و بیانکەین بە گۆرستان، چونکە پەرستنی خوای پەروەردگار لای گۆڕی پیاوچاکان هۆکارێکە بۆ هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای گەورە، بۆیە کاتێك دایکانی ئیمانداران **أم حبيبة وأم سلمة** (رضي الله عنهما) بۆ پێغەمبەریان (ﷺ) باس کردو ووتیان لە وڵاتی حەبەشە کەنیسەیەك هەیە و وێنەی تیایە ، پێغەمبەر (ﷺ) فەرموی : ﴿ **إن أولئك إذا كان فيهم الرجل الصالح فمات بنوا على قبره مسجدًا وصوروا فيه تلك الصور، أولئك شرار الخلق عند الله يوم القيامة**﴾[1] واتا: ئائەوانە کەسانێکن کاتێ پیاو چاکێکیان تێدا بوایەو بمردایە، بەسەر گۆڕەکەیەوە مزگەوتیان دروست ئەکرد، وێنەکانیان تیادا دروست ئەکرد (ئەو کارەیان کردبوو تا شێوەی پیاوچاکانیان لە پێش چاوبێت وەکو ئەوان عیبادەتی خوای گەورە بکەن، بەڵام دوای ئەمان کۆمەڵ و وەچەیەکی تر ی بێ عیلم ونەشارەزا هاتن و شەیتان فریوی دان گوایە باوو باپیرانی ئێوە ئەم پیاوچاکانەیان پەرستووە و هاواریان بۆیان کردووە، بۆیە

پێغەمبەر خوا (ﷺ) ڕێگری لەو کارە کردووە تا سەر نەکێشێت بۆ هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار ، ئەم فەرمودەیە بەڵگەیە لەسەر حەرامێتی و نادروستێتی وێنەگرتن و کێشانی)، ئەوانەی بەسەر گۆری پیاو چاکانەوە مزگەوتیان دروست ئەکرد، وێنەکانیان تیادا دروست ئەکرد و ئەکێشا خراپترین کەسن لای خوای پەروەردگار لە ڕۆژی قیامەتدا .

---

[1] النسائي ، كتاب مناسك الحج، باب التقاط الحصى ٢٦٠/٥، وابن ماجه ، كتاب المناسك ، باب قدر حصى الرمي ١٠٠٨/٢، وأحمد ٣٤٧/١.

[1] البخاري مع الفتح، كتاب هل تنبش قبور مشركي الجاهلية ويتخذ مكانها مساجد ٥٢٣/١، ٢٠٨/٣، ١٨٧/٧، وأخرجه مسلم ، كتاب المساجد ومواضع الصلاة ، باب النهي عن بناء المساجد على القبور ٣٧٥/١.

وە پێغەمبەری خوا (ﷺ) هەر لەبەر دڵسۆزی بووە بۆ ئوممەتەكەی كاتێك ئەو نەخۆشیەی سەرەمەرگی پێگەیشت، ئەیفەرموو:﴿لَعْنَةُ الله على اليهود والنصارى، اتخذوا قبور أنبيائهم مساجد".قالت عائشة (رضي الله عنها): يحذر ما صنعوا﴾[1] واتە:نەفرەت و دوری ڕەحمەت و بەزەیی خوای پەروەردگار لەسەر گاور و جولەكە بێت، گۆڕی پێغەمبەرانیان (عليهم الصلاة والسلام) كرد بوو بە مزگەوت، دایكی ئیمانداران عائشة (رضي الله عنها) فەرمویەتی: پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە ترسناكی و خراپی ئەو كارە ئاگادارو وریای ئەكردنەوە .

وە پێنج ڕۆژ پێش ئەوەی وەفات بكات ئەیفەرموو: ﴿ ألا وإن من كان قبلكم كانوا يتخذون قبور أنبيائهم وصالحيهم مساجد، ألا فلا تتخذوا القبور مساجد، فإني أنهاكم عن ذلك ﴾[2] واتا : ئاگاداربن ئەوانەی پێش ئێوە (گاوروجولەكە) گۆری پێغەمبەران و (ﷺ) پیاو چاكانیان ئەكردە مزگەوت (عیبادەتیان لە

سەر گۆڕەكانیان ئەكرد)، ئاگادارتان ئەكەمەوە گۆڕەكان مەكەنە مزگەوت و پەرستگا، من ڕێگریتان لێ ئەكەم و ئاگادارتان ئەكەمەوە كە ئەو كارە ئەنجام نەدەن .

٤- كردنی گۆڕستانەكان بە مزگەوت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئاگاداری كردوینەتەوە و نەهی لێكردوین كە گۆڕەكەی نەكەین بە بتێك و بپەرسترێت جگە لە خوای پەروەردگار (واتا دارو بەردو خۆڵەكەی بكرێت بە تەبەڕوك و هاواری بۆ بكرێت و لەسەر گۆرەكەی و سوجدەی بۆ برێت) ئەگەر دروست نەبێ گۆڕەكەی پێغەمبەر (ﷺ) بكرێت بە مزگەوت ئەوە گۆڕی كەسانی تر بە هیچ شێوەیەك دروست نییە، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی: ﴿ اللهم لا تجعل قبري وثناً يُعبد، اشتد غضب الله على قوم اتخذوا قبور أنبيائهم مساجد ﴾[1] واتا : ئەی خوای پەروەردگارگۆڕەكەم بپارێزە تا وای لێ نەیات و نەبێت بە بتێك و بپەرسترێت ، تورەیی و غەزەبی خوای پەروەردگار زۆرە لە سەر قەومێك كە گۆڕی پێغەمبەرانیان (عليهم الصلاة والسلام) كردبوو بە مزگەوت (واتا : جۆرەها پەرستنیان لەسەر ئەنجام ئەدا)

٥- كردنی گۆڕستانەكان بە چراخان (ڕازاندنەوەیان بە گڵۆپ و ئاگرو....) وە سـەردان كردنی ئافرەتـان بۆ سەر گۆڕەكان: پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئاگاداری كردووینەتەوە و نەهی لێكردووین كە گۆڕەكان نەڕازینرێنەوە و نەكرێن بە چراخان، لەبەر ئەوەی دروست كردنی خانو بەسەریانەوەو ڕازاندنەوەیان و كردنیان بە چراخان و هەڵبەستنیان (بە گەچ یان بە چیمەنتۆ یان بە هەر شتێكی تر بێت) وە نوسین لەسەریان، هەموو ئەمانە

---

[1] البخاري مع الفتح ، كتاب الصلاة، باب: حدثنا أبو اليمان ٥٣٢/١، ٢٠٠/٣، ٤٩٤/٦، ١٨٦/٧، ١٤٠/٨، ٢٧٧/١٠، ومسلم، كتـاب المسـاجد ومواضع الصلاة، باب النهي عن بناء المساجد على القبور واتخاذ الصور فيها ٣٣٧/١.

[2] مسلم، كتاب المساجد ومواضع الصلاة ، باب النهي عن بناء المساجد على القبور ٣٧٧/١.

[1] الموطأ للإمام مالك ، كتاب قصر الصلاة في السفر ، باب جامع الصلاة ١٧٢/١، وهو عنده مرسل ، ولفظ أحمد ٢٤٦/٢: "اللهم لا تجعل قبري وثناً ، ولعن الله قوماً اتخذوا قبور أنبيائهم مساجد"، وأبو نعيم في الحلية ٣١٧/٧، وانظر : فتح المجيد ص١٥٠.

هۆکارن بۆ شیرك بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار، إبن عباس (ﷺ) فەرمویەتی: ﴿ **لعن رسول الله (ﷺ) زائرات القبور والمتخذين عليها المساجد والسرج** ﴾[1] .* واتا : پێغەمبەر خوا (ﷺ) نەفرەت و لەعنەتی کردووە لەو ئافرەتانەی کە زۆر زیارەتی گۆڕستانەکان ئەکەن، نەفرەت و لەعنەتی کردووە لەو کەسانەی کە مزگەوت بەسەر گۆڕەکانەوە دروست ئەکەن و ڕوناکی و گلۆپی بەسەرەوە دا ئەگیرسێنن .

٦- دانیشتن بەسەر گۆڕەوەو نوێژ کردن ڕوو بەڕوی گۆڕ، هۆکارن بۆ هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار : هیچ هۆکارو دەرگایەك نییە کە سەر بکێشێت بۆ شیرك بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار ئیللا پێغەمبەر (ﷺ) دایخستووە و ڕێگری لێکردووە تا شەریك بۆ خوای پەروەردگار بڕیار نەدرێت.[1] هەروەك فەرمویەتی: ﴿ **لا تجلسوا على القبور، ولا تصلوا إليها** ﴾[2] واتا: لەسەر گۆڕەکان دامەنیشن و نوێژی ڕووبەڕوو مەکەن .

٧- کردنی گۆڕەکان بە جەژنگاو واز هێنان لە نوێژ کردن لە ماڵەوە و کردنی لە لای گۆڕەکان، پێغەمبەر خوا (ﷺ) بۆی ڕوون کردوینەتەوە کە گۆڕەکان شوێنی نوێژ کردن و سەڵاواتدان نین، وە هەرکەسێك سەڵاواتی لەسەر لێبدات پێی ئەگات دوور بێت یان نزیك لەگۆڕەکەی، پێویست ناکات گۆڕەکەی بکرێت بەجەژنگا، هەروەك فەرمویەتی: ﴿**لا تجعلوا بيوتكم قبورًا، ولا تجعلوا قبري عيدًا، وصلوا عليّ فإن صلاتكم تبلغني حيث كنتم**﴾[3] واتا: ماڵەکانتان مەکەن بە گۆڕستان (کردنی ماڵەکان بە گۆڕ ئەوەیە: قورئانی تێدا نەخوێنرێت و نوێژە سوننەتەکانی تێدا نەکرێت) وە گۆڕەکەم مەکەن بە جەژنگا، وە سەڵاواتم لەسەر بڵێن چونکە سەڵاواتەکانتان پێم ئەگات لەهەر کوێیەك بن . وە فەرمویەتی: ﴿ **إن لله ملائكة سياحين يبلغوني من أمتي السلام** ﴾[4] واتا: خوای پەروەردگار کۆمەڵە مەلائیکەیەکی هەیە کە بەردەوام ئەسوڕێنەوە سەڵات و سەلامی ئەو کەسانەم پێ ئەگەیەنن لە ئوممەتەکەم کە سەلامم لێ ئەکەن .

ئەگەر گۆڕی پێغەمبەر (ﷺ) کە پیرۆزترین گۆڕە لەسەر ڕووی زەویدا نەهی و ڕێگری لێکرابێت کە نەکرێتە جەژنگا ئەوە گۆڕی کەسانی تر کە هەر کەسانێك بن زۆر لە پێش ترە تا ڕێگری لێبکرێت و نەکرێنە جەژنگا (واتا : زۆر ڕویان تێبکرێت و زۆر سەردانیان بکرێت) .[1]

---

[1] النسائي ، كتاب الجنائز، باب التغليظ في اتخاذ السرج على القبور ٩٤/٤، وأبو داود، كتاب الجنائز، باب في زيارة النساء القبور ٢١٨/٣، والترمذي، كتاب الصلاة، باب كراهية أن يتخذ على القبر مسجدًا ١٣٦/٢، وابن ماجه في الجنائز، باب النهي عن زيارة النساء للقبور ٥٠٢/١، وأحمد ٢٢٩/١، ٢٨٧، ٣٢٤، ٣٣٧/٢، ٤٤٢/٣، ٤٤٣، والحاكم ٣٧٤/١، وانظر ما نقله صاحب فتح المجيد في تصحيح الحديث عن ابن تيمية ص٢٧٦.

* الحديث ضعيف بهذا السند ، أنظر : صحيح سنن أبي داود (٢١٨/٣/٣٢٣٦) ، وصح بسند آخر (لعن الله زوارات القبور) صحيح الجامع الصغير (٥١٠٩) .

[1] بڕوانە : فتح المجيد ص٢٨١.

[2] مسلم ، كتاب الجنائز، باب النهي عن الجلوس على القبر والصلاة عليه ٦٦٨/٢.

[3] أبو داود ، كتاب المناسك، باب زيارة القبور ، ٢١٨/٢ بإسناد حسن ، وأحمد ٣٥٧/٢، وانظر : صحيح سنن أبي داود ٣٨٣/١.

[4] النسائي في السهو ، باب السلام على النبي صلّى الله عليه وسلّم ٤٣/٣، وأحمد ٤٥٢/١، وإسماعيل القاضي في فضل الصلاة على النبي (ﷺ) برقم ٢١، ص٢٤، وسنده صحيح .

[1] **بڕوانە** : الدرر السنية في الأجوبة النجدية لعبد الرحمن بن قاسم ١٦٥/٦-١٧٤.

٨- کێشانی وێنە و دروست کردنی گومەز بەسەر گۆڕەکانەوە: پێغەمبەر (ﷺ) هەموو کاتێ هەوڵی ئەوەی ئەدا کە سەر زەوی لە هەموو هۆکارێکی هاوەڵ بڕیاردەران بۆ خوای پەروەردگار پاك بکاتەوە، بۆیە هاوەڵە بەڕێزەکانی ئەنارد کە هەرچی گومەزێکی بەرزو دیار هەیە بەسەر گۆڕەکانەوە تێکی بدەن وە هەرچی وێنەیەك هەیە بیسڕنەوە، هەروەك (أبو الهياج الأسدي) فەرموویەتی: **علي بن أبي طالب** (رضي الله عنه) پێمی فەرموو : ﴿ **ألا أبعثك على ما بعثني عليه رسول الله صلّى الله عليه وسلّم؟ ألا تدع تمثالاً إلا طمسته، ولا قبرًا مشرفًا إلا سويته** ﴾[٢] واتا: بتنێرم بۆ ئەو کارەی کە پێغەمبەر (ﷺ) منی بۆ نارد؟ هیچ بتێك نابێت ئیللا ئەبێت تێکی بدەیت ولە ڕەگەوە دەری بکەیت، وە هیچ گۆڕێکی بەرز نابینیت ئیللا یەکسانی بکە لە گەڵ زەویدا (ئەمە کاری کاری فەرمانڕەواو کاربەدەستانە کەپێی هەستن نەك تاکە کەس)، (موسڵمانی خۆشەویست سوننەت وایە گۆڕەکان تەنها بەئەندازەی بستێك بەرز بن نەك زیاتر)[١]

٩- خۆ ئامادەکردن و ڕۆیشتن بۆ سەر هەر گۆڕو شوێنێك جگە لە سێ مزگەوتە پیرۆزو پڕ لەبەرەکەتەکە هۆکارێکە بۆ شەریك بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار، هەروەك پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: ﴿ **لا تشدوا الرحال إلا إلى ثلاثة مساجد: مسجدي هذا، والمسجد الحرام، والمسجد الأقصى** ﴾[٢] واتا: خۆ ئامادەکردن وڕۆیشتن بەتایبەتی بۆ هیچ مزگەوت و سەر گۆڕو شوێنێك دروست نییە تەنها بۆ مزگەوتی من (مزگەوتی مەدینە) مزگەوتی حەرام (کەعبەی پیرۆزە) و مزگەوتی أقصى (قودسی پیرۆزە). ئەو نەهی و ڕێگرییەی پێغەمبەر (ﷺ) هەموو گۆڕو مەزارگەکان ئەگرێتەوە ، هەروەك هاوەڵانی بەڕێزی پێغەمبەر (ﷺ)بەو شێوەیە لە فەرمودەکانی تێگەیشتون، بۆیە کاتێك أبو هريرة (رضي الله عنه) ڕۆیشت بو کێوی (طور)، پاش گەڕانەوە بصرة بن أبي بصرة الغفاري (رضي الله عنه) پێگەیشت ، پێی فەرموو: ئەی أبو هريرة لە کوێوە دێیتەوە ؟ فەرمووی : لە کێوی (طور)ەوە ، ئەویش فەرموویەتی : پێش ئەوەی بڕۆیشتیتایە بگەیشتمایە پێت نەم ئەهێشت بڕۆیت ، چونکە پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی : ﴿ **لا تعمل المطي إلا إلى ثلاثة مساجد المسجد الحرام و مسجدي ومسجد بيت المقدس** ﴾[١]

خۆ ئامادەکردن وڕۆیشتن بەتایبەتی بۆ هیچ مزگەوت و سەر گۆڕو شوێنێك دروست نییە تەنها بۆ مزگەوتی من (مزگەوتی مەدینە) مزگەوتی حەرام (کەعبەی پیرۆزە) و مزگەوتی أقصى (قودسی پیرۆز) .

هەر بۆیە **شيخ الإسلام إبن تيمية** (ڕەحمەتی خوای لێبێت) فەرموویەتی: زانایان کۆ و یەکدەنگن لەسەر ئەوەی گەر بێت و کەسێك لەسەر خۆی نەزر بکات کە سەفەر بکات بۆ لای گۆڕەکەی پێغەمبەر (ﷺ) یان پێغەمبەرانی تر (ﷺ) یان بۆ لای گۆڕی پیاوچاکان، ئەوە نەزرەکەی لەسەر پێویست نابێت و نابێت جێ بەجێی بکات، بەڵکو نەهی لێ ئەکرێت و ڕێگری لێ ئەکرێت .[٢]

---

[٢] مسلم ، كتاب الجنائز، باب الأمر بتسوية القبر ٦٦٦/٢.

[١] **بڕوانە** : (عمدة القاري شرح صصحيح البخاري ١٦١/١٣ ، شرح النووي على مسلم ٣٨٩/٣-٣٩١ ، و عون المبود شرح سنن أبي داود ٢٠٥/٧-٢٠٧)

[٢] البخاري مع الفتح ، كتاب فضل الصلاة في مسجد مكة والمدينة ٦٣/٣، ومسلم بلفظه ، كتاب الحج ، باب سفر المرأة مع محرم إلى حج وغيره ٩٧٦/٢.

[١] النسائي ، كتاب الجمعة، باب الساعة التي يستجاب فيها الدعاء يوم الجمعة ١١٤/٣، ومالك في الموطأ، كتاب الجمعة ، باب الساعة التي في يوم الجمعة ١٠٩/١، وأحمد في المسند ٧/٦، ٣٩٧، وانظر: فتح المجيد ص٢٨٩، وصحيح النسائي ٣٠٩/١.

[٢] **بڕوانە** : فتاوى ابن تيمية ٢٣٤/١.

١٠-   زیارەتی بیدعی و تازە داهێنراو بۆسەر گۆڕەکان هۆکارێکن بۆ هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار:
چونکە زیارەت کردنی گۆڕەکان دوو جۆرن :

جۆری یەکەم: زیارەت و سەردان کردنی گۆڕستان بە مەبەستی سەلام کردن لە مردووەکان و دوعای خێر کردن بۆیان، هەروەك کاتێك کەسێك ئەمرێت تۆش ئەچیت تا نوێژی لەسەر بکەیت، وە کاتێك سەردانی گۆڕستان ئەکەیت مەبەستت یاد کردنی مردن بێت "بەمەرجێك شدّ الرّحال نەبێت" وە کاتێك سەردانی گۆڕستان ئەکەیت مەبەستت پێی جێ بەجێکردنی سوننەتی پێغەمبەری خوا (ﷺ) بێت .

جۆری دووەم: زیارەت و سەردانی شیرکی و بیدعی[(١)]، ئەم جۆرە زیارەتە سێ جۆرە :

❖ کەسێك کاتێك زیارەت و سەردانی گۆڕەکان ئەکات مەبەستی پێی داوا کردنە لە مردوەکان (جا داوای خێرو خۆشی بێت یان داوای لابردنی نەخۆشی بێت یان داوای منداڵ کردن و.....) ئەم جۆرە کەسانە وەك کەسانی بت پەرست وان .

❖ کەسێك کاتێك زیارەت و سەردانی گۆڕەکان ئەکات مەبەستی پێی پاڕانەوەیە لە خوای گەورە بە مردوەکان، وەك بڵێت: خوایە لێت ئەپاڕێمەوە بە حەقی پێغەمبەرەکەت (ﷺ)، یان خوایە لێت ئەپاڕێمەوە بە حەقی فلان شێخ و پیاو چاك، ئەم جۆرە سەردانەو بەو مەبەستە زیارەت و سەردانێکی داهێنراوە لە ئیسلامدا، بەڵام ئەو کارەی نابێتە شیرك، وە پێی دەرناچێ لە ئیسلام هەر چۆن بە کاری یەکەمیان دەر ئەچێت لە ئیسلام.

❖ هەرکەسێك گومانی وابێت پاڕانەوە لە لای گۆڕەکان گیرایەوەو وەڵام دراوەیە، یان بڵێت پاڕانەوە لەلای گۆڕەکان باشترە وەك پاڕانەوە لە مزگەوتدا، ئەو کارە بە یەکدەنگی زانایان کارێك و گومانێکی خراپە .[(٢)]

١١-   نوێژ کردن لەکاتی خۆر هەڵ هاتن و خۆر ئاوابووندا یەکێکن لە هۆکارەکانی هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار ، لەبەر ئەوەی نوێژ کردن لەو کاتەدا خۆ شوبهاندنە بەو کەسانەی کە سوجدە ئەبەن بۆ خۆر لەو دوو کاتەدا، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی: ﴿ **لا تحروا بصلاتكم طلوع الشمس ولا غروبها فإنها تطلع بين قرني شيطان** ﴾[(١)] واتا: مەگەڕێن بەدوای نوێژ کردندا (نوێژ مەکەن) لەو کاتەی کە خۆرهەڵدێت و لەو کاتەی کە ئاوا ئەبێت چونکە خۆر لە نێوان هەردوو شاخی شەیتاندا هەڵدێت ودەرئەکەوێت .

موسڵمانی خۆشەویست کورتەی ئەم باسە ئەوەیە: ئەو هۆکارانەی کەسەر ئەکێشن بۆ شیەریك بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار: ئەو هۆکارانەن کە ڕێگەن بۆ هاوەڵ بڕیاردان (شیرکی گەورەن) بۆ خوای پەروەردگار، وە لەو هۆکارانەی کە لێرەدا باس نەکراون : وێنە گرتن و کێشانی، وە جێ بە جێ کردنی نەزر لە شوێنێك کە بتی تێدا پەرستراوە، یان جەژنێك لە جەژنەکانی سەردەمی نەزانی و بێ باوەڕی تێدا ئەنجام درابێت، وە جگە لەم هۆکارانە.[(٢)]

[(١)] **بروانە** : فتاوى ابن تيمية ٢٣٣/١، والبداية والنهاية ١٢٣/١٤.

[(٢)] **بروانە** : الدرر السنية في الأجوبة النجدية ١٦٥/٦-١٧٤.

[(١)] صحيح مسلم ، كتاب صلاة المسافرين، باب الأوقات التي نهي عن الصلاة فيها ، ٥٦٨/١، برقم ٨٢٨.

[(٢)] **بروانە** : الإرشاد إلى صحيح الاعتقاد، للعلامة الدكتور صالح الفوزان، ص٥٤-٧٠، ١١٣-١٥٢.

بەشی شەشەم

جۆرو بەشەکانی هاوەڵ بڕیاردەران بۆ خوای پەروەردگار

یەکەم : هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار دوو جۆرە:

جۆری یەکەم: هاوەڵ بڕیاردەرانی گەورە (الشّرك الأكبر) كە هەركەسێك بڕیاری بدات بۆ خوای پەروەردگار لە دینی ئیسلام پێی دەرئەچێت لەبەر فەرمودەی خوای پەروەردگار كە فەرمویەتی: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ بِهِۦ وَيَغۡفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُۚ وَمَن يُشۡرِكۡ بِٱللَّهِ فَقَدۡ ضَلَّ ضَلَٰلَۢا بَعِيدًا ﴿١١٦﴾ ﴾ (النساء: ١١٦) واتا: خوای پەروەردگار لە كەسێك ڕازی نییە و لێی خۆش نابێت كە هاوەڵی بۆ خوا بڕیار دابێت (وە بەو حاڵەوە مردبێت و تەوبەی نەكردبێت لە كاتێكدا ترسناكی شیركی بۆ ڕوون كرابێتەوە و بەڵگەی خوای پەروەردگاری بۆ باس كرابێت و بەردەوام بوو بێت لە سەری "أُقيم عليه الحجة"، وە خوای پەروەردگار لە هەموو تاوانێك خۆش دەبێت كە لە خوار شیركەوە بێت بۆ ئەو كەسەی كە خۆی ویستی لێیە (لێخۆش بوونی خوای پەروەردگار لە هەموو تاوانێك نەگەیشتۆتە ڕادەی شیرك و بێ باوەڕی یان ئەوەتا هەر لە سەرەتاوە و بێ سزا لێی خۆش دەبێت یان پاش سزاو پاك بوونەوە ڕزگاری دەكات لە ئاگری دۆزەخ لە بەر ئەوەی شیرك و بێ باوەڕی بەرامبەر خوای پەروەردگار ئەنجام نەداوە، ئەمە واتای ئەوەنییە بڵێین ڕێگەی تاوانمان بۆ ئاسان دەبێت (بەڵكو گەورەیی خوا بە تەنها ناسین و دوور كەوتنەوە لە شیرك بڕیادانمان بۆ ڕوون ئەكاتەوە) چونكە موسڵمان گەر تاوانیش بكات بە ترسەوە ئەنجامی ئەدات) وَمَن يُشۡرِكۡ بِٱللَّهِ فَقَدۡ ضَلَّ ضَلَٰلَۢا بَعِيدًا " وە هەر كەسێك هاوەڵ بۆ خوای پەروەردگار بڕیار بدات بەڕاستی گومڕاو سەرلێشێواێكی تەواوەو ڕێگەی ڕاستی واز لێهێناوەو نەفسی خۆی بەفیڕۆ داوە لە دونیاو دواڕۆژدا، وە بەختەوەری دونیاو دواڕۆژی لە دەست خۆی داوە.[1]

هاوەڵ بڕیاردانی گەورە ئەبێت بە چوار بەشەوە:

١. شرك الدّعوة (هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار لە ڕووی پاڕانەوەوە، واتا: هاواركردن وداوای كۆمەك و یارمەتی و لێ كردن و پاڕانەوە لە غەیری خوا) خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ فَإِذَا رَكِبُواْ فِي ٱلۡفُلۡكِ دَعَوُاْ ٱللَّهَ مُخۡلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ فَلَمَّا نَجَّىٰهُمۡ إِلَى ٱلۡبَرِّ إِذَا هُمۡ يُشۡرِكُونَ ﴿٦٥﴾ ﴾ (العنكبوت: ٦٥) واتا: كاتێك هاوەڵ بڕیاردەران (موشریكین) سواری كەشتی ببونایەو بچونایەتە ناو دەریاو ڕوبارەكان و توشی ڕوداوو مەترسی و دڵە ڕاوكێیەك ببوونایە یەكسەر هاواریان بۆ خوای پەروەردگار ئەكرد وتەنها لەو ئەپاڕانەوە، بەڵام كاتێك خوای پەروەردگار ڕزگاری بكردنایەتە سەر وشكانی و نەجاتیان ببوایە هاوەڵیان بۆ بڕیار ئەدایەوە .

٢. هاوەڵ بڕیاردەران لە نیەت و ویست و مەبەستدا (شرك النية والإرادة والقصد) خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ مَن كَانَ يُرِيدُ ٱلۡحَيَوٰةَ ٱلدُّنۡيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيۡهِمۡ أَعۡمَٰلَهُمۡ فِيهَا وَهُمۡ فِيهَا لَا يُبۡخَسُونَ ﴿١٥﴾ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ لَيۡسَ لَهُمۡ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ إِلَّا ٱلنَّارُۖ وَحَبِطَ مَا صَنَعُواْ فِيهَا وَبَٰطِلٞ مَّا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿١٦﴾ ﴾ (هود: ١٥-١٦) واتا : هەركەسێك

[1] **بڕوانە** : تفسير القرآن العظيم للإمام إبن كثير (رحمه الله تعالى)(٢/٤١٤) .

لە ژیانی دونیادا تەنها مەبەست و هەوڵ و کۆششی دونیاو جوانیەکانی بێت، ئەوەیە ئێمە لەدونیادا ئاوات ومەبەستەکانی ئەدەینێ _بە ئەندازەی ویستی خۆمان کە بڕیارمان لەسەر داوە نەك بەمەبەست وهەڵپەو هەموو ئاواتەکانی خۆیان _ وە لە دونیادا بەرهەمی ڕەنجی خۆیان وەرئەگرن، وە لە دوا ڕۆژدا هیچ پاداشتی چاکەیان نادرێتەوە وە هیچ خۆشی و ئیسراحەتیان بۆ نییە تەنها ئاگری دۆزەخ نەبێت، وە ئەو کردەوانەی لە دونیادا ئەیان کرد هەمووی پوچەڵە و وەرنەگیراوە لای خوای پەروەردگار چونکە بۆ خوای پەروەردگاریان نەکردوەو مەبەستیان ڕازی بوونی ئەو نەبووە .

٣. هاوەڵ بڕیاردان لە گوێڕایەڵیدا (**الشرك في الطاعة**): ئەویش گوێڕاڵی کردنی پاپاو قەشە یان هەرکەسێکی تر بێت لەسەر پێچی کردنی خوای پەروەردگاردا (واتا: هەرکەسێك گوێڕایەڵی کەسێك بکات وەك گوێڕایەڵی کردنی خوای پەروەردگارو پێغەمبەری خوا (ﷺ) وە باوەڕیشی وابێت ئەو کەسەی گوێڕایەڵی ئەکرێت شایستەی فەرمان کردن و شەرع دانانە ئەوە ئەو کەسەی کردووە بە شەریکی خوای پەروەردگار) خوای پەروەردگار فەرمویەتی :﴿ ٱتَّخَذُوٓاْ أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَـٰنَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ ٱللَّهِ وَٱلْمَسِيحَ ٱبْنَ مَرْيَمَ وَمَآ أُمِرُوٓاْ إِلَّا لِيَعْبُدُوٓاْ إِلَـٰهًا وَٰحِدًا ۖ لَّآ إِلَـٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ سُبْحَـٰنَهُۥ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣١﴾ ﴾ (**التوبة:٣١**) واتا: گاورو جولەکەکان زانا و قەشەکانیان کرد بووە پەرستراو جگە لە خوای پەروەردگار ئەیان پەرستن (پاپاو قەشەکانیان حەرامیان بۆ حەڵاڵ ئەکردن حەڵاڵیشیان لەسەر حەرام ئەکردن ئەوانیش شوێنیان ئەکەوتن) وە (عیسای کوڕی مریم) یان کردبوو بە خوا، لە کاتێکدا فەرمانیان پێ نەکراوە مەگەر بەوەی خوای پەروەردگار بە تاك و تەنها بپەرستن ، ئەو خوایەی کە تاك و تەنهایەو هیچ پەرستراوێکی حەق و ڕاستەقینە نییە تەنها خۆی نەبێت، پاك و بێگەردی و دوری هەموو کەم و کوڕییەك بۆ ئەو خوایەی کە هاوەڵ بڕیاردەران شەریکی بۆ بڕیار ئەدەن .

٤. هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار لە خۆشەویستیدا (**شرك المحبة**): خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ ٱللَّهِ ۖ ﴿١٦٥﴾ ﴾ (**البقرة: ١٦٥**) واتا: لەناو خەڵکیدا هەیە کە شەریکی بۆ خوای پەروەردگار بڕیارداوە لەوەدا (ئەو کەسە یان ئەو شتەی وەکو خوای پەروەردگار خۆش ئەوێت و بە گەورەی ئەزانێت وەکو خواو زەلیل و مل کەچە بە شێوەی زەلیلی و مل کەچی بۆ خوای پەروەردگار) .

موسڵمانی خۆشەویست کورتەی ئەم باسە ئەوەیە: شیرکی گەورە بریتییە لە کردن و ئەنجامدانی جۆرێك لە جۆرەکانی پەرستن بۆ غەیری خوای پەروەردگار، وەك پاڕانەوەو هاوار کردن بۆ غەیری خوا، یان سەربڕین بۆ غەیری خوا، یان نەزر کردن بۆ غەیری خوا، یان نزیك بوونەوە لە مردوو جنۆکەو شەیتانەکان بە کردن و ئەنجامدانی جۆرێك لە جۆرەکانی پەرستن بۆیان، یان ترسان لە مردووەکان گوایە زیانی پێ ئەگەیەنن، یان ڕەجاو ئومێد بوون بە غەیری خوا بۆ جێ بە جێ کردنی پێویستیەکان و لادانی ناخۆشی و ناڕەحەتیەکان لە کاتێکدا تەنها خوای پەروەردگار دەسەڵاتی هەیە بەسەر ئەو کارەدا، وە جگە لەو پەرستنانەی تر کە نابێت بۆ هیچ کەس و شتێك ئەنجام بدرێت تەنها بۆ خوای پەروەردگار نەبێت .[1]

---

[1] **بڕوانە** : كتاب التوحيد للعلامة الفوزان ص١١.

جۆری دووەم: هاوەڵ بڕیاردانی بچوک (**الشرك الأصغر**) گەر کەسێك ئەنجامی بدات لە ئیسلام پێی دەرناچێت (بەڵام تاوانێکی زۆر گەورەیەو لە ڕیزی تاوانە گەورەکانە)، جۆرێك لە شیرکی بچوك ڕیا کردنە ، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ فَمَن كَانَ يَرْجُوا۟ لِقَآءَ رَبِّهِۦ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَٰلِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِۦٓ أَحَدًۢا ﴿١١٠﴾ ﴾ (**الكهف: ١١٠**) واتا: هەر کەسێك ئومێدی هەیە بگات بە دیداری خوای پەروەردگار (گومانی تێدا نییە هەمووما ئەگەین بە دیداری خوای پەروەردگار ، لێرەدا مەبەست پێی گەیشتنێکی سەربەرزو رزگار بووە) با کردەوەی چاکە بکات و هاوەڵ بۆ خوای پەروەردگار بڕیار نەدات (واتا: ڕیا نەکات لە عیبادەتەکانیدا) .

وە سوێند خواردن بە غەیری خوای پەروەردگار شیرکی بچوکە (تەنها گەر سوێندی پێبخوات بەڵام کاتێك سوێندی پێ دەخوات لە دڵیدا وەکو خوای پەروەردگار لای گەورەو بەڕێز بێت ئەبێتە شیرکی گەورە لێخۆش بوونی نییە مەگەر بە تەوبەکردن)، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی: ﴿ **من حلف بغير الله فقد كفر أو أشرك** ﴾[1] واتا هەرکەسێك سوێند بە غەیری خوای پەروەردگار بخوات ئەوە کوفری کردووە یان هاوەڵی بۆ خوای پەروەردگار بڕیارداوە .

وەهەروەها شیرکی بچوکە گەر کەسێك بڵێت: ئەگەر خواو تۆ نەبوایە ئەوها و هام بەسەر ئەهات ، یان بڵێت : خواو تۆ ویستتان وابوو .

وە جۆرێکی تر لە جۆرەکانی شیرکی بچوك بریتیە لە شیرکی نهێنی وشاراوە : هەروەك پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی: ﴿ **الشرك في هذه الأمة أخفى من دبيب النملة السوداء على صفاة سوداء في ظلمة الليل** ﴾[2] واتا : هاوەڵ بڕیاردان لەم ئوممەتەدا شاراوەترە لەبینین و هەست کردن بە شوێن پێی مێرولەیەکی ڕەش لەسەر بەردێکی ڕەش لە شەوێکی تاریکدا .

وە کەففارەت و سڕینەوەی ئەم تاوانە ئەوەیە موسوڵمان ئەم دوعایە زۆر بخوێنێت: ﴿ **اللهم إني أعوذ بك أن أشرك بك شيئًا وأنا أعلم، وأستغفرك من الذنب الذي لا أعلم** ﴾[3]واتا : ئەی پەروەردگارم پەنات پێدەگرم کە بچوکترین **هاوەڵت بۆ بڕیاربدەم** و بشزانم، وە پەنات پێدەگرم لەو تاوانەی (شیرکەی) کە ئەنجامی بدەم و نەیزانم .

إبن عباس (رضي الله عنه) لەتەفسیری ئەم ئایەتەدا ﴿ فَلَا تَجْعَلُوا۟ لِلَّهِ أَندَادًا وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٢﴾ ﴾ (**البقرة: ٢٢**) فەرمویەتی: ووشەی (أَندَادًا) ئەو شیرك بڕیاردانەیە کە شاراوەترە لە بینین و هەست کردن بە شوێن پێی مێرولەیەکی ڕەش لە سەر بەردێکی ڕەش لە شەوێکی تاریکدا. وەکو کەسێك بڵێت: بەخواو بەیانی فلانە کەس یان بەگیانی خۆم (بەسەری باوکم یان بەگۆڕی باوکم، واتا: سوێند بە غەیری خوا بخوات)، یان کەسێك بڵێت : گەر ئەو سەگە نەبوایە ئەم شەو دز ئەهاتە سەرمان، یان بڵێت: گەر ئەو مراوییە لەماڵەوە نەبوایە ئەم شەو دز ئەهاتە سەرمان، یان هەر شتێك بوترێت و بدرێتە پاڵ ناوی خوای پەروەردگار ئەبێتە جۆرێك لەو شیرکە شاراوەیە. یان

---

[1] رواه الترمذي وحسنه عن ابن عمر رضي الله عنهما ، في كتاب النذور والأيمان ، باب: ما جاء في كراهية الحلف بغير الله، ٤/١١٠، وصححه الألباني في صحيح سنن الترمذي ٢/٩٩.

[2] أخرجه الحكيم الترمذي ، انظر: صحيح الجامع ٣/٢٣٣، وتخريج الطحاوية للأرنؤوط ص٨٣.

[3] أخرجه الحكيم الترمذي ، وانظر: صحيح الجامع ٣/٢٣٣، ومجموعة التوحيد لمحمد بن عبد الوهاب ، وابن تيمية ص٦.

كەسێك بڵێت: خواو تۆ ویستتان وابوو ئەو كارە بەو شێوەیە بێت ، یان بڵێت : ئەگەر خواو تۆ نەبوایە ئەوها و هام بەسەر ئەهات [1] (یان خواو دكتۆرەكە) .

ئیمامی الترمذي دەفەرموێت: فەرمودەكەی پێغەمبەر (ﷺ) كە فەرمویەتی: ﴿ **من حلف بغير الله فقد كفر أو أشرك** ﴾[2] لای هەندێ لە زانایان و شارەزایان (**فقد كفر أو أشرك**) وا ڕوون كراوەتەوە كە مەبەست پێی توڕەبوون و دەربڕینی ترسناكی ئەو تاوانەیە نەك پێی موشریك و بێ باوەڕببێت، بەڵگەش لەسەر ئەوە فەرمودەكەی عبدالله كوڕی ئیمامی عومەرە(رضي الله عنه) كە فەرمویەتی: پێغەمبەر (ﷺ) گوێی لە باوكم بوو سوێندی ئەخوارد بەباوكی، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی: ﴿ **ألا إن الله ينهاكم أن تحلفوا بآبائكم** ﴾[1] واتا: ئاگادار بن و بزانن خوای پەروەردگار نەهی و ڕێگری لێ كردون كە سوێند بە باوك و باپیرانتان بخۆن، وە فەرمودەكەی أبو هريرة (رضي الله عنه) كەلە پێغەمبەرەوە (ﷺ) ئەیگێڕێتەوە، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی: ﴿ **من قال في حلفه باللات والعزى فليقل لا إله إلا الله**﴾[2] واتا: هەركەسێك سوێندی خوارد بە لات وعوززا با یەكسەر بڵێت **"لا إله إلا الله"** واتا: گەر سوێندی بە هەر شتێك خوارد جگە لە ناوو سیفاتەكانی خوای پەروەردگار ئەبێتە تاوان و كەففارەتەكەی ووتنی **"لا إله إلا الله"**یە .

وە پێ ئەچێ شیركی شاراوە بچێتە ژێر شیركی بچوكەوە، ئەو شیرك (هاوەڵ بڕیاردانە) بۆ خوای پەروەردگار ئەبێتە دوو بەشەوە: هاوەڵ بڕیاردەرانی گەورە و هاوەڵ بڕیاردانی بچوك (شرك أكبر وشرك أصغر) هەروەك زانای پایە بەرز إبن القيّم –ڕەحمەتی خوای لێبێت– ئاماژەی بۆ كردووە لە كیتابە بە نرخەكەی (الجواب الكافي لمن سأل عن الدواء الشافي، لاپەڕەی ٢٣٣) .

كورتەی ئەم باسە ئەوەیە : شیركی بچوك ئەبێت بە دوو بەشەوە :

بەشی یەكەم: شیركی بچوكی دیارو ئاشكرا، ئەویش ووتەو كردەوەكانن :

ووتەكان وەكو: سوێند خواردن بە غەیری خوا ، یان كەسێك بڵێت: خواو تۆ ویستتان وابوو ئەو كارە بەو شێوەیە بێت، یان بڵێت: ئەگەر خواو تۆ نەبوایە ئەوها و هام بەسەر ئەهات ، یان بڵێت: ئەوە لەخواو تۆوەوەیە، یان بڵێت: ئەو خێرو بەرەكەتە لە خواو تۆوەوەیە، وە ووتەی لە جۆرانە. جا بۆ ئەوەی موسڵمانی خۆشەویست دوور بیت لە بەكارهێنانی ئەم ووشە شیركیانە باشتر وایە بڵێیت: تەنها بە ویستی خوا بووە، یان بڵێیت: بە ویستی خواو پاشان ویستی تۆ ئەو كارە وابوو یان وانەبوو، یان بڵێیت: گەر خوای گەورە نەبوایە ئەوها و ئەوهام بەسەر ئەهات ، یان بڵێیت : گەر خوای گەورەو پاشان تۆ نەبویتایە ئەوها و ئەوهام بەسەر ئەهات، یان بڵێیت: ئەمە تەنها لەلای خوای پەروەردگارەوەیە، یان بڵێیت: ئەمە لەلای خواو پاشان تۆ وەوەیە .

---

[1] ذكره ابن كثير في تفسيره ، ٥٦/١، وعزاه إلى ابن أبي حاتم.

[2] رواه الترمذي وحسنه عن ابن عمر رضي الله عنهم ا، في كتاب النذور والأيمان ، باب: ما جاء في كراهية الحلف بغير الله ، ١١٠/٤، وصححه الألباني في صحيح سنن الترمذي ٩٩/٢.

[1] رواه الترمذي عن ابن عمر رضي الله عنهما ، في كتاب النذور والأيمان ، باب: ما جاء في كراهية الحلف بغير الله، ١١٠/٤، وانظر: صحيح الترمـــذي ٩٢/٢.

[2] رواه الترمذي عن أبي هريرة في الكتاب والباب المشار إليهما آنفًا ١١٠/٤، وانظر : صحيح الترمذي ٩٢/٢.

کردەوەکان وەکو: لەدەست کردنی ئاڵقەو پەڕۆ بۆ لابردنی ناخۆشی وناڕەحەتی یان گێڕانەوەی، وە هەڵواسینی نوشتەو میروو و بەردو یان هەرشتێکی تر لە ترسی چاوەزار یان لە ترسی جنۆکەکان، هە رکەسێك ئەو کارە بکات باوەڕی وابێت ئەو ئاڵقەو پەڕۆو میروو و بەردو یان هەرشتێکی ناخۆشی وناڕەحەتی لا ئەبەن پاش توش بوون پێی یان ناخۆشی وناڕەحەتی ئەگێڕنەوە پێش هاتنی ئەوە شیرکی گەورەی بڕیارداوە (کە پێی دەر ئەچێ لە دین)، هاوەڵ بڕیاردانە بۆ خوای پەروەردگار لە پەروەردگاریێتیدا چونکە باوەڕی وایە ئەو کەسە خوای پەروەردگار شەریکی هەیە لە دروست کردن و جێ بە جێ کردنی کارەکانیدا، هاوەڵ بڕیاردانە بۆ خوای پەروەردگار لە پەرستراویێتیدا چونکە ئەو کەسە دڵی خۆی پەیوەست کردووە بەو شتانەوە بە ئومێدی ئەوەی سودی پێ بگەیەنن، بەڵام ئەگەر ئەوکەسە باوەڕی وابێت تەنها خوای پەروەردگار ناخۆشی وناڕەحەتی لا ئەبات و ئەیگێڕێتەوە، ئەو کارە ئەکات باوەڕی وایە وەکو هۆکارێك تا بەڵاو ناخۆشی وناڕەحەتی لێی دوور بکەوێتەوە، ئەو کەسە هۆکارێکی گرتۆتە بەر نە هۆکارێکی شەرعییەو هۆکارێکی قەدەریە، وە کارێکی حەرامە درۆ کردنە بە شەرع و بە قەدەر: چونکە شەرعی پیرۆز بە توندترین شێوە نەهی و ڕێری لێ کردووە، وە ئەوەی شەرعی پیرۆزیش نەهی و ڕێگری لێ کردووە هۆکارێکی بە سودنین، وە قەدەریشەوە ئەم کارە لەو کارانە نییە تا مەبەستی پێ بێتە دی، وە لەو دەواو دەرمان و چارەسەرانە نییە کە حەڵاڵ و سود بەخش بێت، بەڵکو ئەم کارانە هۆکارن بۆ بڕیاردانی شیرك بۆ خوای پەروەردگار ، چونکە ئەو کەسەی ئەو کارە ئەکات بێ گومان دڵی خۆی پەیوەست کردووە پێیانەوە، کە ئەوەش هۆکارە بۆ هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار .

جۆری دووەم لە جۆرەکانی شیرکی بچوك: شیرکی نهێنی و شاراوەیە، ئەوەش هاوەڵ بڕیاردەرانە لە ویست و نیەت و مەبەستەکاندا، کە ئەبن بە دوو بەشەوە :

یەکەم : بریتییە لە ڕیاو سومعە، ڕیا، واتا: دەرخستنی عیبادەت تا خەڵکی ببینن و بە باشە باسی بکەن، جیاوازی نێوان ڕیا و سومعە ئەوەیە: ڕیا دەرخستنی ئەو کردەوانەیە کە ئەبینرێن وەکو: نوێژو خێرکردن و حەج و جیهاد و ....، سومعە بریتیە لە دەرخستنی ئەو عیبادەتانەی کە ئەبیسترێن وەکو : قورئان خوێندن و ئامۆژگاری کردن و زیکرو ......، وە کەسێك باسی چاکەکانی خۆی بکات تا خەڵکی بزانن کردەوەی چاکە زۆر ئەکات .

دووەم : مەبەستی بە کردنی کردەوەکانی دونیایە، واتا: ئەو کارانەی کە تەنها ئەبێت بۆ خوای پەروەردگار بکرێت ئەو کەسە ئەیکات بەڵام مەبەستی بەدەست هێنانی دونیایە، ئەوەش شیرکە لە نیەت و مەبەستەکاندا، ئەم کارەش پێچەوانەی یەکخوا پەرستیەو هەرکارێکیش ئەم نیەت و مەبەستەی تێکەڵ ببێت بە تاڵ ئەبێت .[1]

---

[1] **بروانـە** : القول السديد في مقاصد التوحيد ، للسعدي ، ص٤٣ ، والجواب الكافي لمن سأل عند الدواء الشافي ، لابن القيم، ص٢٤٠ ، وكتاب التوحيد للعلامة الدكتور صالح بن فوزان الفوزان ، ص١١-١٢، والإرشاد إلى صحيح الاعتقاد له، ص١٣٤-١٤٣.

جیاوازی نێوان هاوەڵ بڕیاردانی گەورەو هاوەڵ بڕیاردانی بچوک

(الفرق بين الشرك الأكبر والأصغر)

١- شیرکی گەورە لە ئیسلام پێی دەر ئەچیت . شیرکی بچوك لە ئیسلام پێی دەرناچیت .

٢- شیرکی گەورە گەر کەسێك ئەنجامی بدات و پێش مردن تەوبەی لێ نەکات ئەوە بە هەمیشەیی لەدۆزەخدا ئەمێنێتەوە . بەڵام شیرکی بچوك خاوەنەکەی گەر بچێتە نا ئاگریشەوە دەر ئەچێت و بە هەمیشەیی تێیدا نامێنێتەوە .

٣- شیرکی گەورە هەرچی کردەوە چاکەکان هەیە هەڵیان ئەوەشێنێتەوە . بەڵام شیرکی بچوك کردەوە چاکەکان هەڵناوەشێنێتەوە ، مەگەر ڕیا یان مەبەستی دونیای دونیای تێکەڵ ببێت ئەو کاتە هەڵی ئەوەشێنێتەوە [(١)].

٤- شیرکی گەورە خوێن و ماڵی پێ حەڵاڵ ئەبێت . بەڵام شیرکی بچوك خوێن و ماڵی پێ حەڵاڵ نابێت.

٥- شیرکی گەورە دوژمنایەتی لە نێوان خاوەنەکەی و ئیمانداراندا بەرپا ئەکات ، بۆیە دروست نییە بۆ هیچ ئیماندارێك خۆشەویستی و دۆستایەتی بۆ کەسێکی هاوەڵ بڕیاردەری گەورە هەبێت با نزیك ترین کەسیشی بێت . شیرکی بچوك ڕێگری خۆشەویستی و دۆستایەتی ناکات بە گشتی بەڵکو خاوەنەکەی خۆش ئەویسترێت و دۆستایەتی لە گەڵدا ئەکرێت بە گوێرەی ئیمان و توحیدەکەی، وە ڕخۆش ناویسترێت و دژایەتی ئەکرێت بە گوێرەی ئەو شیرکە بچوکەی کە تێیدایە [(١)].

[(١)] **بڕوانە** : كتاب التوحيد ، للعلامة الدكتور صالح الفوزان ، ص١٢.

[(١)] بڕوانە هەمان سەرچاوە لاپەڕە ١٥ .

زیان و شوێنەواره خرا پەكانی هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار

شەریك بۆ خوا بڕیاردان چەندین شوێنەواری خراپ و ترسناك و زیانی لە ناو بەری هەیە، لەو زیانە لەناو بەرانە :

١. ناخۆشی و بەدبەختی دونیاو دوارۆژ هەمووی بە هۆی هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگارو شوێنەوارە خراپەكانیەوەیەتی .

٢. هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار گەورەترین هۆكارە بۆ توش بوون بەهەموو تەنگ و چەڵەمەو ناڕەحەتیەكی دونیاو دوارۆژ .

٣. هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار هۆكارە بۆ دروست بونی ترس و بیم و نەمانی هێمنی و ئەمینی لە دونیاو دوارۆژدا .

٤. كەسی هاوەڵ بڕیاردەر بۆ خوای پەروەردگار كەسێكی سەر لێشێواوە لە دونیاو دوارۆژدا، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ وَمَن يُشۡرِكۡ بِٱللَّهِ فَقَدۡ ضَلَّ ضَلَٰلَۢا بَعِيدًا ١١٦ ﴾ (النساء: ١١٦) واتا: وە هەر كەسێك هاوەڵ بۆ خوای پەروەردگار بڕیار بدات بەڕاستی گومڕاو سەرلێشێوایكی تەواوەو ڕێگەی ڕاستی واز لێهێناوەو نەفسی خۆی بەفیڕۆ داوە لە دونیاو دوارۆژدا .

٥. هاوەڵ بڕیاردەرانی گەورە (الشرك الأكبر) هەركەسێك بڕیاری بدات بۆ خوای پەروەردگار و پێش مردن تەوبەی لێ نەكات و بەو حاڵەوە بمرێت بە هیچ شێوەیەك خوای پەروەردگار لێی خۆش نابێت ، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی : ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ بِهِۦ وَيَغۡفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُۚ وَمَن يُشۡرِكۡ بِٱللَّهِ فَقَدِ ٱفۡتَرَىٰٓ إِثۡمًا عَظِيمًا ٤٨ ﴾ (النساء: ٤٨) واتا: خوای پەروەردگار لە كەسێك ڕازی نییە و لێی خۆش نابێت كە هاوەڵی بۆ خوا بڕیار دابێت (وە بەو حاڵەوە مردبێت و تەوبەی نەكردبێت لە كاتێكدا ترسناكی شیركی بۆ ڕوون كرابێتەوە و بەڵگەی خوای پەروەردگاری بۆ باس كرابێت و بەردەوام بوو بێت لە سەری "أُقيم عليه الحجة")، وە خوای پەروەردگار لە هەموو تاوانێك خۆش دەبێت كە لە خوار شیركەوە بێت بۆ ئەو كەسەی كە خۆی ویستی لێیە (لێخۆش بوونی خوای پەروەردگار لە هەموو تاوانێك نەگەیشتۆتە ڕادەی شیرك و بێ باوەری یان ئەوەتا هەر لە سەرەتاوە و بێ سزا لێی خۆش دەبێت یان پاش سزاو پاك بوونەوە ڕزگاری دەكات لە ئاگری دۆزەخ لە بەر ئەوەی شیرك و بێ باوەڕی بەرامبەر خوای پەروەردگار ئەنجام نەداوە، ئەمە واتای ئەوەنییە بڵێین ڕێگەی تاوانمان بۆ ئاسان دەبێت (بەڵكو گەورەیی خوا بە تەنها ناسین و دوور كەوتنەوە لە شیرك بڕیادانمان بۆ ڕوون دەكاتەوە (چونكە موسوڵمان گەر تاوانیش بكات بە ترسەوە ئەنجامی ئەدات) وَمَن يُشۡرِكۡ بِٱللَّهِ فَقَدِ ٱفۡتَرَىٰٓ إِثۡمًا عَظِيمًا " وە هەر كەسێك هاوەڵ بۆ خوای پەروەردگار بڕیار بدات بەڕاستی درۆیەك و تاوانێكی زۆر گەورەی ئەنجامــداوە .

٦. شیركی گەورە هەرچی كردەوە چاكەكان هەیە هەڵیان ئەوەشێنێتەوە، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ وَلَوۡ أَشۡرَكُواْ لَحَبِطَ عَنۡهُم مَّا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ٨٨ ﴾ (الأنعام: ٨٨) واتا: ئەگەر ئەوان (كە مەبەستی پێغەمبەرانە (عليهم الصلاة والسلام) هاوەڵ بۆ خوای پەروەردگار بڕیار بدەن هەموو كردەوە چاكەكانیان

هەڵئەوەشێتەوە (لە گەڵ ئەوەی کە پێغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام) ئەو هەموو کردەوە چاکەیەیان هەیە، ئەی ئەبێت حاڵی کەسانی تر چۆن بێت گەر شەریك بۆ خوای پەروەردگار بڕیار بدەن؟ وە هەروەها خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٦٥﴾ ﴾ (الزمر: ٦٥) واتا: تۆ ئەی پێغەمبەر (ﷺ) ئەگەر شەریك بۆ خوای پەروەردگار بڕیار بدەیت ئەوە کردەوە چاکەکانت هەڵئەوەشێتەوەو پاداشتی چاکە نادرێیتەوە لەسەریان وە لەو کەسانە ئەبیت کە خەسارەو مەندن .

٧. هەرکەسێك لەو کەسانە بێت کە شیرکی گەورەی تێدا بێت ئەوە ئاگری دۆزەخی بۆ هەیە و بەهەشتی لە سەر حەرامەو ناچێتە ناوێوە، جابری کوڕی عبد الله (رضي الله عنهما) لە پێغەمبەری خواوە(ﷺ) بۆمان دەگێڕێتەوە کە فەرمویەتی: ﴿ من مات لا يشرك بالله شيئًا دخل الجنة، ومن مات يشرك بالله شيئًا دخل النار﴾[1] واتا: هەرکەسێك مردبێت و یان بمرێت و هاوەڵی بۆ خوای پەروەردگار بڕیار نەدابێت ئەچێتە بەهەشتەوە، وە هەرکەسێك مردبێت و هاوەڵی بۆ خوای پەروەردگار بڕیاردابێت ئەچێتە ناو ئاگری دۆزەخەوە . هەروەها خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ إِنَّهُ مَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ ﴿٧٢﴾ ﴾ (المائدة: ٧٢) واتا: بێ گومان هەرکەسێك هاوەڵ بۆ خوای پەروەردگار بڕیار بدات ئەوە خوای پەروەردگار بەهەشتی لەسەر حەرام کردووە و نایکاتە بەهەشتەوە، وە شوێنی ناو ئاگری دۆزەخە، وە کەسانی هاوەڵ بڕیاردەر بۆ خوای پەروەردگار هیچ سەرکەوێنەرو سەرخەرێکیان نیە تا لە ئاگری دۆزەخ ڕزگاریان بکات.

٨. شیرکی گەورە گەر کەسێك ئەنجامی بدات و پێش مردن تەوبەی لیّ نەکات ئەوە بە هەمیشەیی لە دۆزەخدا ئەمێنێتەوە، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أُولَٰئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ ﴿٦﴾ ﴾ (البينة: ٦) واتا: بێ باوەڕەکان لە ئەهلی کیتاب و (گاورو جولەکە) هاوەڵ بڕیاردەران بۆ خوای پەروەردگار لە ئاگری دۆزەخدان و بە هەمیشەیی تێیدا ئەمێننەوە، ئا ئەوانە (بێ باوەڕەکانی ئەهلی کیتاب و (گاورو جولەکە) هاوەڵ بڕیاردەران خراپ ترین دروست کراوی خوای پەروەردگارن .

٩. هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار گەورەترین ستەم و درۆیە، هەروەك خوای پەروەردگار ئامۆژگاری لوقمانی حکیم مان بۆ ئەگێڕێتەوە کاتێك ئامۆژگاری کوڕەکەی ئەکات و دەفەرموێت: ﴿ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴿١٣﴾ ﴾ (لقمان: ١٣) واتا: ووتی: ئەی کوڕی خۆم هاوەڵ بۆ خوای پەروەردگار بڕیار مەدە چونکە بەڕاستی شەریك بۆ خوا بڕیاردان زوڵم و ستەمێکی زۆر گەورەیە. وە هەروەها خوای پەروەردگار فەرمویەتی: وَمَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدِ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا " وە هەر کەسێك هاوەڵ بۆ خوای پەروەردگار بڕیار بدات بەڕاستی درۆیەك و تاوانێکی زۆر گەورەی ئەنجامداوە .

١٠. خوای پەروەردگار و پێغەمبەری خۆشەویست (ﷺ) بەرین لە موشریکین (هاوەڵ بڕیاردەران بۆ خوای پەروەردگار)، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ وَأَذَانٌ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ أَنَّ اللَّهَ

---

[1] صحيح مسلم، كتاب الإيمان، باب من مات لا يشرك بالله شيئًا دخل الجنة، ومن مات مشركًا دخل النار، ٩٤/١، برقم ٩٣.

بَرِيٓءٞ مِّنَ ٱلۡمُشۡرِكِينَ ﴿٣﴾ ﴾ (التوبة: ٣) واتا: ئەمە بانگەوازو ئاگادار كردنەوەیەكە لە لایەن خوای پەروەردگار و پێغەمبەرەكەیەوە (ﷺ) بۆ هەموو خەڵكی لەڕۆژی حەجی گەورەدا: بەڕاستی خوای پەروەردگار و پێغەمبەرەكەی (ﷺ) بەرین لە هاوەڵ بڕیاردەران بۆ خوای پەروەردگار (المشركین) .

١١. هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار گەورەترین هۆكارە بۆ توش بوون بە سزاو توڕەیی خوای پەروەردگار و دووریی لە ڕەحم و بەزەیی، پەنا ئەگرین بە خوای پەروەردگار لە هەموو هۆكارێك كە ئەبێتە مایەی سزاو توڕەیی خوای پەروەردگار .

١٢. هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار ڕوناكی و پاكێتی (فطرة)ی ئینسانەكان ئەسڕێتەوە، چونكە خوای پەروەردگار مرۆڤەكانی دروست كردووە لەسەر خوا بە تەنها ناسین و گوێڕایەڵی كردنی خۆی، هەروەك فەرمویەتی: ﴿ فِطۡرَتَ ٱللَّهِ ٱلَّتِي فَطَرَ ٱلنَّاسَ عَلَيۡهَاۚ لَا تَبۡدِيلَ لِخَلۡقِ ٱللَّهِۚ ذَٰلِكَ ٱلدِّينُ ٱلۡقَيِّمُ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعۡلَمُونَ ﴿٣٠﴾ ﴾ (الروم: ٣٠) واتا : ئەو پاكی و یەكخوا پەرستیەیە كە خوای پەروەردگار خەڵكی لەسەر دروست كردووە، هیچ گۆڕانكارییەك بەسەر دروست كراوێكی خوادا نایات و هیچ كەسیش ناتوانێت، ئا ئەوەیە دینی ڕاست و دروست كە هیچ پێچ و پەناو چەوتیەكی تێدا نییە ، بەڵام زۆربەی خەڵكی ئەم ڕاستیانە نازانن . وەهەروەها پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی: ﴿ ما من مولود إلا يولد على الفطرة، فأبواه يهوِّدانه، أو ينصرانه، أو يمجسانه ﴾[1] واتا: هیچ منداڵێك لە دایك نابێت ئیللا لەسەر پاكێتی و ئیسلامەتی لە دایك ئەبێت، جا دایك و باوكی كاریگەریان ئەبێت بەسەریەوە و ئەیكەن بە جولەكە یان گاور یان ئاگر پەرست (موشریك)، وە لە فەرمودەیەكی قودسیدا پێغەمبەر (ﷺ) لە خوای پەروەردگارەوە ئەیگێڕێتەوە، كە خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿إني خلقت عبادي حنفاء كلهم وإنهم أتتهم الشياطين فاجتالتهم عن دينهم، وحرمت عليهم ما أحللتُ لهم، وأمرتهم أن يشركوا بي ما لم أُنزل به سلطانًا﴾[1] واتا: من هەموو بەندەكانم لەسەر پاكی و یەكخوا پەرستی دروست كردووە، بەڵام شەیتانەكان دێن و لە دینە پاكەكەیان دوریان ئەخەنەوە، وە ئەو شتانەیان لەسەر حەرام ئەكات كە من بۆیانم حەڵاڵ كردووە، وە فەرمانیان پێ ئەكەن تا هاوەڵ و شەریك بۆ من بڕیار بدەن لە كاتێكدا هیچ بەڵگەیەكم دانەبەزاندووە تا هاوەڵ و شەریك بۆ من بڕیار بدەن .

١٣. هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار هەرچی ڕەوشتی جوان و بەرز هەیە نایهێڵێت، لەبەر ئەوەی ڕەوشتی بەرزو جوان لە سروشت و پاكێتی هەموو مرۆڤێكە، جا ئەگەر شەریك بۆ خوا بڕیاردان سروشتی پاكێتی مرۆڤەكان بگۆڕێت ئەوە بێ گومان هەموو ئەو ڕەوشتە جوان و بەرزانەی لەسەر ئیسلام و پاكێتی دروست ئەبن ناهێڵێت .

١٤. هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار عیززەت و سەربەرزی مرۆڤ ناهێڵێت، چونكە كەسی هاوەڵ بڕیاردەران بۆ خوای پەروەردگار خۆی زەلیل و ژێر دەستەی هەموو تاغوت و پەرستراوەكان كردووە، چونكە باوەڕی وایە هیچ پشت و پەنایەكی نییە جگە لەوان ، بۆیە خۆی زەلیل و ژێر دەستەی شتانێك (بتێك، دارێك، بەردێك)

---

[1] متفق عليه من حديث أبي هريرة رضي الله عنه: البخاري ، كتاب الجنائز، باب إذا أسلم الصبي فمات هل يصلى عليه، ١١٩/٢، برقم ١٣٥٨، ومسلم، كتاب القدر ، باب معنى كل مولود يولد على الفطرة، ٢٠٤٧/٤، برقم ٢٦٥٨.

[1] مسلم ، كتاب الجنة ، باب الصفات التي يعرف بها أهل الجنة وأهل النار ، ٢١٩٧/١، برقم ٢٨٦٥.

ئەکات نە ئەبیستن و نە ئەبینن و نە عەقڵیشیان هەیە، بۆیە غەیری خوای پەروەردگار ئەپەرستێت و خۆی زەلیل و ژێر دەستەی کردووە کە ئەویش ئەو پەڕی سوکی و زەلیلی و بەدبەختیە، داواکارین لە خوای پەروەردگار بێ ڕێزو ژێر دەستەی هیچ کەس و شتێکمان نەکات .

١٥. شیرکی گەورە خوێن و ماڵی پێ حەڵاڵ ئەبێت، لەبەر فەرمودەکەی پێغەمبەر (ﷺ) کە فەرمویەتی: ﴿ أمرت أن أقاتل الناس حتى يشهدوا أن لا إله إلا الله وأن محمدًا رسول الله، ويقيموا الصلاة، ويؤتوا الزكاة، فإذا فعلوا ذلك عصموا مني دماءهم وأموالهم إلا بحق الإسلام وحسابهم على الله﴾[1] واتا : فەرمانم پێ کراوە (لە لایەن خوای پەروەردگارەوە) کە کوشتاری خەڵکی بکەم تا شایەتی ئەدەن بەوەی کە تەنها خوای پەروەردگار پەرستراوی حەق و ڕاستەقینەیە و(محمد)یش پێغەمبەرو(ﷺ) ڕەوانەکراوی خوای پەروەردگارە، وە نوێژ بکەن و زەکاتی ماڵەکانیان بدەن، کاتێك ئەو کارانەیان کرد ئەوە خوێن و ماڵیان حەرام ئەبێت لەسەر موسوڵمانان مەگەر بەحەقی ئیسلام (واتا: کەسێك پاشگەز بێتەوە لە ئیسلام یان کەسێك کەسێك بکوژێت بە ناحەق یان پیاوێك و ئافرەتێك زینا بکەن و پیاوەکە ژندار بێت و ئافرەتەکەش شوی کردبێت ....هتد، ئەو کاتە حەق و مافی ئیسلامە تۆڵەیان لێ بستێنێتەوە کە کوشتنیانە) وە لێپرسینەوەیان لای خوای پەروەردگارە لە ڕۆژی دواییدا .

١٦. شیرکی گەورە دوژمنایەتی لە نێوان خاوەنەکەی و ئیمانداراندا بەرپا ئەکات ، بۆیە دروست نییە بۆ هیچ ئیماندارێك خۆشەویستی و دۆستایەتی بۆ کەسێکی هاوەڵ بڕیاردەری گەورە هەبێت با نزیك ترین کەسیـــشی بێت .

١٧. شیرکی بچوك ئیمان لاوازو کەم ئەکات و هۆکارێکە و سەر ئەکێشێت بۆ هاوەڵ بڕیاردانی گەورە بۆ خوای پەروەردگار .

١٨. شیرکی شاراوەو نهێنی کە ڕیا کردنە، وە کردنی کردەوە بۆ بەدەست هێنانی دونیا لە کاتێکدا کردەوە چاکەکانی پێ هەڵئەوەشێتەوە، ترسناك ترە لە فیتنەی دەججال، لە بەر گەورەیی و شاراوەیی و ترسناکیەکەی لەسەر ئوممەتی پێغەمبەر (ﷺ) .

کەوابو ئەی براو خوشکانی موسوڵمان ئاگاداربن و بترسن لە هاوەڵ بڕیاردەران بۆ خوای پەروەردگار گەورەو بچوك و نهێنی و ئاشکرا، پەنا ئەگرین بە خوای پەروەردگار لە هاوەڵ بڕیاردەران بۆی ، داواکارین لە خوای پەروەردگار کە سەلامەتی لە شیرك و لێخۆش بون لە تاوانەکان و لەش ساغیمان پێ ببەخشێت لە دونیاو دواڕۆژدا، وە هەردوو مامۆستای بەڕێز ﴿ م. شێرزاد عبدالقادر، کە ڕێپیشاندەرو یارمەتیدەرم بوو بۆ وەرگێڕانی ئەم نامیلکەیە، وە م. صلاح الدين عبدالكريم کە هەم یارمەتیدەرو هەم ئەرکی پێداچونەوەشی گرتە ئەستۆی خۆی﴾ خوای پەروەردگار پاداشتی بەخێریان بداتەوە و سەربەرزو پایەداریان بکات لە دونیاو دوارۆژدا، آمـــین .

وصلى الله وسلم وبارك على نبينا(ﷺ) محمد وعلى آله وأصحابه ومن تبعهم بإحسان إلى يوم الدين.

www.ba8.org

[1] متفق عليه: البخاري ، كتاب الإيمان ، باب﴿فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ الصَّلاَةَ وَآتَوُاْ الزَّكَاةَ فَخَلُّواْ سَبِيلَهُمْ﴾ ١٤/١، برقم ٢٥، ومسلم، كتاب الإيمان ، باب الأمـــر بقتال الناس حتى يقولوا لا إله إلا الله، ٥٣/١، برقم ٢٠.